

PHILOGIA

Naučno-stručni
časopis
za jezik,
književnost
i kulturu

broj 20 • 2022. • godina XX • ISSN 1451-5342 • eISSN 1820-5682 • Beograd

ISSN 1451-5342
eISSN 1820-5682

Naučno-stručni časopis za jezik, književnost i kulturu
broj 20 • 2022. • godina XX • Beograd

PHILOLOGIA

Academic journal for language, literature and culture
Volume 20 • 2022 • year XX • Belgrade

Izdavač • Published by

UNIVERZITET U BEOGRADU, FILOLOŠKI FAKULTET

Kontakt adresa • Contact

Studentski trg 3, 11000 Beograd, Srbija

www.philologia.org.rs

Email: philologia.journal@gmail.com

Za izdavača • For the publisher

Prof. dr Iva Draškić Vićanović

Glavni i odgovorni urednik • Editor-in-chief

Prof. dr Biljana Čubrović

Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Urednik za Nauku o književnosti • Editor

Doc. dr Mirjana Daničić

Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Urednik za Nauku o jeziku • Editor

Doc. dr Andrej Bjelaković

Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Pomoćnik urednika • Editor's Assistant

Msr Nina Đukić

Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Lektor za srpski jezik • Serbian proofreading

Prof. dr Bojana Milosavljević

Učiteljski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Grafički dizajn • Graphic design

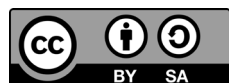
Doc. dr Vojislav Ilić

Prelom • Graphic preparation

Predrag Žižović

Radovi su licencirani prema odredbama licence

Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

SADRŽAJ/TABLE OF CONTENTS

vi

Uvodna reč

vii

A Word from the Editors

NAUKA O JEZIKU/LINGUISTICS

1

Galina M. Vishnevskaya, Michael E. Zverev

Speech Rhythm as an Elusive Phenomenon in Relation to its Shape and Function

21

Tamara Tošić

Ideal izvornog govornika u svetlu varijetalne diversifikacije engleskog jezika u međunarodnoj upotrebi: istraživačke paradigme

35

Oleksandr Kapranov

Research Articles on English Phonetics and Phonology Published in Northern Europe from 2002 to 2022: A Systematic Analysis

PRIMENJENA LINGVISTIKA/APPLIED LINGUISTICS

55

Yoko Kikuchi

A Cognitive Mode Change in Language Learning

NAUKA O KNJIŽEVNOSTI/LITERARY STUDIES

71

Jovana Nikolić

Popularna kultura i odnosi moći u noveli *O miševima i ljudima* Džona Stajnbeka

83

Tatjana Ristić

O priči i nepričanju: Kucijev roman *Fo*

KULTURNE STUDIJE/CULTURAL STUDIES

93

Monika Bala

Položaj žena u Mađarskoj dvadesetih godina i uloga Sesil Tormai (1875-1937)
u Nacionalnom savezu mađarskih žena i časopisu *Napkelet*

PRIKAZI/BOOK REVIEWS

107

Jelena Kojić

Radojka Vukčević, *Razgovorom kroz Ameriku*.
Novi Sad: Akademska knjiga, 2019, str. 219.

Izdavački savet • Advisory Council

Recenzenti • Reviewers

Prof. dr Željka Babić, Filološki fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci
Prof. dr Radmila Bodrič, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
Prof. dr Biljana Čubrović, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Prof. dr Biljana Dojčinović, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Prof. dr Višnja Josipović Smojver, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Prof. dr Marija Krivokapić, Filološki fakultet, Univerzitet Crne Gore
Prof. dr Mirna Radin Sabadoš, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
Prof. dr Milica Radulović, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu
Prof. dr Jasmina Teodorović, Filološko-umetnički fakultet, Univerzitet u Kragujevcu
Prof. dr Divna Tričković, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Doc. dr Andrej Bjelaković, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Doc. dr Jelena Danilović Jeremić, Filološko-umetnički fakultet, Univerzitet u Kragujevcu
Doc. dr Danica Jerotijević Tišma, Filološko-umetnički fakultet, Univerzitet u Kragujevcu
Doc. dr Gordana Lalić Krstin, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
Doc. dr Aleksandra Vukotić, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Dr Gabriela Dobsai, Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku
Dr Vladimir Filipov, Sofia University St. Kliment Ohridski
Dr Sandra Josipović, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Dr Višnja Krstić, Institut za književnost i umetnost

Međunarodni uređivački odbor • International Reviewing Board

Prof. dr Dipanitta Datta, The Neotia University, India
Dr Sunčica Getter, UK
Prof. dr Marija Knežević, Filološki fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore
Prof. dr Aleksandra Nikčević-Batričević, Filološki fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore
Doc. dr Goran Radonjić, Filološki fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore
Doc. dr Andrej Stopar, University of Ljubljana, Slovenia
Prof. dr Draga Zec, Cornell University, USA

■ UVODNA REČ

Sa velikim zadovoljstvom zainteresovanim čitaocima nudimo dvadeseti broj naučno-stručnog časopisa *Philologia*. U protekle dve decenije bila nam je čast da damo svoj mali doprinos naučno-izdavačkoj delatnosti u istraživačkom prostoru Srbije, ali i da beležimo svoje uspehe na međunarodnom nivou. Redakcija je nastojala da u jubilarnom dvadesetom tomu koji je pred vama ponudi bogat izbor originalnih naučnih radova iz oblasti lingvistike, nauke o književnosti i kulturnih studija. Ova sveska donosi sedam naučnih radova i jedan prikaz knjige.

Pored stalnih članova Redakcije, u pripremi ovog broja učestvovao je veći broj domaćih i stranih recenzenata kojima dugujemo ogromnu zahvalnost na strpljivom i pravičnom ocenjivanju radova. Redakcija časopisa uz pomoć recenzentskog tima i dalje insistira na održavanju visokih kriterijuma selekcije radova koji su zasnovani na modernim pristupima proučavanju jezika i književnosti. Redakcija, takođe, želi da izrazi zahvalnost na pruženom poverenju i kolegama koji su nam poslali radove.

Svi prethodni brojevi časopisa *Philologia* dostupni su u otvorenom pristupu na www.philologia.org.rs. Časopis se indeksira u sledećim bazama podataka: DOAJ, EBSCO, ERIH PLUS i MLA Bibliography.

Redakcija časopisa poziva sve potencijalne autore na saradnju. Radovi se predaju anonimno na veb-stranici časopisa putem platforme OJS/PKP. Za sva dodatna pitanja Redakciji se možete obratiti i putem imejl-adrese časopisa (philologia.journal@gmail.com). Sve pojedinosti vezane za uređivačku politiku, izdavačku etiku i rokove za predaju radova mogu se naći na veb-stranici časopisa: www.philologia.org.rs.

Glavni i odgovorni urednik
Prof. dr Biljana Čubrović

■ A WORD FROM THE EDITORS

Philologia is a peer-reviewed academic journal whose primary objective is to promote and advance research in the humanities. The journal comes out annually.

Philologia publishes original articles, critical essays, book reviews, interviews, conference reports grouped into the following sections: Linguistics, Applied Linguistics, Literary Studies, Cultural Studies, Translation Studies, Scientific Interviews, (Conference) Reports and Book Reviews. The *Philologia* journal is an Open Access journal. All previous issues are available at: www.philologia.org.rs. The journal is indexed in the following databases: DOAJ, EBSCO, ERIH PLUS and MLA Bibliography.

This year's issue of *Philologia* brings seven full articles that have offered innovative perspectives in the fields of linguistics, literary and cultural studies. We hope you will find the papers interesting and inspirational. The Editorial Board is endlessly obliged to the Reviewing and Advisory Council which includes Serbian and international reviewers. We are thankful for the full two decades of fruitful collaboration with all the colleagues who participated in the creation and maintenance of this journal. Together with reviewers, the Editorial Board keeps implementing strict criteria when selecting papers for publication. This is our contribution to raising the quality of science and research, both in Serbia and abroad. We are also very much grateful to our colleagues who sent the papers to have them considered for publication. Without their trust in the work of Editorial Board and Advisory Council, it would have been impossible to have this journal published for the past twenty years.

Philologia Editorial Board

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2022.20.20.1>

UDC: 81'342.9

81'34

■ SPEECH RHYTHM AS AN ELUSIVE PHENOMENON IN RELATION TO ITS SHAPE AND FUNCTION¹

GALINA M. VISHNEVSKAYA²

Russian Academy of Natural History
Moscow, Russia

MICHAEL E. ZVEREV³

Ivanovo State University
Institute of Humanities
Department of Modern Languages and Literature
Ivanovo, Russia

Govorni ritam je fenomen koji prožima celokupan jezički kod i koji se može sagledati kao hijerarhijski ustrojen sistem koji vrši organizaciju jezika i govora. Rad se bavi nizom teoretskih i istoriografskih pitanja koja se tiču opisivanja govornog ritma i njegovog mesta u jezičkom sistemu. Uvodni deo je posvećen multidisciplinarnoj prirodi fonetike, kao i verbalnoj ritmologiji i govornom ritmu. Naredni deo se bavi metodološkim okvirom rada i istraživačkim zadacima. Glavni deo rada ukratko opisuje neke od problema koji se tiču mesta ritma govora u fonetskom sistemu, međusobnom uticaju prozodije i intonacije i hijerarhiji ritmičkih jedinica. U zaključku se ističu mogući pravci daljeg istraživanja.

Ključne reči: govorni glas, govorni ritam, verbalna ritmologija, prozodija, intonacija, istoriografija fonetike, sistematični pristup, istorija fonetskih istraživanja.

[...] the use of phonetic information in the linguistic description of language is one of the prerequisites for progress in linguistics.

Liya V. Bondarko (1981)

[...] rhythm is a universal peculiarity of matter self-movement, and, in addition, it is the result of the unity and struggle of opposites that is the source of its self-movement; it is characterised by alternating dominance of each opposing sides by means of which qualitative stability of some physical objects is achieved. Consequently, rhythm is intrinsic to movement and it is not imposed on it by any external forces

Boris S. Alyakrinskij, Svetlana I. Stepanova (1985)

1 The research results were presented at the Sixth Belgrade International Meeting of English Phoneticians (BIMEP 2022), 25–26 March 2022, Faculty of Philology, University of Belgrade.

2 Kontakt podaci (E-mail): galamail2002@mail.ru

3 Kontakt podaci (E-mail): m.zverev2001@gmail.com

1. INTRODUCTION

1.1. PHONETIC SCIENCE AS A MULTIFACETED DISCIPLINE

At present, traditional boundaries between myriad branches of a science, that is, phonetic science or linguistics tend to be levelled out. The multidisciplinary methods, as it is stated in many works, make all traditional boundaries between fields of knowledge *purely conventional*. The multidisciplinary approach does not simply mean the accumulation, synthesis and summation of knowledge from various branches of a science, but essentially the synthesis of a new integrative type of knowledge that is embodied in new fields of science (see Koerner 1979, 1993; Svetozarova 1982; Vishnevskaya 1993; Potapova/Potapov 2000; Kibrik 2008; Chernigovskaya 2022, etc.).

Phonetic science has been delineated as a discipline following up speech sounds from articulation, acoustics, perception⁴, and phonology viewpoints for years (see, for instance, Jones 1922; Cruttenden 2014; The Cambridge Handbook of Phonetics 2021, etc.). Nevertheless, for the time being, contemporary phonetic theory concerns all sounding material which is represented in all human (natural) languages, i.e., all sounding properties of language in all their manifestations in speech and functions, as well as a range of theoretical, experimental, and applied facets of investigating oral speech (see, for instance, Zinder 1979; Ladefoged/Johnson 2015, etc.).

From a historiographical standpoint, phonetic science itself genetically possesses a complementary foundation that is explicitly expressed in its object, methodology, experimental methods, and techniques. The intermediate position of phonetics between the humanities and the natural sciences influences its methodology that incorporates both of them. Different phonetic schools in the world have paid attention to various perspectives on sound speech (spoken language), resulting in the dominance of the humanitarian or the natural-science thinking and exploiting various scientific methods. The “poly-aspectual nature” (multidisciplinary)⁵ of phonetics brings together plenty of linguistic and non-linguistic disciplines, for instance, *linguistics* (morphology, syntax, semantics, stylistics, sociolinguistics, psycholinguistics, neurolinguistics, language acquisition, etc.), *biology* (neurophysiology, bioacoustics, evolutionary biology, etc.), *anthropology*, *psychology* (neuropsychology, cognitive psychology, experimental psychology, etc.), *physics* (acoustics), *musicology*, *medicine* (speech therapy, clinical phonetics, etc.), *forensic science*, *cybernetics*, *artificial intelligence (AI)*, etc.⁶ Phoneticians are still unanimous in the opinion that the final settlement upon the multidimensional nature of the sound speech will be solely attained by means of scientists’ joint efforts. The multidisciplinary nature of phonetics is vividly reflected in its history and historiography⁷. Bronstein and Raphael (1979: 13) asserted that:

4 Lija V. Bondarko (1981) stressed the point that this aspect emerged much later than the above-mentioned ones, but the linguistic problem of speech perception makes it necessary to distinguish the perceptual aspect of phonetic analysis as a special one.

5 The terms *multidisciplinary*, *interdisciplinary*, *multifaceted discipline* are synonyms in the current study.

6 Interestingly, in the 1970s, the new terms *speechology*, or *neo-macro-phonetics* (Masao Onishi), have arisen of the necessity not to separate other facets of language from phonetics (see Akhmanova/Minajeva 1977; Onishi 1981).

7 In accordance with Michael Ashby (2016), these two terms may be viewed as synonyms or be differentiated.

Phoneticians increasingly rely, it seems, on the work of, collaborate with, sociologists, psychologists, biologists, poets, physicists, anthropologists, neurologists, and others. And a look at the history of phonetics reveals that this seemingly recent trend has deep roots. Earlier phoneticians seemed no less prone to incorporate into their work the ideas and findings from other areas of investigation or other disciplines. It is possible, in fact, to draw parallels between the nature and direction of interdisciplinary influences on the work done by those we identify as contributors to phonetics both in current scene as well as in earlier scenes.

1.2. VERBAL RHYTHMOLOGY AND SPEECH RHYTHM

The aforementioned “poly-aspectual” nature of phonetic science is also typical for all sub-disciplines of phonetics. The present work attempts to describe a range of theoretical and historiographical issues in the field of verbal rhythmology and its object – speech rhythm.⁸

There is no doubt that speech rhythm, being part of universal rhythm and general rhythmology, is a phenomenon *sui generis*. Verbal rhythmology follows up the whole rhythmic system of language and speech, that is, a wide range of rhythm-forming factors and their hierarchies. In addition, it considers some universal, typological and specific mechanisms, pertaining to speech rhythm.

That is a well-known fact that any system is an interconnected and interdependent set of phenomena, forming a sustainable unity. It is a dynamic and holistic entity, being composed of several subsystems and correlating with each other. Everything that takes place in one part of it is also reflected in other parts. *The rhythmic system of language and speech, or the system of rhythm-forming factors*, from a phonetic viewpoint encompasses a number of strata: *rhythm-forming levels* (segmental, syllabic, accentual, prosodic, intonational), *rhythm-forming units* (see below) and *rhythm-forming functions* (organising, segmenting, semantic, emphatic, aesthetic, stylistic, etc.). These aforesaid strata, in turn, possess their own components (subsystems) which can also be regarded as self-dependent systems. Recent papers in this field (see, for instance, Potapov 2016) have shown that the rhythmic organisation of sound speech is mediated by the grammatical structure of language (formal-morphological and syntactic aspects), whilst stylistic factors have the least influence on speech rhythm. Extralinguistic factors (e.g., a psychophysiological state of the speaker, individual characteristics of the voice, speaker's

The *history of phonetics* as an integral part of studying phonetics focuses upon documenting all phoneticians' views on phonetic science, or in other words, it deals with the segmental and prosodic systems and their phenomena from the viewpoint of retrospection, the state of the art, and the forecasts for the future. The *historiography of phonetics* explores the analytical and critical study of phonetics *histories*. It has to be said that Koerner (1993) consolidates the two terms *Histor(iograph)y of phonetics*.

8 Verbal rhythmology (and speech rhythm) can be regarded as part of *general rhythmology* (including existential, or universal, rhythm of living and non-living matter). General rhythmology consists of *verbal rhythmology* (including speech rhythm) itself and *non-verbal rhythmology* (including mechanical, biological, social, and artistic rhythms) (Antipova 1980, 1984). Verbal rhythmology can also be divided into *general verbal rhythmology* (i.e., general mechanisms of shaping speech rhythm) and *special verbal rhythmology* (i.e., studying rhythm of a concrete language (English, German, Spanish, etc.)).

temperament, gender, etc.) affect the rhythmic system as well (see, for instance, Kohler 2009). However, these issues require a special and detailed consideration.

2. METHODOLOGY

The study of verbal rhythmology and speech rhythm has continually been in the focus of phonetic research (see, for example, Steele 1775; Sievers 1912; Classe 1939; Lloyd 1940; Pike 1945; Abercrombie 1967; Lehiste 1977; Adams 1979; Antipova 1980, 1984, 1986, 1987, 1990; Zlatoustova 1981, 1983; Roach 1982; Dauer 1983, 1987; Bolton 1894; Miller 1984; Vishnevskaya 1993; Krivnova 1996, 2007; Ramus *et al.* 1999; Potapova/Potapov 2000; Grabe/Low 2002; Arvaniti 2009, 2012; Kohler 2009; Brik 2012; Potapova/Potapov 2012; Potapov 2016; Ravnani/Madison 2017; Post/Payne 2018; Gibbon 2021; Vishnevskaya/Zverev 2022, etc.). However, some cardinal issues of contemporaneous verbal rhythmology have so far been neglected. The present work aims at concentrating upon a number of theoretical and historiographical issues in the field of verbal rhythmology mostly from a systematic viewpoint.

The research tasks can be described as follows: a) examining the place of speech rhythm in a language from a retrospective (historiographical) standpoint (in comparison with prosodic phonetics and intonology⁹); b) delineating the interaction between speech rhythm, prosody, intonation; c) determining the hierarchical character of the rhythm-forming units; d) describing some issues of the rhythm-forming factors of the segmental system; e) establishing the necessity of investigating speech rhythm as a fundamental hierarchically structured system that organises language as a whole. The main research methods are *theoretical* (descriptive, analytical, comparative) and *historiographical* (the analytical study of the researchers' views on verbal rhythmology and speech rhythm).

3. RESULTS AND DISCUSSION

3.1. THE PLACE OF SPEECH RHYTHM IN A LINGUISTIC CODE

The place of speech rhythm in a language has changed dramatically over the last century. In previous papers (Vishnevskaya/Zverev 2022; Zverev 2022), *eight conceptions* in the field of verbal rhythmology (paralinguistic, unsystematic, accentual, durational, melodic, prosodic, intonational, systematic) were picked out (Figure 1). These conceptions provide some understanding of the place of speech rhythm in a linguistic code, and they can be represented in the form of a feature tree: every “no” signifies a negative answer to the main question, whilst an affirmative answer means “yes” to the question in brackets. All negative answers are speech-rhythm-place conceptions, denoted by Arabic numerals. Such a method was employed in the book “Sentence Intonation in the Slavic Languages” (1977) (for more details see below).

9 *Syntactic phonetics* (Shcherba 1963) is another term for exploring the intonational level of a language.

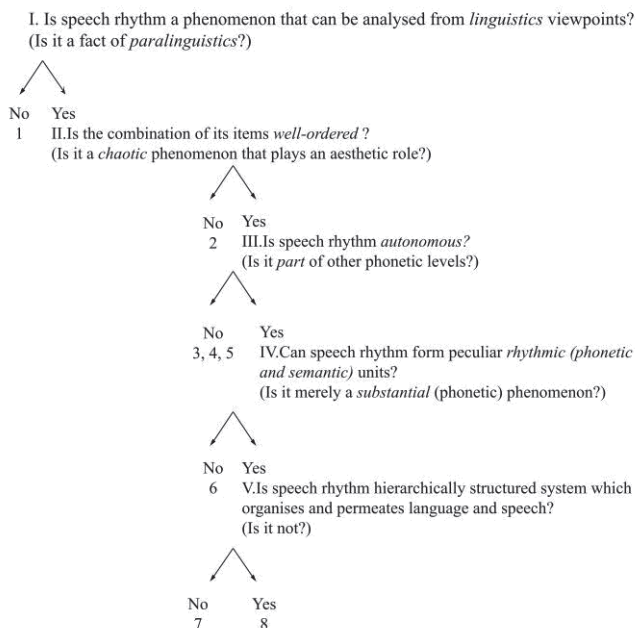

Figure 1. The place of speech rhythm in a linguistic code

According to the *first* conception (paralinguistic) speech rhythm is a non-verbal fact that implicitly correlates with language and speech. Verbal rhythm is viewed as a paralinguistic phenomenon along with gestures, facial expressions, postures, visual contact, etc. (Savov 2012, etc.).

According to the *second* conception (unsystematic (eurhythmics)), speech rhythm is a non-discrete and chaotic structure, carrying out exclusively one of the harmonisation functions and manifesting itself in a euphonic characteristic of speech reception (Dionysius of Halicarnassus 1978, etc.).

According to the *third* conception (melodic, tonal), speech rhythm becomes apparent through quasi-periodicity of melodic contours, mainly consisting of pre-head, head, nuclear tone, and tail (Tomashevskij 1928; Skorikova 1982; Burnakova 1986; Cheremisina-Enikolopova 2013, etc.)

According to the *fourth* conception (quantitative, durational, temporal, the “time” theory), speech rhythm is not an autonomous level of the phonetic system, but only a part of the temporal component of prosody and intonation along with tempo. Verbal rhythm is determined by a regular repetition of stressed syllables (“*interstress intervals*”), viz., their periodicity in time, as well as “symmetry” of time intervals between selected stressed (prominent) syllables (Classe 1939; Pike 1945; Vassilyev 1970; Dellwo 2006, etc.).

According to the *fifth* conception (dynamic, accentual, the “accent” theory), speech rhythm is not an autonomous level of the phonetic system, but only a part of the dynamic component of prosody and intonation. The verbal rhythm is defined through the phenomenon of prominence and it results in alternating stressed and unstressed

syllables in the sound speech flow (Torsuev 1950; Adams 1979; Zinder 1979; Zadoenko 1980, etc.). It has to be said that the last two conceptions (quantitative and accentual) are the most widespread in phonetic science. Other definitions which consider verbal rhythm from both aforesaid viewpoints also exist (see Patel *et al.* 2006; Gibbon 2021).

According to the *sixth* conception (prosodic), speech rhythm is an autonomous component of prosody that is coupled with its parameters (in the acoustic aspect): fundamental frequency, intensity, duration, timbre. They constitute its rhythm-forming layer (Zlatoustova 1981, 1983; Potapov 2016, etc.).

According to the *seventh* conception (intonational), speech rhythm is an autonomous component of intonation which is associated with its other components (in the perceptual aspect): speech melody, accent, tempo, pause and timbre (Torsuev 1950; Artemov 1971; Davydov/Rubinova 1997, etc.). The discussion of the terms “prosody” and “intonation” and the interaction between speech rhythm and the prosodic and intonational systems is given below.

According to the *eighth* (systematic, integrated, complex, structural-functional) conception, speech rhythm is a fundamental hierarchically structured system which organises language and speech. It is shaped by *all linguistic strata* (graphic, phonetic, morphophonological, morphological, syntactical, lexical, semantic, stylistic, pragmatic) and all their units. In keeping with this conception, the salient characteristic of universal rhythm is its *quasi-periodical repetition* (some other rhythm features, see in Bondi 1977).

¹⁰ Consequently, verbal rhythm is a quasi-periodical repetition of *qualitatively similar* and *subjectively isochronous* speech phenomena. The hierarchical nature of structuring the speech rhythm system implies the existence of certain rhythm-forming units and their own *hierarchy*. Nearly all speech segments can perform the function of a rhythmic unit (speech sound, syllable, rhythmic group, syntagma/phonetic-phonological phrase/sense-group/tone-group, phrase, supraphrasal unit/ phonopassage). The system of the rhythm-forming units is correlated in a certain way with semantic and syntactic levels of language and speech (Antipova 1980, 1984, 1986, 1987, 1990).¹¹ The similarity in character of the rhythm-forming units is mainly determined by *melodic and accentual* components of prosody and intonation, while subjective isochrony is constructed by their *durational* constituent (Buraya 1982; Antipova 1984, 1987). Therefore, speech rhythm is formed by all phonetic factors (especially, prosody and intonation). The authors of the present study support this outlook.

It has to be said that the afore-mentioned conceptions are strongly coupled with a number of historiographical investigations in the field of prosodic phonetics and intonology (i.e., a discipline of phonetic science which focuses upon the study of

10 It is clear that that the absence of isochrony (duration and (quasi-)regular intervals) is not the same as the absence of speech rhythm (see, for example, Patel *et al.* 2006), since isochrony is approximately equal to duration (one of the components of prosody and intonation). Hence (quasi-)periodicity is one of the main characteristics of speech rhythm. It coincides with a number of moot points upon the rhythmic typology (the so-called hypothesis of “Pike-Abercrombie” (Pike 1945; Abercrombie 1967)) (see, for instance, Arvaniti 2009, 2012, etc.). Furthermore, Scott, Isard, and Boysson-Bardies (1985) have shown that the perceptual tendency towards isochrony of stressed syllables (rhythmic groups) is specific neither to stress-timed (stress-based) languages nor to language itself.

11 It should be mentioned that Professor Antonina M. Antipova was one of the initiators of the systematic conception in the field of verbal rhythmology and speech rhythm.

intonation). Professor Tatyana M. Nikolayeva in her excellent book “Sentence Intonation of the Slavic Languages” (1977) threw light on the main conceptions, pertaining to prosodic phonetics and intonology, and scrutinised them from a historiographical viewpoint (Figure 2).

In keeping with the *first* conception, intonation is a paralinguistic phenomenon, and does not belong to “real” linguistics.

In keeping with the *second* conception, intonation is a fact of linguistics, but it cannot be presented in the form of an ordered system.

In keeping with the *third* conception, intonation is a fact of linguistics which possesses ordered structures. However, it is not an autonomous level, but a part of other linguistic levels (for example, phonology or syntax).

In keeping with the *fourth* conception, intonation is an autonomous ordered set of linguistic elements, but it is an insignificant level in the sense that the level of language is described as a set of phenomena, consisting not only of formal means, but also of semantic units which are unique to that level.

In keeping with the *fifth* conception, intonation has its own formal and semantic specific units. Its structure is well-ordered, and the task of a linguist is to find its place in the linguistic system.

In keeping with the *sixth* conception, intonation structure is established and possesses its formal and semantic units. Nonetheless, it is a phenomenon that falls out of the general hierarchy of language tiers and it has no place in a linguistic code.

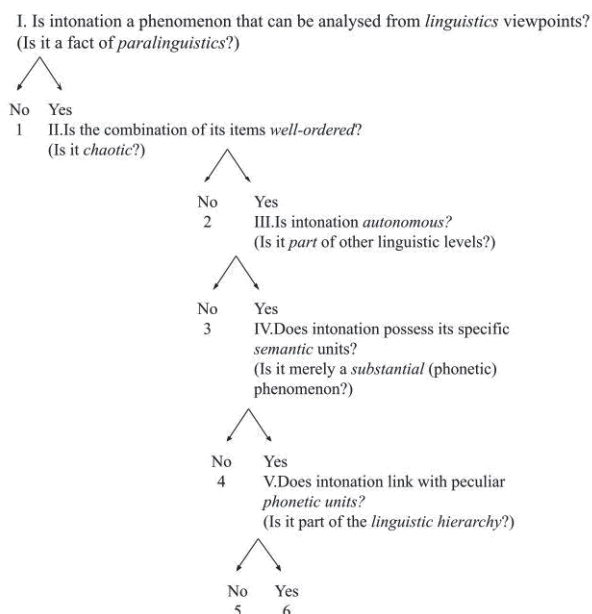

Figure 2. The place of intonation in a linguistic code (Nikolayeva 1977)

3.2. THE INTERACTION BETWEEN SPEECH RHYTHM, PROSODY, INTONATION: AUTONOMY VS INTERSECTION VS IMPOSITION

Historically, prosody has been associated with the study of verse and this term relates to Ancient Greek Grammar that deals with the laws of versification, that is to say, a part of verse that focuses upon syllables and their characteristics – stress, lengthening, or pitch.

Nikolai S. Trubetzkoy (1890–1938) in his classical work *“Principles of Phonology”* (1971: 207) already underscores the difference between prosody as a substantive phenomenon and intonation as a bilateral (substantive and semantic) one:

[...] the same phonic properties that furnish prosodic correlations for the differentiation of words are also employed to differentiate sentences, the means used for differentiating sentences are basically different not only from the prosodic phonological properties, but also from all other means used to differentiate words. This fundamental difference probably lies in the fact that phonemes and prosodic properties that differentiate words are never *linguistic signs* in themselves, but only *parts of linguistic signs*.

Contemporary phonetic theory contains at least two clearly expressed and exact antipodes of opinion in understanding the terms “prosody” and “intonation”. On the one hand, prosody and intonation are interchangeable terms if intonation is regarded as a multicomplex and polyfunctional phenomenon, encompassing its following perceptual correlates: speech melody, accent, tempo, pausation, and timbre (acoustic correlates: fundamental frequency, intensity, duration, spectrum) (i.e., prosody = intonation) (see, for instance, Fry 1968; Crystal 1969; Krivnova 2007; Potapova/Potapov 2012, etc.). However, intonation is often associated with the notions of speech melody and changing voice pitch (i.e. melody = intonation; prosody ≠ intonation) (see, for instance, Thompson 1981; Wells 2006, etc.).¹²

On the other hand, the terms “prosody” and “intonation” are intertwined and their functioning scope is different (prosody ≠ intonation). Prosody stands for a substantive (phonetic) phenomenon which is an exponent of oral speech and it is represented in all unit strata (syllable, rhythmic group, syntagma¹³, phrase, supraphrasal unit, discourse and text). Not only does intonation include substantive properties, but also semantic characteristics. Its functioning scope commences on the syntagmatic level (syntagma, phrase, supraphrasal unit, discourse and text). The authors of the present article concur with this very viewpoint. The term *prosodica* that is closely connected with “prosody” can also signify the system of phonetic means, characterising a syllable. These ideas can be in part summarised in *“broad” and “narrow” conception of prosody*. From a “broad” viewpoint, it embodies all the suprasegmental system of language and speech, i.e.,

12 A number of studies in the field of intonology extremely often speak about the so-called “narrow” and “broad” interpretations of intonation, but solely with reference to its components. However, this approach can also be transferred to intonation in general, viz. its units, functions, etc. (see Svetozarova 1982; Vishnevskaya 1993).

13 According to Lev V. Shcherba (1937).

prosody in a narrow sense and intonation in a wide one. From a “narrow” viewpoint, prosody studies only substantive properties of a linguistic code.

Professor Natalya D. Svetozarova (2013) proposes discriminating *prosodica 1* and *prosodica 2* (the term “prosodica” is equal to “prosody” in the case). Prosodica 1 binds up with phonology and explores syllabic structures, while prosodica 2 follows up suprasegmental features of sound speech, that is, word stress (word prosody), syllable tones (syllable prosody), and sentence intonation (phrasal prosody).

Professor Rodmonga K. Potapova (1986, 2012) makes use of the three terms *prosody*, *prosodica*, and *prosodemica*. Prosody operates with substantive structures, referring to acoustic parameters (fundamental frequency, intensity, duration and sometimes timbre). The above-mentioned features are characteristic of the substantive sphere of a language, and they can be reflected in the following functions: constitutive, recognitive, delimitative, culminative, distinctive, emotive, emotive-modal, etc. The functional sphere of the phenomenon manifests itself in using the terms “prosodica” and “prosodemica”. Both prosodica and prosodemica are formed through prosody – one of the universal means of sound speech realisation. The clear distinction between these terms corresponds to semiotic relevance (Figure 3). Metaphorically speaking, prosody is the building material, prosodica is the method and the realisation of the construction of the intended, prosodemica is the social purpose of the construction and, in addition, how it differs from the other constructions.

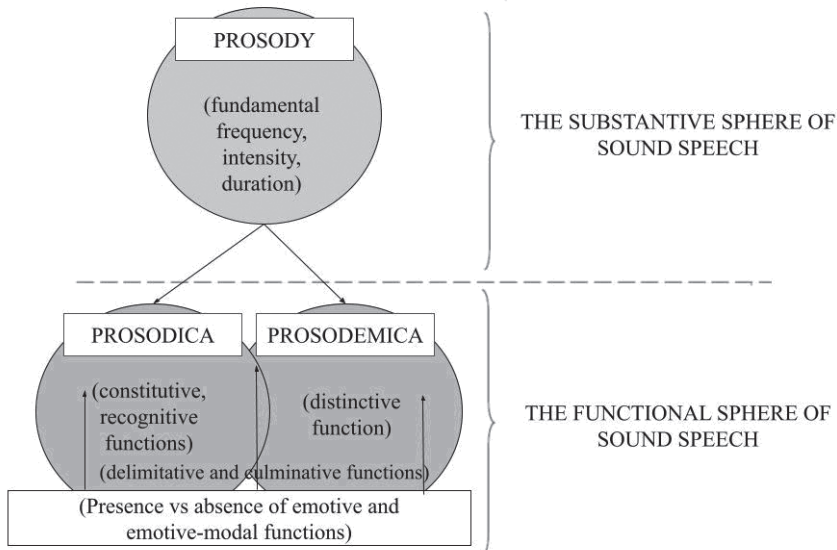

Figure 3. The conventional distinction between prosody, prosodica, prosodemica (Potapova 1986; Potapova/Potapov 2012)

There are also some other theories that make use of different terms (for example, suprasegmentals, non-segmentals, etc.) and also feature the possible interactions and connections between prosody and intonation. It is not in the scope of this article to dwell

on all of them (for greater detail, see Crystal 1969; Artemov 1971; Trubetzkoy 1971; Zinder 1979; Torsueva 1979; Svetozarova 1982; Zlatoustova 1983; Antipova 1984, 1986; Vishnevskaya 1993; Zhinkin 1998; Krivnova 2007, etc.). It has to be said that a theoretical attempt to connect speech rhythm, prosody and intonation with a single phonetic model is presented in the autosegmental metrical theory (Selkirk 1984).

As mentioned above, the systematic conception in the field of verbal rhythmology and speech rhythm came into being around the 1930s (see, for example, Peshkovsky 1927, 1928; Tomashevskij 1928, 1959; Zhirmunskij 1966; and some contemporary works: Dauer 1983, 1987; Nespor/Vogel 1983; Rhythm in Psychological, Linguistic and Musical Processes 1986; Patel *et al.* 2006; Barry 2007; Kohler 2009; Zhang *et al.* 2010; Gussenhoven 2015; Baltazani 2017; Langus *et al.* 2017; Post/Payne 2018, etc.).

Considering the role of prosody in forming speech rhythm and its place in prosody and intonation, Professor Antonina M. Antipova concluded that (1984: 52–53):

[...] the study of rhythm should be conducted through the study of prosody, since prosody largely shapes the periodic phenomenon itself, determining its specificity. This is where the rhythm-forming function of prosody manifests itself. If this is so, then rhythm, in its turn, can be interpreted as a prosodic phenomenon and a certain functional layer of prosody which is formed by all its components. This does not signify that rhythm absorbs the whole complex of prosodic means. Rhythm selects and employs those elements that are necessary to structure (quasi-)periodic phenomena. The prosodic aspect of rhythm is only part of the complex rhythmic system.

Some scholars face an analogous problem while looking at timbre and its place in phonetic (prosodic) system. Timbre, being part of prosody, is a component of special order, as it is always present in speech and, such as speech rhythm, it overlaps the entire linguistic code. However, the difference between speech rhythm and timbre lies at least in the extralinguistic nature of the latter (see Siertsema 1962, etc.). It should be noted that speech rhythm itself is characteristic of a *quasi-periodical repetition* of speech elements and a process of structuring it *by means of all language systems* (prosodic, lexical, syntactic, etc.).

It is significant to mention that the phonetician carried out a wide range of phonetic experiments (Antipova 1980, 1984, 1987) so as to clarify the interplay matter, referring to speech rhythm and suprasegmental components of language. The phonetician analysed the following acoustic parameters of prosody and intonation: *fundamental frequency*, *F0* (the direction of *F0* in a terminal part of phrase, the velocity of *F0* modification, its interval, its diapason, the direction of *F0* in a pre-terminal part of phrase, intervals of *F0* modification, the medium level of a phrase and line), *intensity* (intensity in stressed syllables), *duration* (pause-and-phonation durations), *timbre*. She claimed (1984: 99–100) that: “[...] a variation (e.g. strengthening) in any component of prosody must lead to similar changes in the others, as well as in speech rhythm, that is to say, the strengthening of any aforementioned components must lead to similar prosodic patterns”.

The researcher also offers two principles of classifying suprasegmental phenomena. The first one signifies the classification according to the line of singling out prosody and

intonation components, while the second one means the line of indicating their functional layers (Figure 4). In this interpretation, prosody and intonation are suprasegmental structures in which two interdependent subsystems can be distinguished.

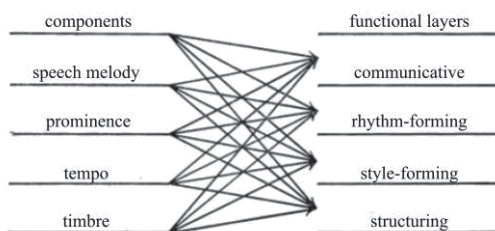

Figure 4. The two principles of classifying prosodic and intonational phenomena (Antipova 1984, 1986)

It is concluded that any utterance is characterised by the symbiosis of speech rhythm, prosody and intonation. Šcur (1967) was right when he said that the general principle of forming any system means neither their oppositions nor relations, but *connections* (!). The specific nature of speech rhythm embodies its *quasi-periodical repetition* and *forming through other language systems* (segmental, prosodic, lexical, morphological, syntactic, etc.).

3.3. Speech rhythm units and their hierarchies

The hierarchical nature of speech rhythm implies the presence of certain rhythm-forming units and their own *hierarchies*. In the beginning of the XX century Alexander M. Peshkovsky (1878 – 1933) proposed to regard the structure of speech rhythm as a hierarchical multistage formation, consisting of a number of interrelated and interdependent units (syllable – beat (rhythmic group) – phonetic sentence (syntagma) – intonational unit (supraphrasal unit)) (1928: 69):

If we agree that the rhythm of prose fiction is more or less indifferent to syllables and concentrates all its attention upon the beats, then we have to admit the essence of its difference from verse rhythm in that it operates with larger rhythmic units. The question arises, then, whether it does not have even larger units which unite groups of phonetic sentences in the same way as the latter unite groups of beats?

The scientist also noted that phoneticians should consider all components of prosody and intonation in the study of verbal rhythm (1927: 54): “[...] speech melody is that component in which verbal rhythm, syntax, vocabulary, and all so-called “linguistic meaning” cross over [...]”.

At the present stage of the development of verbal rhythmology, it has been established that the hierarchy of the rhythm-forming units is reflected both in written and oral texts. The speech rhythm analysis of written texts emphasises that practically

all speech segments can take part in structuring verbal rhythm: *sound unit (vowel, consonant), syllable, rhythmic group (RG), syntagma, line, and stanza in verse; RG, syntagma, phrase, and supra-phrasal unit in prose*. The aforementioned speech segments can be rhythm-forming units if they are subjectively isochronous, and qualitatively similar in character. The number of these units in the rhythmic system and their composition can vary, hinging on the illocutionary intention of the speaker (Antipova 1980; 1984; 1987; Potapov 2016, etc.). The rhythm-forming units can be divided into three groups: *small, medium, and large*. Small units include sound segments and syllables which are unilateral (one-sided) units. The medium rhythm-forming unit is a rhythmic group (RG) that is a link between the small and large rhythm-forming units. RG can be *simple or compound*. RG often coincides with a word or a combination of words. In such a case, RG can be described as a meaningful (bilateral, two-facet) unit. A compound RG contains two or more stressed syllables and it is usually a word or a phrase. This type of RG discriminates between the two types: a *two-row RG* (consisting of two stressed syllables) and a *multi-row RG* (consisting of more than two stressed syllables). Consequently, a compound RS is often a semantic unit. However, along with these cases there are also those where a word encompasses two or more RG. In this case, RG cannot be classified as a semantic unit. Large rhythmic units (syntagma, phrase, step, supraphrasal unit, line, stanza) are bilateral (two-sided) units and perform integrative and semantic functions (Antipova 198, 1984, 1987; Meskhishvili 1990).

As mentioned above, speech rhythm from a phonetic standpoint consists of several strata. Quasi-periodicity of speech segments are formalised by means of various units which set up certain rhythm-forming levels of verbal rhythm: *segmental, syllabic, accentual, prosodic, intonational*. The *segmental rhythm-forming level* includes changes in vowels and consonants, for instance: alternation of phonologically long and short vowels, assonance, alliteration, onomatopoeia, rhyme, etc. etc. The *syllabic rhythm-forming level* regards syllables (syllabic structures) as rhythm-forming factors. The *accentual rhythm-forming level* includes phenomena of word stress (word prosody) as one of the phonological characteristics of a word. The *suprasegmental (prosodic and intonational) rhythm-forming level* focuses upon using certain tonal, dynamic, temporal and timbral contours, that is, a quasi-periodical repetition of terminal and pre-terminal tones, accelerating speech tempo, changing from phonation (in a wide sense) to pauses, etc.

The segmental rhythm-forming level ("segmental rhythm") remains poorly investigated (especially by means of the so-called "natural discourse"). However, investigating the segmental rhythm-forming level is necessary for depicting the whole picture of production and perception of sound speech (see Dauer 1983, 1987; Antipova 1984, 1987; Portnova 1987; Ramus *et al.* 1999; Scott *et al.* 2006, etc.). From a general phonetics viewpoint, the triad of segmental units (phoneme – allophoneme (allophone) – phone (Pulgram 1961; Maslov 2005)) provides a material foundation for language without which its being and functioning is unthinkable. Nonetheless, the involvement of the *segmental system* and its role in shaping speech rhythm is far less *frequent and episodic*, whereas *prosody* as a rhythm-forming factor takes part in organising the rhythmic system in a *more systematic way*. Antonina M. Antipova (1987: 443) emphasised that "on the segmental level, vowels are opposed to consonants. This opposition is based on the presence or absence of noise. This type of alternation is characteristic of

languages with syllable structure CV. In English this type of alternation has infrequent occurrence. Only occasionally in poetry does a syllable become a rhythmic unit". The segmental rhythm-forming level ("segmental rhythm") is most pronounced in poetic (verse) speech; however, this stratum implicitly affects the production and perception of foreign sounding speech. All kinds of segmental transformations that are represented in the speech flow have a significant impact on forming speech rhythm. In accented speech which is marked by a distortion of all phonetic means, the system of speech rhythm is inevitably transformed. The rhythmic impulse of English speech generated by the native speaker does not coincide with a rhythmic impulse of the non-native speaker, resulting into the overall disturbed perceptual picture of sound speech (Vishnevskaya 1993). Scott *et al.* (2006: 381–382) asserted that:

The "basic" problem of producing a simple vocal rhythm suggests that there will be problems in the generation of more complex rhythms (in expressly timed rhythms, such as poetry and song) and in the production of the 'natural' rhythm of propositional speech, where there is no "metre" or strict rhythmic timing. It is important to note that the rhythm production in the nursery rhyme task was also adversely affected by the insertion of schwas and the separation of syllables in multi-syllabic words. It is possible that, in order to maintain a degree of accuracy in the articulation of the lexical items in speech, other structural constraints (the rhythm and the intonation) are produced less accurately. This may sound "foreign" both as a result of the unusual timing and rhythm, and due to the epenthetic schwa's disruption of the syllabic pattern.

Speech rhythm is exceedingly difficult for non-native speakers to master and it is one of the most relevant aspects in acquiring the pronunciation model of a studied language. From a systematic viewpoint, verbal rhythm is formed by all components of the linguistic (phonetic) system and, therefore, speech rhythm training of a foreign language should be based upon all linguistic (phonetic) structures that take part in forming rhythmic phenomena.

4. CONCLUSION

The present article focuses on a number of theoretical and historiographical issues based on analysing the results of experimental (instrumental) investigations. It should be pointed out that both approaches (theoretical-historiographical and experimental ones) have been used and they have proved to be fruitful. However, all these phenomena briefly described in this paper can be adequately evaluated only on the basis of a large body of factual material which must invariably underpin any general theoretical conclusions (Sčur 1967).

Hereby, universal rhythm itself plays an exceedingly pivotal role in human life and it is intrinsic to human beings. Further research of verbal rhythmology is seen as a convergence of general phonetic scientific knowledge and concrete data of different disciplines. Additionally, verbal rhythm has to be explored by considering the phonetic

system of a concrete language and its phonetic means (segmental and suprasegmental in particular).

The most significant and complex issues in the field of verbal rhythmology that can be labeled as *the nature of speech rhythm and its place in a language system* are the following:

1. The place of speech rhythm in a linguistic code;
2. The determination of rhythm-forming units, their hierarchies, and the principles of their identification;
3. The determination of speech rhythm functions (rhythm-forming functions);
4. The interaction between speech rhythm, prosody, and intonation, as well as other linguistic levels, taking part in forming speech rhythm;
5. The role of segmental means in structuring speech rhythm and rhythm-forming units;
6. The role of prosodic and intonational means in organising speech rhythm and rhythm-forming units, their prosodic and intonational design;
7. The problem of interaction between segmental and suprasegmental (prosodic and intonational) means in shaping speech rhythm.

These issues have been briefly discussed in the present paper. However, these problems require a more exhaustive theoretical and historiographical study. Further research will help to show how one should incorporate the notion of rhythm as a linguistic phenomenon into a theory of language. There is no doubt that they should be oriented towards the systematic approach to verbal rhythm, using the databases of both native and non-native oral discourse. Speech rhythm is a special linguistic phenomenon permeates the entire linguistic code. Being mainly a quasi-periodical phenomenon, it is shaped by all levels of a language and all its units.

REFERENCES

- Abercrombie, D. 1967. *Elements of General Phonetics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Adams, C. 1979. *English Speech Rhythm and the Foreign Learner*. The Hague/Paris/New York: Mouton Publishers.
- Akhmanova, O. S. and L. V. Minajeva. 1977. Mesto zvuchashhej rechi v nauke o yazyke [The Place of Sound Speech in Linguistics]. *Voprosy Yazykoznaveniya* 6, 44–50.
- Antipova, A. M. 1980. *Ritmicheskaya organizatsiya anglijskoj rechi (eksperimental'no-teoreticheskoe issledovanie ritmoobrazuyushhej funktsii prosodii)* [Rhythmic System of English Speech (Theoretical and Experimental Investigation of Rhythm-Forming Function of Prosody)]. Maurice Thorez Moscow State Pedagogical Institute of Foreign Languages, Moscow. Unpublished doctoral dissertation.
- Antipova, A. M. 1984. *Ritmicheskaya sistema anglijskoj rechi* [Rhythmic System of English Speech]. Moscow: High School.
- Antipova, A. M. 1986. Napravleniya issledovanij po intonatsii v sovremennoj lingvistike [The Trends in Examining Intonation in Contemporary Linguistics]. *Voprosy Yazykoznaveniya* 1, 122–132.

- Antipova, A. M. 1987. Speech Rhythm (main approaches and definitions). *Proceedings of the XIth ICPHs*, August 1–7, Tallinn, Estonia, 443–446.
- Antipova, A. M. 1990. Osnovnye problemy v izuchenii rechevogo ritma [The Main Problems of Studying Speech Rhythm]. *Voprosy Yazykoznanii* 5, 124–134.
- Artemov, V. A. 1971. Intonation and Prosody. *Proceedings of the VIIth ICPHs*, August 22–7, Montreal, Canada, 98–112.
- Arvaniti, A. 2009. Rhythm, Timing and the Timing of Rhythm. *Phonetica*, Vol. 66, No. 1–2, 46–63.
- Arvaniti, A. 2012. The Usefulness of Metrics in the Quantification of Speech Rhythm. *Journal of Phonetics* 3, 351–373.
- Ashby, M. 2016. *Experimental Phonetics in Britain, 1890–1940*. University of Oxford. Unpublished doctoral dissertation.
- Baltazani, M. 2017. Prosodic Rhythm and the Status of Vowel Reduction in Greek. *Selected Papers on Theoretical and Applied Linguistics* 17, 31–43.
- Barry, W. 2007. Rhythm as an L2 problem: How prosodic is it?. In J. Trouvain and U. Gut (eds.) *Non-Native Prosody: Phonetic Description and Teaching Practice*. New York: De Gruyter Mouton, 97–120.
- Bolton, T. L. 1894. Rhythm. *American Journal of Psychology* 6(2), 145–238.
- Bondarko, L. V. 1981. *Foneticheskoe opisanie yazyka i fonologicheskoe opisanie rechi* [Phonetic Description of Language and Phonological Description of Speech]. Leningrad: Publishing House of Leningrad University Publisher.
- Bondi, S. M. 1977. O ritme [On Rhythm]. *Kontekst: Literaturno-teoreticheskie issledovaniya*, 1976, 100–129.
- Brik, O. M. 2012. Ritm i sintaksis (materialy k izucheniyu stikhotvornoj rechi) [Rhythm and Syntax (investigating poetic speech)]. *Slavyanskij stikh*, IX, Moscow: Rukopisnye pamyatniki Drevnej Rusi, 501–550.
- Bronstein, A. J. and L. J. Raphael. 1979. Phonetics and Other Disciplines: Then and Now. In H. Hollien and P. Hollien (eds.) *Current Issues in the Phonetic Sciences International Phonetic Sciences Congress: Proceedings of the IPS-77 Congress, Miami Beach, Florida, 17–19 December 1977*. John Benjamins Publishing Company, 13–21.
- Buraya, E. A. 1982. Rol' prosodii v formirovanii ritma spontannoj dialogicheskoj rechi (na materiale anglijskogo yazyka) [The Role of Prosody in Rhythm Forming of Spontaneous Dialogical Speech (in English texts)]. *Ritmicheskaya i intonatsionnaya organizatsiya teksta*. Moscow: Maurice Thorez Moscow State Pedagogical Institute of Foreign Languages 196, 10–31.
- Burnakova, K. N. 1986. Osobennosti i itogi issledovaniya ritmomelodiki khakasskogo yazyka (Peculiarities and Outcomes of Exploring Rhythm and Melody in the Khakas language). In V. M. Nadelyaev (ed.) *Fonetika yazykov Sibiri i soprodel'nykh regionov*. Novosibirsk: Nauka, 128–131.
- Cheremisina-Enikolopova, N. V. 2013. *Zakony i pravila russkoj intonatsii* [Laws and Rules of Russian Intonation]. Moscow: FLINTA.
- Chernigovskaya, T. V. 2022. "Shum" kak klyuch k semiozisu: mozg i kul'tura (40 let spustya) ["Noise" as a Key to Semiosis: Brain and Culture (40 years later)]. *Slovo.ru: baltijskij aktsent* 13(2), 24–36.
- Classe, A. 1939. *The Rhythm of English Prose*. Oxford: Basil Blackwell.

- Cruttenden, A. 2014. *Gimson's Pronunciation of English*. London: Hodder Arnold.
- Crystal, D. 1969. *Prosodic Systems and Intonation in English*. London: Cambridge University Press.
- Dauer, R. M. 1983. Stress-Timing and Syllable-Timing Reanalyzed. *Journal of Phonetics* 11(1), 51–62.
- Dauer, R. M. 1987. Phonetic and Phonological Components of Language Rhythm. *Proceedings of the XIth ICPHS*, Tallinn, Estonia, 5, 447–450.
- Davydov, M. V. and O. S. Rubinova. 1997. *Ritm anglijskogo yazyka* [English Rhythm]. Moscow: Dialog-MGU.
- Dellwo, V. 2006. Rhythm and Speech Rate: A Variation Coefficient for ΔC . In: Karnowski, P. and I. Sziget (eds.) *Language and Language-Processing*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 231–241.
- Dionysius of Halicarnassus. 1978. O soedinenii slov [On Joining Words] // In A. A. Takhodi (ed.) *Antichnye ritoriki*. Moscow: Moscow University Press, 167–221.
- Evans, J. R. and M. Clynes. 1986. *Rhythm in Psychological, Linguistic and Musical Processes*. London: Charles C. Thomas Publisher.
- Fry, D. B. 1968. Prosodic Phenomena. In B. Malmberg (ed.) *Manual of Phonetics*. Amsterdam: North-Holland, 364–410.
- Gibbon, D. 2021. The Rhythms of Rhythm. *Journal of the International Phonetic Association*, 1–33.
- Grabe, E. and E. L. Low. 2002. Durational Variability in Speech and the Rhythm Class Hypothesis. In C. Gussenhoven and N. Warner (eds.) *Papers in Laboratory Phonology 7*. Cambridge: Cambridge University Press, 515–546.
- Graddol, D. et al. 1999. English around the World. In D. Graddol and U. H. Meinhoff (eds.) *English in a Changing World. The AILA Review 13*, 3–18.
- Gussenhoven, C. 2015. Suprasegmentals. In J. D. Wright (ed.) *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Oxford: Elsevier, 2015, 23, 714–721.
- Jones, D. 1922. *An Outline of English Phonetics*. New York: G. E. Stechert & Co. Publisher.
- Kibrik, A. E. 2003. *Konstanty i peremennye yazyk* [Constants and Variables of Language]. Saint Petersburg: Aletejya.
- Knight, R. and J. Setter (eds.). 2021. *The Cambridge Handbook of Phonetics (Cambridge Handbooks in Language and Linguistics)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Koerner, E. F. K. 1979. Toward a Historiography of Phonetics. In: H. Hollien and P. Hollien (eds.) *Current Issues in the Phonetic Sciences International Phonetic Sciences Congress: Proceedings of the IPS-77 Congress, Miami Beach, Florida, 17–19 December 1977*. John Benjamins Publishing Company, 25–35.
- Koerner, E. F. K. 1993. Historiography of Phonetics: The State of the Art. *Journal of the International Phonetic Association* 23(1), 1–12.
- Kohler, K. J. 2009. Rhythm in Speech and Language. A New Research Paradigm. *Phonetica* 66(1-2), 29–45.
- Krivnova, O. F. 1996. Dynamic Approach to Rhythmization and Intonation Phrasing (theoretical and applicational problems). International Conference “ELSEnet goes east”. On Integration Language and Speech, 87–96.
- Krivnova, O. F. 2007. *Ritmizatsiya i intonatsionnoe chlenenie teksta v «protsesse rechi-mysli» (opyt teoretiko-ehksperimental'nogo issledovaniya)* [Rhythmic and

- Intonational Textual Segmentation in the "Speech-Thinking Process" (theoretical-experimental study)]. Moscow State University. Unpublished doctoral dissertation.
- Ladefoged, P. and K. Johnson. 2015. *A Course in Phonetics*. Stanford, CT, USA: Cengage Learning.
- Langus, A. J., Mehler, and M. Nespors. 2017. Rhythm in Language Acquisition. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews* 81, part B, 158–166.
- Lehiste, I. 1977. Isochrony Reconsidered. *Journal of Phonetics* 5, 253–263.
- Lloyd, J. A. 1940. *Speech Signals in Telephony*. London: Sir I. Pitman and Sons.
- Maslov, Y. S. 2005. *Vvedenie v yazykoznanie* [Introduction to Linguistics]. Saint Petersburg: Filologicheskij fakul'tet SPBU; Moscow «Akademiya».
- Meskhishvili, I. V. 1990. *Strukturiruyushhaya funktsiya ritmicheskoy gruppy v vyskazyvanii (na materiale anglijskogo yazyka)* [Structuring Function of Rhythmic Group in Utterance (on English texts)]. Ph.D. Maurice Thorez Moscow State Pedagogical Institute of Foreign Languages, Moscow.
- Miller, M. 1984. On the Perception of Rhythm. *Journal of Phonetics* 12, 75–83.
- Nespor, M. and I. Vogel. 1983. Prosodic Structure above the Word. In A. Cutler and D. R. Ladd (eds.) *Prosody: Models and Measurements*, Berlin: Springer, 123–156.
- Nikolayeva, T. M. 1977. *Frasovaya intonatsiya slavyanskix yazykov* [Sentence Intonation of the Slavic Languages]. Moscow: Nauka Publishers.
- Onishi, M. 1981. *A Grand Dictionary of Phonetics*. Tokyo: Phonetic Society of Japan.
- Patel, A. D. et al. 2006. Comparing the Rhythm and Melody of Speech and Music: The Case of British English and French. *The Journal of the Acoustical Society of America* 119(5), 3034–3047.
- Peshkovskij, A. M. 1927. *Printsipy i priemy stilisticheskogo analiza i otsenki khudozhestvennoj prozy* [Principles and Techniques of Stylistic Analysis and Estimations of Artistic Prose]. Moscow: GAKhN.
- Peshkovskij, A. M. 1928. Ritmika «Stikhotvorenij v proze» Turgeneva [Rhythm in I. S. Turgenev's "Verses in Prose"]. *Russkaya rech'* 2, 69–83.
- Pike, K. L. 1945. *The Intonation of American English*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Portnova, N. I. 1987. *Ritmoobrazuyushhaya funktsiya segmentnykh edinit (na materiale frantsuzskogo yazyka)* [Rhythm-Forming Function of Segmental Units (in French Texts)]. *Rechevoj ritm i ego funktsii*. Moscow: Maurice Thorez Moscow State Pedagogical Institute of Foreign Languages 293, 4–10.
- Post, B. and E. Payne. 2018. Speech Rhythm in Development: What is the Child Acquiring? In P. Prieto and N. Esteve-Gibert (eds.) *Prosodic Development in First Language Acquisition*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 125–143.
- Potapov, V. V. 2016. *Dinamika i statika rechevogo ritma* [Dynamics and Statics of Speech Rhythm]. Moscow: Editorial URSS.
- Potapova, R. K. 1986. *Slogovaya fonetika germanskikh yazykov* [Syllabic Phonetics of Germanic Languages]. Moscow: Nauka Publishers.
- Potapova, R. K. and V. V. Potapov. 2000. Fonetika i fonologiya na styke vekov: idei, problemy, resheniya [Phonetics and Phonology at the Turn of the Century: Ideas, Problems, Solutions] *Voprosy Yazykoznanija* 5, 124–134.

- Potapova, R. K. and V. V. Potapov. 2012. *Rechevaya kommunikatsiya: ot zvuka k vyskazyvaniyu* [Speech Communication: From Sound to Utterance]. Moscow: Yazyki slavyanskikh kul'tur.
- Pulgram, E. 1961. A Proposal: Allophoneme, Allomorpheme. *General Linguistics* 2, 72–74.
- Ramus, F. M. Nespov and J. Mehler. 1999. Correlates of Linguistic Rhythm in the Speech Signal. *Cognition* 73, 265–292.
- Ravignani, A. and G. Madison. 2017. The Paradox of Isochrony in the Evolution of Human Rhythm. *Frontiers in Psychology* 8, 1–13.
- Roach, P. J. 1982. On the Distinction between “Stress-Timed” and “Syllable-Timed” Languages In D. Crystal. (ed.) *Linguistic Controversies*. London: Edward Arnold, 73–79.
- Savov, D. G. 2012. Temporitm v sisteme paralingvističkih sredstv pedagogičeskogo rechevogo vozdejstviya [Tempo-Rhythm in the System of Paralinguistic Means of Pedagogical Speech Influence]. *Nauka i škola* 3, 45–48.
- Scott, D, S. Isard and B. Boysson-Bardies. 1985. Perceptual Isochrony in English and in French. *Journal of Phonetics* 13, 155–162.
- Scott, S. K. et al. 2006. Foreign Accent Syndrome, Speech Rhythm and the Functional Neuroanatomy of Speech Production. *Journal of Neurolinguistics* 19, 370–384.
- Sčur, G. S. 1967. On the Principle of Interaction of Structure and System in a Language. *Annali de Istituto orientale de Napoli* 8, 544–580.
- Selkirk, E. 1984. *Phonology and Syntax: The Relation between Sound and Structure*, MIT, Cambridge.
- Siertsema, B. 1962. Timbre, Pitch and Intonation. *Lingua* 11, 388–398.
- Sievers, E. 1912. *Rhythmisch-melodische Studien: Vorträge und Aufsätze*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- Skorikova, T. P. 1982. K voprosu o ritmiko-melodičeskom postroenii ustnogo spontannogo teksta [On Rhythm-Melody Forming of Oral Spontaneous Text]. *Russkij yazyk za rubezhom* 1, 74–77.
- Steele, J. 1969. *An Essay towards Establishing the Melody and Measure of Speech*. Menston, UK: The Scholar Press Limited.
- Svetozarova, N. D. 1982. *Intonatsionnaya sistema russkogo yazyka* [Intonational System of Russian]. Leningrad: Publishing House of Leningrad University Publisher.
- Svetozarova, N. D. 2013. *Prosodika i suprasegmentika: termin i ponyatie* [Prosodic and Suprasegmentals]. *Fonetika segodnya: materialy dokladov i soobshhenij VII mezhdunarodnoj nauchnoj konferentsii, 27-29 sentyabrya 2013 goda*. Moscow, 72–74.
- Thompson, J. 1981. *Intonation Practice Text*. Oxford: OUP.
- Tomashevskij, B. V. 1928. Stikh i ritm [Verse and Rhythm] *Poetika*. Leningrad, 5–25.
- Tomashevskij, B. V. 1959. Stikh i yazyk [Verse and Language]. *Stikh i yazyk: Filologičeskie očerki*. Moscow: GIKhL, 9–68.
- Torsuev, G. P. 1950. *Fonetika anglijskogo yazyka* [English Phonetics]. Moscow: Izd-vo lit. na inostr. yaz.
- Torsueva, I. G. 1979. *Intonatsiya i smysl vyskazyvaniya* [Intonation and Semantics of Utterance]. Moscow: Nauka.
- Trubetzkoy, N. S. 1971. *Principles of Phonology*. California: University of California Press.

- Vassilyev, V. A. 1970. *English Phonetics: A Theoretical Course*. Moscow: Higher School Publishing House.
- Vishnevskaya, G. M. 1993. *Interferentsiya i aktsent (na materiale intonatsionnykh oshibok pri izuchenii nerodnogo yazyka)* [Interference and Foreign Accent (on intonational mistakes in acquiring a foreign language)]. Saint-Petersburg University. Unpublished doctoral dissertation.
- Vishnevskaya, G. M. and M. E. Zverev. 2022. O korkovykh mekhanizmaxh ritmicheskoy interferentsii (k postanovke problemy) [On Cortical Mechanisms of Rhythmic Interference in Non-Native Speech]. *Verkhnevolzhskij filologicheskij vestnik* 1(28), 111-117.
- Wells, J. 2006. *English Intonation: An Introduction*. London: Cambridge University Press.
- Zadoenko, T. P. 1980. *Ritmicheskaya organizatsiya potoka kitajskoj rechi* [Rhythmic Organisation of Chinese Speech Flow]. Moscow: Nauka Publishers.
- Zhang, L. et al. 2010. Common and Distinct Neural Substrates for the Perception of Speech Rhythm and Intonation. *Human Brain Mapping* 31(7), 1106-1116.
- Zhinkin, N. I. 1998. *Yazyk – rech' – tvorchestvo* [Language – Speech – Creative Work]. Moscow: Labirint.
- Zhirumunskij, V. M. 1966. O ritmicheskoy proze [On Rhythmic Prose]. *Russkaya literature* 4, 103-114.
- Zinder, L. R. 1979. *Obschaya fonetika* [General Phonetics]. Moscow: Higher School Publishing House.
- Zlatoustova, L. V. 1981. *Foneticheskie edinicy russkoj rechi* [Phonetic Units of Russian Speech]. Moscow: Moscow State University.
- Zlatoustova, L. V. 1983. Intonatsiya i prosodiya v organizatsii teksta [Intonation and Prosody in Organising a Text]. *Zvuchashhij tekst. Sbornik nauchno-analiticheskikh obzorov*. Moscow, 11-21.
- Zverev, M. E. 2022. Verbal'naya ritmologiya v istoriograficheskom osveshhenii (k postanovke voprosa) [Verbal Rhythmology from Historiographical Viewpoint (setting an issue)]. *Foneticheskij litsej*. Sankt-Peterburg: 000 "Skifiya-print", 47-54.

SUMMARY

SPEECH RHYTHM AS AN ELUSIVE PHENOMENON IN RELATION TO ITS SHAPE AND FUNCTION

Speech rhythm is a striking phenomenon that permeates the entire linguistic code and can be interpreted as a fundamental hierarchically structured system which organises language and speech. The current paper is dedicated to a range of theoretical and historiographical issues, describing the nature of speech rhythm and its place in a language system. The introduction section of the research yields to a multidisciplinary property of phonetics, as well as verbal rhythmology and speech rhythm. The next part deals with the methodological framework of the paper and its certain research tasks. A major part of the present work briefly describes some issues, concerning the place of

speech rhythm in the phonetic system, its interplay between prosody and intonation, and the hierarchies of rhythm-forming units. In conclusion, the possible trends for ongoing studies are highlighted.

KEYWORDS: speech sound, speech rhythm, verbal rhythmology, prosody, intonation, historiography of phonetics, systematic approach, history of phonetic research.

ARTICLE INFO:

Original research article

Received: September 10, 2022

Revised: November 3, 2022

Accepted: November 6, 2022

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2022.20.20.2>UDC: 811.111'243
37.091.3::811.111

■ IDEAL IZVORNOG GOVORNIKA U SVETLU VARIJETALNE DIVERSIFIKACIJE ENGLESKOG JEZIKA U MEĐUNARODNOJ UPOTREBI: ISTRAŽIVAČKE PARADIGME

TAMARA TOŠIĆ^{1,2}Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Beograd, Srbija

Znanje engleskog jezika koje učenici stižu u formalnom obrazovnom kontekstu često je u raskoraku sa njihovim potrebama. Jedan od uzročnika takvog raskoraka je ideal izvornog govornika (engl. *native-speakerism*), ideologija prema kojoj su govornici kojima je engleski jezik J1 povlašćeni, smatraju se najpoželjnijim predavačima, a varijeteti kojima oni govore su željeni cilj usvajanja engleskog jezika. U okviru dinamičnog polja istraživanja varijetalne diversifikacije međunarodnog engleskog, pripadnici tri najznačajnije istraživačke paradigme (Svetskih varijeteta engleskog, Engleskog kao međunarodnog jezika i Engleskog kao *lingua franca*) proučavaju ideal izvornog govornika kao jedan od centralnih pojmova. Stoga, prvi cilj ovog rada je da se objasne osnovni pojmovi neophodni za dalje izučavanje ideala izvornog govornika, uz kritički osvrt na nastavni plan i program za osmi razred osnovne škole za predmet engleski jezik. U drugom delu rada predstavljena je sinteza odabrane literature u cilju predstavljanja stavova pripadnika tri pomenute istraživačke paradigme prema idealu izvornog govornika. Nakon pregleda literature zaključuje se da, iako među istraživačima postoje neslaganja po pitanju uključivanja izvornih govornika u njihova razmatranja, jedna nit povezuje sve tri paradigme – suštinsko protivljenje idealu izvornog govornika. Stoga, veoma je važno osvestiti i edukovati što veći broj nastavnika i učenika o idealu izvornog govornika i posledicama stavova prema istom.

Ključne reči: engleski jezik, ideal izvornog govornika, Svetski varijeteti engleskog, Engleski kao međunarodni jezik, Engleski kao *lingua franca*.

1. UVOD

Imajući u vidu značaj autoetnografije i kritičkog promišljanja sopstvenih iskustava, razmatranje teme ovog rada počeu ličnim primerom. Pri svakoj ranijoj poseti inostranstvu,

1 Kontakt podaci (E-mail): tamara.tosic97@gmail.com

2 Autorka je stipendista Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

odnosno nekim zemljama koje ne pripadaju anglofonom govornom području, javio bi se problem sporazumevanja na engleskom jeziku sa lokalnim stanovnicima, uprkos mom temeljnom poznavanju engleskog jezika. Prvobitno tumačenje bilo mi je da uzrok takvih nesporazuma leži u niskom nivou znanja engleskog stanovnika sa kojima sam komunicirala. Iz današnje perspektive, ne bih se složila sa svojom prvom interpretacijom tih događaja. Naime, ono što je u tim situacijama nedostajalo i meštanima i meni je zapravo interkulturalna komunikativna kompetencija, odnosno razumevanje različitih kultura i sposobnost da se engleski jezik uspešno upotrebi u komunikaciji sa pripadnicima tih kultura. Trenutne jezičke obrazovne politike koje se tiču engleskog jezika u većini neanglofonih zemalja insistiraju na razvoju komunikativne kompetencije što sličnije onoj koja karakteriše izvorne govornike i kakva je neophodna za sporazumevanje sa stanovnicima anglofonih zemalja (v. Council of Europe 2001). Razvoj interkulturalne komunikativne kompetencije ostaje u zapećku, iako najvećem broju učenika engleski neće biti potreban za komunikaciju isključivo sa izvornim govornicima engleskog jezika, već najpre za sporazumevanje sa pripadnicima raznolikih kultura. Dakle, problem na koji sam naišla, kao i druga, po mom mišljenju ispravna, interpretacija njegovog uzroka ukazuju na to da je znanje engleskog koje se može steći u školskom, formalnom, kontekstu u raskoraku sa stvarnim potrebama učenika, kao što će se u nastavku ovog rada pokazati.

Takvom raskoraku doprineo je ideal izvornog govornika, koji predstavlja centralni pojam i vezivno tkivo teme kojom se ovaj rad bavi. Stoga, cilj ovog preglednog rada sa kritičkim osvrtom je dvostruk. U prvom delu rada biće objašnjeni osnovni pojmovi, među njima i ideal izvornog govornika, potrebni za razumevanje dalje diskusije ideala izvornog govornika, uz kraće kritičko čitanje nastavnog plana i programa za osmi razred osnovne škole za predmet engleski jezik. Drugi deo rada ima za cilj da, kroz sintezu relevantne odabrane literature, predstavi stavove koje istraživači iskazuju prema idealu izvornog govornika u okviru tri najznačajnije istraživačke paradigme u izučavanju varijetalne diversifikacije engleskog jezika u međunarodnoj upotrebi.

2. OSNOVNI POJMOVI

2.1. IDEAL IZVORNOG GOVORNIKA

Ideal izvornog govornika³ (engl. *native-speakerism*) prvi je definisao Holidej 2005. godine. Njegova definicija određuje ideal izvornog govornika kao „ideologiju koja zastupa ideju da su tzv. „izvorni govornici“ najbolji uzori i nastavnici engleskog jezika, zato što predstavljaju „zapadnu kulturu“ iz koje proističu ideali i engleskog jezika i metodike nastave tog jezika“⁴ (Holliday 2018: 1). Ova definicija ukazuje nam na nekoliko važnih aspekata ideala izvornog govornika. Prvo, sam pojam u sebi sadrži kritiku pojave koju predstavlja, a to je aktuelna ideologija favorizacije izvornih govornika

3 Prevod ovog termina, kao i ostalih termina u ovom radu za koje ne postoji ustaljen prevod na srpski jezik, predlog je autorke ovog rada. Uz prevedene termine data je i originalna verzija na engleskom jeziku.

4 Prev. aut.

engleskog jezika. Zatim, izdvajaju se dva domena u kojima se izvorni govornici smatraju povlašćenima – nastava engleskog jezika i zapošljavanje predavača. Standardi i ishodi nastave engleskog jezika okrenuti su dostizanju komunikativne kompetencije što sličnije onoj koju poseduju izvorni govornici. O tome svedoči engleska sintagma *native-like proficiency* koja se često može pronaći u dokumentima koji definišu jezičku obrazovnu politiku u vezi sa engleskim, naročito u CEFR-u (*Common European Framework of Reference for Languages*) (Council of Europe: 2001). Kako Holidej u svojoj definiciji naglašava, osim očekivanih ishoda nastave, i metode kojima bi engleski trebalo predavati okrenute su standardima koje nameću „zapadne kulture“ (Holliday 2018: 1). Sve navedene posledice ideala izvornog govornika u pogledu standarda i ishoda nastave osećaju najpre učenici, dok se ovaj fenomen na nastavnike odražava drugačije. Naime, Holidej u okviru definicije navodi da se izvorni govornici smatraju najboljim nastavnicima engleskog jezika – iz tog razloga veoma često imaju prednost u odnosu na neizvorne govornike pri zapošljavanju, pa čak i u odnosu na fakultetski obrazovane nastavnike engleskog jezika koji su neizvorni govornici (Holliday 2018: 1).

Postojanje ideala izvornog govornika dokazuju Lou i Lorens u svojoj duoetnografskoj studiji (Lowe/Lawrence 2018). Duoetnografska studija je dvostruka autoetnografija u kojoj dva istraživača razgovaraju o svojim životnim iskustvima u vezi sa određenim fenomenom, kritički ih analiziraju, upoređuju i izvode zajedničke zaključke. Lou i Lorens zaključuju da u brojnim obukama za nastavnike engleskog jezika (na primer u *CELTA – Certificate in English Language Teaching to Adults* obuci) postoji skriveni plan i program koji pothranjuje ideal izvornog govornika (Lowe/Lawrence 2018: 183).

Veoma je značajno istražiti prisustvo ideala izvornog govornika kroz skriveni plan i program i u Srbiji, jer prvi korak u razrešavanju skrivenih ideologija mora biti prepoznavanje i podizanje svesti o istima. Stoga, u svrhu ispitivanja da li je ideal izvornog govornika prisutan u jezičkim obrazovnim politikama u vezi sa nastavom engleskog jezika u Srbiji, te da bi se potvrdila ili opovrgnula prethodno opisana autoetnografska iskustva, urađeno je preliminarno kritičko čitanje važećeg plana i programa za osmi razred osnovne škole⁵, koje sledi u nastavku. Takvo čitanje daje opštu sliku o kompatibilnosti jezičke obrazovne politike za osnovne škole u Srbiji sa istraživanjima u oblasti varijetalne diversifikacije engleskog jezika, a ostavlja prostor za dalje i detaljnije kritičko čitanje istih i sličnih dokumenata.

Plan i program za osmi razred osnovne škole se sastoji iz opšteg dela koji se odnosi na sve strane jezike i sadrži cilj i ishode nastave, komunikativne funkcije koje se očekuje da učenici usvoje, predviđene jezičke aktivnosti i tematske oblasti. Nakon toga, za svaki od stranih jezika navode se jezički sadržaji kojima učenici treba da ovladaju do kraja osmog razreda. Uočljiv je nedostatak posebnog opšteg dela za engleski jezik, koji je neophodan, jer engleski ima specifičan globalni karakter, koji je i doveo do pojave novih varijeteta.

Što se tiče same formulacije opšteg dela plana i programa, predviđeni cilj, ishodi, jezičke aktivnosti i tematske jedinice su poprilično uopšteni, što pokazuju sledeći primeri: „Cilj učenja Stranog jezika jeste da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom

5 Dostupan na linku: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/2/reg>

sistemu i **kulturi** i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za [...]”, „[...] uputi predloge, savete i pozive na zajedničke aktivnosti koristeći **situaciono prikladne komunikacione modele**”, „[...] usmeno i pisano opisivanje iskustava, aktivnosti i sposobnosti u prošlosti, **istorijskih događaja i ličnosti**”, „**običaji i tradicija, folklor, proslave (rođendani, praznici)**”⁶. Reči i sintagme koje su zadebljane u ovim citatima ilustruju tendenciju da se u opštem delu eksplicitno ne navodi na koju se kulturu misli – za svaki od ovih primera može se postaviti pitanje „koja kultura?” ili „iz čije kulture?”. Uopštena formulacija cilja, ishoda, jezičkih aktivnosti i tematskih jedinica ostavlja veliki prostor za jezičko planiranje odozdo na gore, što je istovremeno i dobro i loše, jer od ličnih stavova nastavnika zavisi u kojoj meri će biti zastupljeni i vrednovani interkulturalni sadržaji, a u kojoj meri sadržaji koji se tiču isključivo anglofonih kultura. Među tematskim jedinicama javljaju se čak i teme koje uvode interkulturalnost u učionicu, kao što su „lični identitet” i „život u inostranstvu, kontakti sa strancima, ksenofobija”, što je još jedna pozitivna strana opšteg dela plana i programa.

Pri kritičkoj analizi jezičkih sadržaja za engleski jezik, namere i stavovi jezičkih planera bili su uočljiviji. Naime, sasvim je jasno da je kao standard uzet isključivo britanski varijetet engleskog jezika. Primeri su sledeći: „*What’s your family’s favourite pastime?*”, „*At the roundabout turn left*”, „*Would you fancy a drink?*”⁷. Zatim, što se tiče ličnih imena, geografskih pojmova, praznika i sličnih kulturno označenih pojmova pomenutih u jezičkim sadržajima, uspostavljena je dihotomija – oni potiču uglavnom ili iz „izvorne”, srpske, kulture ili iz „ciljne”, anglofone, kulture. Od 60 iskaza u kojima se nalaze kulturno označeni pojmovi, 22 iskaza sadrže pojmove iz srpske kulture (npr. „*The Serbian coat of arms consists of two main national symbols: a white double-headed eagle and a shield with a cross*”⁸), 30 sadrži pojmove iz anglofonih kultura (npr. „*The 50 stars on the American flag represent the 50 states, while the 13 stripes represent the thirteen British colonies that declared independence from Great Britain and became the first states in the U.S.*”⁹), a u samo 8 iskaza se pojavljuju pojmovi koji su međunarodni ili se odnose na ostale svetske kulture (npr. „*Armistice Day is celebrated in memory of the day when the armistice was signed between the Allies of World War I and Germany on the 11th of November, 1918*”¹⁰). Stoga, možemo zaključiti da ipak preovlađuju kulturno označeni pojmovi iz anglofonih kultura. Na kraju, svaka komunikativna funkcija iz jezičkih sadržaja završava se „(inter)kulturalnim sadržajima” koje učenice i učenici treba da usvoje. U tom odeljku nalaze se tri elementa koji jasno ukazuju na postojanje ideala izvornog govornika u planu i programu za osmi razred osnovne škole: „osobnosti naše zemlje i **zemlja govornog područja ciljnog jezika** (znamenitosti, geografske karakteristike, nacionalna obeležja i sl.)”, „geografske karakteristike naše zemlje i **zemlja govornog**

6 Preuzeto sa: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/2/reg>. Delove citata naglasila autorka.

7 Preuzeto sa: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/2/reg>. Delove citata naglasila autorka.

8 Preuzeto sa: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/2/reg>

9 Preuzeto sa: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/2/reg>

10 Preuzeto sa: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/2/reg>

područja ciljnog jezika“ i „valute ciljnih kultura“¹¹. Dakle, zaključak je da je u delu plana i programa koji se bavi jezičkim sadržajima ideal izvornog govornika prisutan na konkretan i eksplicitan način.

Iako su jezički sadržaji koji su predviđeni planom i programom za osmi razred osnovne škole fokusirani na dihotomiju srpske i anglofone kulture i ideal izvornog govornika engleskog jezika, opšti okvir plana i programa ostavlja veliki prostor za jezičko obrazovno planiranje odozdo na gore, koji bi nastavnici mogli da iskoriste da uvedu interkulturalnu kompetenciju u učionicu.

2.2. VARIJETALNA DIVERSIFIKACIJA

Pojam varijetalna diversifikacija¹² iz naslova ovog rada odnosi se na formalno i funkcionalno raslojavanje međunarodnog jezika, koje za posledicu ima stvaranje velikog broja novih varijeteta koji u određenoj meri odstupaju od izvorne varijante. U kontekstu ovog rada, biće reči o varijetalnoj diversifikaciji engleskog jezika, prouzrokovanoj velikom rasprostranjenosti tog jezika i upotrebom u brojnim funkcionalnim domenima. Ovaj pojam veoma je važan za afirmaciju novih varijeteta engleskog jezika (engl. *New Englishes*). Samim korišćenjem tog termina naglašava se postojanje varijeteta engleskog koji odstupaju od standardizovanih varijeteta kojima govore izvorni govornici.

2.3. STANDARDIZACIJA, STANDARDNOJEZIČKA IDEOLOGIJA I KULTURA

Za potrebe ovog rada, za čiji je dalji tok neophodno koncizno objasniti pojmove standardizacije i standardnojezičke ideologije i kulture, odabran je Milrojev teorijski model, koji će u nastavku biti bliže opisan. Prema Milroju, opšta definicija standardizacije, koja se ne odnosi isključivo na jezik, glasi: „standardizacija podrazumeva nametanje jedinstvenosti klasi predmeta“¹³ (Milroy 2001: 531). Primenjena na jezik, ova definicija ukazuje na to da je jezik po prirodi dinamičan i promenljiv sistem, te da se tek uz pomoć spoljnih uticaja može staviti u statične okvire kakve podrazumevaju definisana pravila standardnog jezika.

Milroj objašnjava i da države čiji jezici imaju standardizovane varijetete postaju standardnojezičke kulture zbog široke rasprostranjenosti standardnojezičke ideologije (Milroy 2001: 530). Činioci standardnojezičke ideologije su brojni i svi su u funkciji perpetuacije iste. Kod Milroja možemo pronaći neke od faktora koji rade u službi standardnojezičke ideologije, kao što su vera u ispravnost i neoznačenost standardizovanog varijeteta i davanje legitimiteta tom varijetetu kroz brojne istorijske narative (Milroy 2001: 533, 535, 547). Takođe, u standardnojezičkim kulturama, standardizovani varijetet smatra se nosiocem prestiža, što nastaje kao posledica standardnojezičke ideologije.

11 Preuzeto sa: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/2/reg>. Delove citata naglasila autorka.

12 Termin aut.

13 Prev. aut.

Navedeni pojmovi od velikog su značaja za temu kojom se ovaj rad bavi. Naime, u Srbiji, kao i u ostalim evropskim nacionalnim državama, vlada standardnojezička kultura. Ideološki sklop u kome se samo jedan, standardizovani varijetet smatra ispravnim i prestižnim prelio se i na engleski jezik u međunarodnoj upotrebi, gde se mahom ne ostavlja prostor za odstupanje od norme i stvaranje novog, endonormativnog standarda. Standard u Evropi i Srbiji ostaje egzonormativan, te se podrazumeva da se govornici pridržavaju pravila koje propisuju standardni varijeteti engleskog jezika, i to najčešće standardni britanski ili američki varijetet.

3. ISTRAŽIVAČKE PARADIGME – STAVOVI PREMA IDEALU IZVORNOG GOVORNIKA

Polje istraživanja engleskog jezika u međunarodnoj upotrebi veoma je dinamično, što je dovelo do diferenciranja nekoliko istraživačkih paradigmi¹⁴, čiji pripadnici iskazuju različite stavove i interesovanja. U ovom radu ću predstaviti stavove prema idealu izvornog govornika pripadnika tri najznačajnije paradigme: Svetskih varijeteta engleskog (engl. *World Englishes*), Engleskog kao međunarodnog jezika (engl. *English as an international language*) i Engleskog kao *lingua franca* (engl. *English as a lingua franca*). Važno je napomenuti da se ove paradigme veoma često prepliću, jer i sami istraživači povremeno koriste nazive više različitih paradigmi kada govore o predmetu svojih istraživanja. Takođe, istraživačkim paradigmama su imena dodeljena prema terminima koje autori koriste da označe varijetet koji oni definišu kao engleski jezik u međunarodnoj upotrebi.

3.1. SVETSKI VARIJETETI ENGLESKOG – SVE (ENGL. WORLD ENGLISHES – WE)

SVE paradigmu je osnovao Bradž Kačru krajem 20. veka, te se ona može smatrati prvom istraživačkom paradigmom u okviru koje je naučnicima omogućeno da izučavaju varijetalnu diversifikaciju engleskog jezika u međunarodnoj upotrebi. Samim tim, ova paradigma predstavlja preteču druge dve paradigme o kojima će u ovom radu biti reči.

Kačru je formulisao jedan od najznačajnijih teorijskih modela, koji istraživači engleskog jezika u međunarodnoj upotrebi veoma često koriste kao polaznu tačku u svojim razmatranjima – model tri kruga (v. npr. Yamanaka 2006; Kang 2015; Davydova 2019). Kako Kačru navodi, sve zemlje u kojima žive govornici engleskog jezika mogu se podeliti u tri grupe – unutrašnji krug, spoljašnji krug i širi krug (Kachru 1992: 3). U unutrašnji krug spadaju zemlje u kojima žive govornici kojima je engleski maternji jezik (poput Velike Britanije i Australije). Spoljašnji krug čine zemlje u kojima je engleski drugi ili jedan od zvaničnih jezika (npr. Indija i Nigerija), dok širem krugu pripadaju sve ostale zemlje u kojima se engleski smatra stranim jezikom (kao što su Srbija ili Nemačka, itd.). Ovaj model je često bio i na meti kritika, naročito jer se njegova statičnost

14 Termin „istraživačka paradigma“ upotrebljen je da označi skup istraživača engleskog jezika u međunarodnoj upotrebi, njihovih studija i kritičkih promišljanja, koje vezuju zajednički stavovi i ciljevi delovanja. Istraživači se i sami svrstavaju u paradigme, te Šarifijan piše da se termin Engleski kao međunarodni jezik „[...] odnosi na paradigmu razmišljanja, istraživanja i prakse“ (Sharifian 2009: 2).

može protumačiti kao osnaživanje ideala izvornog govornika (v. Seidlhofer 2018: 86). Stoga, Hilgendorfova predlaže dinamično tumačenje modela tri kruga u savremenim istraživanjima, što zamagljuje granice između samih krugova i prati promene koje se dešavaju u jeziku (Hilgendorf 2020: 217). Uprkos kritikama i debatama, model tri kruga ostaje relevantan u istraživanjima raslojavanja engleskog jezika, najpre kao dinamičan model, u kome postoji mogućnost prelaska zemlje iz jednog u drugi krug.

Sam termin Svetski varijeteti engleskog se, kako navodi Dženkinsova, u novijim studijama upotrebljava sa tri različita značenja. On se odnosi (1) na sve varijetete engleskog nastale njegovim raslojavanjem, (2) samo na varijetete spoljašnjeg kruga ili (3) na kačruovsku paradigmu promišljanja pozicije engleskog u svetu (Jenkins 2006: 159). Međutim, istraživači koji izučavaju engleski u okviru SVE paradigme fokusiraju se mahom na drugo značenje ovog pojma, te svoje studije sprovode u spoljašnjem krugu (v. Kachru 1992; Bamgboše 2020).

Istraživači SVE paradigme suštinski jesu protiv ideala izvornog govornika, jer, prema Kačruu, „tradicionalna dihotomija između izvornih i neizvornih govornika ne pruža nikakve funkcionalne uvide i lingvistički je sporna, posebno kada se govori o funkcijama engleskog u multilingvalnim društvima“¹⁵ (Kachru 1992: 3). Ipak, Kačru se u istom radu odlučuje da govorne zajednice engleskog jezika svrsta u tri grupe: one koje postavljaju jezičke norme (zemlje unutrašnjeg kruga), one koje razvijaju sopstvene norme (spoljašnji krug) i one koje zavise od tuđih normi (širi krug) (Kachru 1992: 5). Dakle, Kačru je tada bio mišljenja da isključivo varijeteti zemalja spoljašnjeg kruga mogu biti endonormativni. Ipak, u skorije vreme se u okviru SVE paradigme izučava i širi krug, te, na primer, priručnici o SVE imaju poglavlje o evropskim varijetetima engleskog (v. Modiano 2006; Hilgendorf 2020).

3.2. ENGLISKI KAO MEĐUNARODNI JEZIK – EMJ (ENGL. ENGLISH AS AN INTERNATIONAL LANGUAGE – EIL)

EMJ je jedna od glavnih paradigmi u okviru kojih se lingvisti bave raslojavanjem engleskog jezika u međunarodnoj upotrebi. U svojim teorijskim radovima, pobornici ove paradigme često pišu o identitetskim i metodičkim implikacijama odnosa izvornih i neizvornih govornika, o kojima će biti reči u nastavku ovog rada.

Ono po čemu se EMJ paradigma znatno razlikuje od ostalih je uključivanje govornika kojima je engleski J1 u svoja istraživanja. Naime, prema Modijanu, samo analiza koja obuhvata međunarodnu komunikaciju u kojoj učestvuju i izvorni i neizvorni govornici može dati pravu sliku o odlikama varijeteta engleskog koji pripadnici različitih lingvokulturnih zajednica koriste pri sporazumevanju (Modiano 2009: 61). U vezi sa tim, Šarifijan objašnjava da je komunikacija centralni fenomen koji EMJ paradigma izučava, jer je, u skorije vreme, sve manji broj faktora koji razdvajaju izvorne od neizvornih govornika (Sharifian 2009: 5). EMJ istraživači jednak značaj pridaju i govornicima kojima je engleski J2 i onima kojima je engleski J1, što se jasno može uočiti u pitanju koje postavlja Šarifijan, a koje se tiče uticaja koji na identitet maternjih govornika engleskog

15 Prev. aut.

ima bliski susret sa neizvornim govornicima koji pokušavaju u potpunosti da oponašaju njihov izgovor. Prema njegovom iskustvu, izvorni govornici se u takvim situacijama osećaju „neugodno“ (Sharifian 2009: 9). Takve stavove pobornici EMJ paradigme iskazuju najpre u cilju što realnijeg prikaza sociolingvističkih okolnosti u kojima se engleski koristi u međunarodnom kontekstu. Takođe, njihovi stavovi su indirektna (a često i direktna) kritika ELF paradigme, čiji istraživači iz svojih analiza dosledno isključuju izvorne govornike engleskog jezika (v. odeljak o Engleskom kao *lingua franca*). Iako je jasan argument pobornika EMJ paradigme da i govornici kojima je engleski J1 pri komunikaciji sa neizvornim govornicima koriste varijetet sličniji međunarodnom engleskom (Modiano 2009: 61), vrlo je verovatno da je sociolingvistička stvarnost prouzrokovana standardnojezičkom ideologijom drugačija. S obzirom na pomenutu ideologiju koja se oslikava u idealu izvornog govornika, možemo pretpostaviti da su odnosi moći u razgovoru neizvornog i izvornog govornika asimetrični, te da je stepen akomodacije neizvornih govornika viši. Naravno, ovakvu pretpostavku trebalo bi empirijski ispitati, ali ona može biti upotrebljena kao argument u korist izučavanja isključivo komunikacije govornika kojima je engleski J2, među kojima su odnosi moći simetrični.

Identitet igra veoma značajnu ulogu u istraživanjima u okviru EMJ paradigme, a posebno u vezi sa izgovorom engleskog jezika. Šarifijan opisuje načine na koje neizvorni govornici mogu koristiti izgovor engleskog da grade svoj identitet. Primera radi, ukoliko žele da naglase svoj nacionalni identitet, govornici koji usvajaju engleski jezik mogu odlučiti da njihov izgovor odiše uticajem njihovog maternjeg jezika, i obrnuto, ako žele da se udalje od zajednice govornika svog J1, oni će se truditi da u što većoj meri oponašaju izgovor izvornih govornika (Sharifian 2009: 8–9). Veoma je važan akcenat na svesnoj odluci govornika o tome kakav će izgovor imati, te da ta odluka ne treba da bude nametnuta od strane spoljnih aktera. Ukoliko je takva odluka na bilo koji način nametnuta govornicima, što se često dešava kao posledica ideala izvornog govornika, neizvorni govornici nemaju neophodnu slobodu da oblikuju svoj identitet na način na koji žele.

U vezi sa tim, Modijano postavlja jasnu granicu između nastave engleskog jezika i sociolingvističke stvarnosti međunarodnog engleskog – u nastavi engleskog u Evropi je u velikoj meri prisutan ideal izvornog govornika, dok se u upotrebi, pod brojnim uticajima, stvara endonormativni varijetet (Modiano 2009: 60). EMJ istraživači smatraju da nastavu treba, što je više moguće, približiti upotrebi engleskog kakva će učenicima biti neophodna u realnoj komunikaciji. Makajeva navodi primer koji ilustruje neusklađenost popularnih metoda u nastavi engleskog jezika sa stvarnim potrebama učenika. Naime, načelo da se na časovima engleskog upotrebljava isključivo engleski potiče iz iskustava nastavnika koji su u anglofonim zemljama predavali engleski jezik imigrantima (McKay 2018: 14). Jasno je da su ciljevi pri usvajanju engleskog jezika imigranata u anglofonim zemljama drugačiji u odnosu na ciljeve učenika u kontinentalnom delu Evrope. Prva grupa uči engleski najpre sa integrativnom motivacijom, a druga sa instrumentalnom. Uprkos tome, to načelo je i danas aktuelno u metodici nastave.

EMJ paradigma ima i svoje kritičare. Penikuk zamera samom uspostavljanju termina „Engleski kao međunarodni jezik“, kojim se, po njegovom mišljenju, osnažuje mit o engleskom jeziku (Pennycook 2006: 90–91). Naime, prema Penikuku, „jezici su

političke pre nego ontološke kategorije¹⁶ (Pennycook 2006: 94). Stoga, priče, odnosno, kako ih Penikuk naziva, mitovi, o međunarodnom engleskom su ono što ga čini stvarnim i daje mu moć i uticaj. Penikuk poziva na potpunu dekonstrukciju i rekonstrukciju narativa o engleskom jeziku (Pennycook 2006: 109). On smatra da se to najbolje može učiniti postavljanjem sledećeg pitanja: „Koje vrste mobilizacija stoje iza činova upotrebe i učenja engleskog jezika?“¹⁷ (Pennycook 2006: 112). Ovakve konstruktivističke kritike rasprostranjenosti uticaja engleskog jezika koji istraživanja varijetalne diversifikacije engleskog, istina, osnažuju, veoma su značajne. One podsećaju na važnost konstantnog kritičkog promišljanja namera koje stoje iza svakog fenomena sa kojim se susrećemo i odnosa moći u našem okruženju.

3.3. ENGESKI KAO LINGUA FRANCA – ELF (ENGL. ENGLISH AS A LINGUA FRANCA – ELF)

Krilatica i cilj ELF paradigme jezgrovito su iskazani u podnaslovu rada koji je Barbara Zajdlhofer napisala za Savet Evrope – „Od ‘pravog’ engleskog do ‘stvarnog’ engleskog“¹⁸ (Seidlhofer 2003). Dakle, ELF istraživači se zalažu za napuštanje dosadašnjih kriterijuma poznavanja engleskog jezika, u čijem je središtu „pravi“ tj. ispravni, standardni engleski, te za uvođenje novih parametara usredsređenih na „stvarni“ engleski, kakav se može čuti u međunarodnoj komunikaciji (v. Jenkins 2002; Seidlhofer 2003; Jenkins 2006; House 2010). Da bi ostvarili te težnje, pripadnici ELF paradigme kao jedan od osnovnih fenomena izučavaju ideal izvornog govornika i definišu svoje stavove prema njemu, najčešće u pogledu jezičke obrazovne politike, metodike nastave engleskog jezika i korpusne lingvistike.

Definicija ELF varijeteta koju daje Dženkinsova najbolje prikazuje stav ELF istraživača prema izvornim govornicima: „[...] u svojoj najčistijoj formi, ELF je definisan kao kontaktni jezik koji se koristi isključivo među nematernjim govornicima“¹⁹ (Jenkins 2006: 160). Stoga, prema ELF paradigmi, govornici kojima je engleski maternji jezik ne koriste ELF varijetet, te zato nisu zastupljeni u ELF istraživanjima. Zajdlhoferova odlazi korak dalje i tvrdi da će, zbog sve većeg broja govornika koji usvajaju engleski, neizvorni govornici uskoro postati glavni činioci u daljim promenama engleskog jezika (Seidlhofer 2003: 7). ELF paradigma je često na meti kritika zbog takvog isključivog stava prema izvornim govornicima, kao što je objašnjeno u prethodnom odeljku ovog rada.

Jezička obrazovna politika je jedna od centralnih tema istraživanja i teorijskih studija pripadnika ELF paradigme. Na primer, Zajdlhoferova u svojoj kritici *CEFR*-a zaključuje da taj dokument pothranjuje standardnojezičku ideologiju, jer isključivo standardne oblike smatra ispravnim, uprkos tome što je, kako ona navodi, u ELF istraživanjima dokazano da upotreba nestandardnih formi često olakšava komunikaciju (Seidlhofer 2018: 93). Ključne elemente jezičke obrazovne politike u vezi sa engleskim kritički promatraju i Dženkinsova i Lijang. Oni analiziraju standardizovane testove engleskog jezika koji se mahom koriste pri upisu stranih studenata na međunarodne univerzitete, poput *IELTS*-a

16 Prev. aut.

17 Prev. aut.

18 Prev. aut.

19 Prev. aut.

(*International Language Testing System*) i *TOEFL-a* (*Test of English as a Foreign Language*), te zaključuju da takvi testovi „[...] testiraju stvari koje ljudima nisu potrebne, a ne testiraju stvari koje su im zaista potrebne u ovom svetu sve veće mobilnosti i superdiverziteta”²⁰ (Jenkins/Leung 2019: 97). Kritičko viđenje dokumenata i standardizovanih testova koji se smatraju temeljima jezičke obrazovne politike koja se bavi engleskim značajno je iz dva razloga. Prvi se tiče usklađivanja jezičkih obrazovnih politika sa stvarnim potrebama i motivacijama učenika. Trenutne obrazovne politike u vezi sa engleskim su u velikoj meri podređene učenicima sa integrativnom motivacijom, gde se pod integracijom podrazumeva stapanje sa govornom zajednicom izvornih govornika. Međutim, ne treba zanemariti to da postoji znatan broj učenika koji engleski uče sa instrumentalnom motivacijom i, samim tim, za cilj imaju upotrebu engleskog jezika pri sporazumevanju u međunarodnom kontekstu (v. Tošić 2021). Najbitniji dokumenti jezičke obrazovne politike bi trebalo da zadovoljavaju potrebe i jedne i druge grupe. Drugi razlog zbog koga je važno postavljati kritička pitanja u vezi sa postojećim jezičkim obrazovnim politikama odnosi se na podrivanje onih koncepata koji se u društvu smatraju očekivanim i podrazumevanim. Jedan takav koncept je standardni jezik, te se ELF istraživači trude da rasprše standardnojezičku ideologiju u vezi sa engleskim kao J2 preispitujući osnovne postulate te ideologije.

U tesnoj vezi sa jezičkim obrazovnim politikama su oblasti metodike nastave engleskog jezika i primenjene lingvistike, u kojima pobornici ELF paradigme pronalaze određene elemente ideala izvornog govornika. Na primer, Zajdlhoferova kritikuje Selinkerovu teoriju o međujeziku, prema kojoj je međujezik etapa na putu do cilja, a cilj je potpuno usvajanje jezika onakvog kakvog ga upotrebljavaju izvorni govornici. Ona primećuje da se, u slučaju engleskog jezika, primena te teorije svodi na ideal izvornog govornika (Seidlhofer 2018: 93). Takođe, u ELF paradigmi se greške koje se najčešće javljaju i ispravljaju na časovima engleskog posmatraju na drugačiji način. Naime, kako Zajdlhoferova (2003: 18) objašnjava, korpusna istraživanja su pokazala da greške koje se obično smatraju kardinalnim, poput izostavljanja nastavka -s za treće lice jednine u prezentu, ne izazivaju nesporazume u komunikaciji među govornicima koji koriste ELF (Seidlhofer 2003: 18). Stoga, preporuka ELF istraživača je da se nastavnici usredsrede na one elemente engleskog jezika koji su ključni za međunarodnu komunikaciju (taj skup elemenata oni nazivaju jezgrom ELF-a, v. Seidlhofer 2003). Međutim, pripadnici ELF paradigme ne spominju da je ovo adekvatna strategija isključivo za učenike sa instrumentalnom motivacijom za učenje engleskog. Sa učenicima čiji je cilj da se integrišu u zajednicu izvornih govornika najbolje je zadržati integrativni model nastave engleskog jezika.

ELF istraživači veoma predano rade na kodifikaciji varijeteta koji oni smatraju engleskim u međunarodnoj upotrebi. Sačinjena su dva govorna korpusa ELF-a – *VOICE* (*Vienna-Oxford International Corpus of English*) korpus i *ELFA* (*English as a Lingua Franca in Academic Settings*) korpus. Ana Mauranen, koja je predvodila projekat prikupljanja materijala za *ELFA* korpus, objasnila je kriterijume koji su korišćeni pri snimanju materijala. Kako ona navodi, sve interakcije koje su uvrštene u korpus su prirodne i spontane, ali su interakcije u kojima su učestvovali izvorni govornici, kao i razgovori govornika koji

20 Prev. aut.

imaju isti maternji jezik i kursevi stranih jezika, isključeni iz korpusa (Mauranen 2003: 521). Iz ovog spiska kriterijuma može se zaključiti da, u skladu sa definicijom ELF-a kao varijeteta, autorka smatra istinskom upotrebom ELF-a isključivo razgovor dva govornika koji ne dele J1 na engleskom jeziku.

Kao što je slučaj i sa ostalim paradigmama, određeni broj kritika upućen je i ELF paradigmi, od kojih će ovde biti navedeno nekoliko. Na primer, Kuova ističe primere iz intervjua sa govornicima koji uče engleski kao J2 u Velikoj Britaniji. Njeni ispitanici navode da izvorne govornike smatraju merilima tačnosti engleskog jezika, što Kuova uzima kao argument u korist zadržavanja izvornog engleskog kao očekivanog ishoda nastave (Kuo 2006: 217–218). Međutim, trebalo bi naglasiti da je motivacija učenika koji su učestvovali u njenom istraživanju specifična i, najverovatnije, integrativna, jer su odlučili da kurs engleskog, svojom voljom ili zbog spoljnih okolnosti, pohađaju u Velikoj Britaniji. Stoga, ne može se smatrati da je taj uzorak reprezentativan i da predstavlja sve koji uče engleski širom sveta. Takođe, uzimajući u obzir prisustvo standardnojezičke ideologije u vidu ideala izvornog govornika u nastavi engleskog jezika, možemo pretpostaviti da je ta ideologija uticala na formiranje stavova učenika u njenom istraživanju. Dakle, nameće se zaključak da ishod ideala izvornog govornika ne može biti opravdanje za njegov opstanak. Kao još jedan kritičar afirmacije varijeteta engleskog kojima govore stanovnici šireg kruga istakao se Kverk, koji je nazvao takve pokušaje afirmacije „nedomišljenim šarlatanstvom”²¹ (Quirk 1990: 9). Važno je istaći da Kverk ovu kritiku iznosi znatno pre nego što je ELF paradigma uobličena, te piše iz perspektive paradigme Svetskih varijeteta engleskog (v. odeljak o Svetskim varijetetima engleskog).

4. ZAKLJUČAK

Nakon što smo predstavili osnovne pojmove značajne za ovu diskusiju, kao i stavove pripadnika tri najznačajnije istraživačke paradigme u izučavanju varijetalne diversifikacije engleskog jezika prema idealu izvornog govornika, možemo izvesti dva zaključka. Prvi se tiče razlike u stavovima istraživača. Pobornici paradigme Svetskih varijeteta engleskog smatraju da razlike između izvornih i neizvornih govornika treba obrisati, ali se usredsređuju najpre na implikacije koje takav stav ima na zemlje u kojima je engleski jedan od zvaničnih jezika. Istraživači okupljeni oko paradigme Engleskog kao međunarodnog jezika veruju da je od suštinske važnosti za identitet neizvornih govornika da varijetet engleskog koji se očekuje da usvoje bude u skladu sa njihovom sociolingvističkom stvarnošću, ali imaju inkluzivniji stav, te u svoje studije uključuju i govornike kojima je engleski maternji jezik. Za razliku od njih, pripadnici paradigme Engleskog kao *lingua franca* iz svojih korpusa u potpunosti isključuju izvorne govornike, uz obrazloženje da su govornici kojima je engleski J2 oni koji će krojiti budućnost engleskog jezika, naročito onog varijeteta koji je u međunarodnoj upotrebi.

Uprkos navedenim razlikama, jasno je da postoji nit koja povezuje sve tri paradigme, a to je suštinsko protivljenje idealu izvornog govornika. Posledice ideala izvornog govornika su veoma opsežne i kreću se od poteškoća koje učenici mogu imati pri učenju

21 Prev. aut.

engleskog jezika do nepravednog tržišta rada i identitetskih problema kako učenika tako i nastavnika. Stoga, veoma je važno osvestiti i edukovati što veći broj nastavnika i učenika o postojanju ideala izvornog govornika. Na taj način, moguće je sprovesti jezičko obrazovno planiranje odozdo na gore, koje bi nastavnici mogli da iskoriste da uvedu interkulturalne kompetencije i elemente međunarodnih varijeteta engleskog u učionicu. Takav pristup bi značajno olakšao učenicima buduću komunikaciju na engleskom jeziku sa pripadnicima brojnih neanglofonih kultura, ali bi i pomogao razvoj njihovih identiteta, jer bi im omogućio da se ne služe „pozajmljenim identitetom, već sopstvenim identitetom kao međunarodni korisnici međunarodnog jezika“²² (Seidlhofer 2003: 23).

LITERATURA

- Bamgboşe, A. 2020. A recurring decimal: English in language policy and planning. In C. L. Nelson, Z. G. Proshina, & D. R. Davis (eds.) *The Handbook of World Englishes (Second Edition)*. John Wiley & Sons, Inc., 659–673.
- Council of Europe. 2001. *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Davydova, J. 2019. Quotative like in the Englishes of the Outer and Expanding Circles. *World Englishes* 38(4), 578–592.
- Hilgendorf, S. K. 2020. Euro-Englishes. In C. L. Nelson, Z. G. Proshina, & D. R. Davis (eds.) *The Handbook of World Englishes (Second Edition)*. John Wiley & Sons, Inc., 215–231.
- Holliday, A. 2018. Native-Speakerism. In J. I. Lontos (ed.) *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*. John Wiley & Sons, Inc., 1–7.
- House, J. 2010. The pragmatics of English as a lingua franca. In A. Trosborg (ed.) *Handbook of pragmatics: Vol. VII*. Berlin, Germany: Mouton de Gruyter, 363–387.
- Jenkins, J. 2002. A Sociolinguistically Based, Empirically Researched Pronunciation Syllabus for English as an International Language. *Applied Linguistics* 23(1), 83–103.
- Jenkins, J. 2006. Current Perspectives on Teaching World Englishes and English as a Lingua Franca. *TESOL Quarterly* 40(1), 157–181.
- Jenkins, J. and C. Leung. 2019. From mythical 'standard' to standard reality: The need for alternatives to standardized English language tests. *Language Teaching* 52(1), 86–110.
- Kachru, B. B. 1992. World Englishes: Approaches, issues and resources. *Language teaching* 25(1), 1–14.
- Kang, O. 2015. Learners' perceptions toward pronunciation instruction in Three Circles of World Englishes. *TESOL Journal* 6(1), 59–80.
- Kuo, I. C. 2006. Addressing the issue of teaching English as a lingua franca. *ELT journal* 60(3), 213–221.
- Lowe, R. J. and L. Lawrence. 2018. Native-Speakerism and 'hidden curricula' in ELT training: a duoethnography. *Journal of Language and Discrimination* 2(2), 162–187.
- Mauranen, A. 2003. The Corpus of English as Lingua Franca in Academic Settings. *TESOL Quarterly* 37(3), 513–527.

22 Prev. aut.

- McKay, S. L. 2018. English as an international language: What it is and what it means for pedagogy. *RELC Journal* 49(1), 9–23.
- Milroy, J. 2001. Language ideologies and the consequences of standardization. *Journal of Sociolinguistics* 5(4), 530–555.
- Modiano, M. 2006. Euro-Englishes. In B. B. Kachru, Y. Kachru and C. L. Nelson (eds.) *The Handbook of World Englishes*. Malden: Blackwell Publishing, 223–239.
- Modiano, M. 2009. EIL, Native-speakerism and the Failure of European ELT. In F. Sharifian (ed.) *English as an International Language: Perspectives and Pedagogical Issues*. Bristol: Multilingual Matters, 58–77.
- Pennycook, A. 2006. The myth of English as an international language. In S. Makoni & A. Pennycook (eds.) *Disinventing and reconstituting languages*. Clevedon: Multilingual Matters, 90–115.
- Quirk, R. 1990. Language varieties and standard language. *English Today* 6(1), 3–10.
- Seidlhofer, B. 2003. *A concept of international English and related issues: from 'real English' to 'realistic English'?* Strasbourg: Language Policy Division, Council of Europe.
- Seidlhofer, B. 2018. Standard English and the dynamics of ELF variation. In J. Jenkins, W. Baker and M. Dewey (eds.) *The Routledge handbook of English as a lingua franca*. London: Routledge, 85–100.
- Sharifian, F. 2009. English as an International Language: An Overview. In F. Sharifian (ed.) *English as an International Language: Perspectives and Pedagogical Issues*. Bristol: Multilingual Matters, 1–18.
- Tošić, T. P. 2021. Shaping students' identity through EFL in Belgrade high schools. *Анали Филолошког факултета* 33(2), 113–133.
- Yamanaka, N. 2006. An evaluation of English textbooks in Japan from the viewpoint of nations in the inner, outer, and expanding circles. *JALT journal* 28(1), 57–76.

SUMMARY

NATIVE-SPEAKERISM THROUGH THE LENS OF INTERNATIONAL ENGLISHES: RESEARCH PARADIGMS

English language education policies in Serbia and the manner in which they are implemented are not properly aligned with the real needs of the students. Such misalignment is caused by native-speakerism, an ideology favoring native English speakers, regarding them as the most desirable teachers, and considering the varieties they speak the preferred outcome of English language acquisition. Native-speakerism is studied as one of the central phenomena within the scope of the three most significant research paradigms inquiring into the varietal diversification of international Englishes: World Englishes, English as an International Language, English as a *Lingua Franca*. Bearing the said in mind, the aim of this article is twofold. The first part of the article aims to elucidate the basic terms needed to further discuss native-speakerism, which is accompanied by a brief critical analysis of the Serbian eighth-grade English curriculum. In the second part, the author intends to synthesize the selected literature in order to present the attitudes of the paradigms' members towards native-speakerism. Having

reviewed the relevant literature, it can be concluded that, though linguists belonging to the three paradigms are not in absolute agreement when it comes to the inclusion or exclusion of native speakers in their research, they do share one belief – vehement opposition to native-speakerism. Thus, it is essential to raise awareness and educate as many teachers and students as possible on native-speakerism and its consequences. By doing so, top-down language planning could take place and give a voice to those who are greatly affected by ideologies such as native-speakerism.

KEYWORDS: English language, native-speakerism, World Englishes (WE), English as an International Language (EIL), English as a *Lingua Franca* (ELF).

PODACI O ČLANKU:

Originalni naučni rad

Primljen: 4. maja 2022.

Ispravljen: 7. avgusta 2022.

Prihvaćen: 31. avgusta 2022.

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2022.20.20.3>

UDC: 811.111'34

37.091.3::811.111'34(4-17)

050(4-17)"2000/2020"

■ RESEARCH ARTICLES ON ENGLISH PHONETICS AND PHONOLOGY PUBLISHED IN NORTHERN EUROPE FROM 2002 TO 2022: A SYSTEMATIC ANALYSIS

OLEKSANDR KAPRANOV¹

NLA University College

Campus Oslo, Norway

Rad predstavlja sistematičnu analizu naučnih radova koji se bave fonetikom i fonologijom engleskog jezika objavljenih u severnoevropskim naučnim časopisima iz oblasti primenjene lingvistike, teorijske lingvistike i izučavanja engleskog kao stranog jezika (EFL) u periodu od 2002. do 2020. godine. Korpus časopisa u ovoj sistematičnoj analizi sastojao se od brojnih recenziranih publikacija koje imaju zajednički fokus na aspekte engleske fonetike i fonologije u kontekstu engleskog kao stranog jezika. Primenom smernica za sistematični pregled (Moher *et al.* 2009) na korpus naučnih radova, ustanovljeno je da radovi o engleskoj fonetici i fonologiji imaju pretežno jednog autora, da su fokusirani na podučavanje izgovora engleskog kao stranog jezika i zasnovani na kvantitativnoj metodologiji sa različitim tehnikama analize korpusa.

Ključne reči: engleski, fonologija, fonetika, naučni radovi, Severna Evropa, sistematična analiza.

1. INTRODUCTION

The article presents a study that attempts to analyse research articles (RAs) written on the topics that involve English phonetics and phonology, which have been published by peer-reviewed scientific journals in Northern Europe, in particular, Denmark, Finland, Norway, and Sweden. The focus of the study on Northern Europe is inspired by Čubrović and Paunović (2012: 3), who suggest that there is a need to synthesise "the diverse perspectives, approaches and interests of scholars working in the field of English Phonetics worldwide". In unison with the suggestion, the study provides a summary of the results obtained by the linguists and phoneticians associated with Northern Europe. Hence, the Nordic orientation of the study might offer novel insights into the state-of-the-art research in English phonetics and phonology from the Northern European perspective.

1 Kontakt podaci (E-mail): oleksandr.kapranov@nla.no

Additionally, the study draws inspiration from Baker and Murphy's (2011: 29) observation that research into English phonetics and phonology, especially in the context of the teaching of English as a Foreign Language (EFL), seems to be limited. Their view is, to an extent, echoed and further specified by Pennington (2021), who posits that

Although the amount of research on pronunciation teaching is steadily increasing, there is still much more to explore about the effects and effectiveness of different approaches at different stages of learning and levels of proficiency. (Pennington 2021: 3)

In the wake of Pennington (2021), one of the aspects to be explored in the context of research on English phonetics and phonology involves a summary of different approaches to the state-of-the-art research that is published in Northern Europe. Currently, there are no studies that provide a systematic analysis, or in other terminology, a systematic review (Paré *et al.* 2015) of research on English phonetics and phonology that has been written and published in Northern Europe (Cabrelli Amaro/Wrembel 2016). Assuming that in 2022 there seem to be no studies that address this issue systematically, the present investigation might offer a novel and, hopefully, relevant insight into the state-of-the-art research in English phonetics and phonology associated with Northern European scholars and scientific outlets. Arguably, the novelty of the study is as follows. Firstly, the study bridges the current gap in the literature. Secondly, it applies the theoretical tenets of the systematic review reporting that have been formulated by the PRISMA Group (Moher *et al.* 2009) in order to identify common research themes in English phonetics and phonology in the Northern European state-of-the-art literature.

Against the aforementioned background, the study sets out to collect a corpus of RAs published in Northern Europe in order to answer the following research question (RQ):

RQ: What are the research themes and linguo-didactic foci in the corpus of RAs on English phonetics and phonology published by peer-reviewed journals in applied linguistics, theoretical linguistics, and EFL studies in the period of time from 2002 to 2022?

In addition, the specific aims of the study are to synthesise the meta-data associated with i) the RAs' authors and ii) the distribution of RAs in the corpus in diachrony. Guided by the RQ and the specific aims of the study, the article is organised as follows. First, an outline of the prior studies on systematic reviews in EFL contexts is provided in section 2. It is followed by the introduction of the present study, inclusive of the description of the corpus, research methodology, results and their discussion in section 3. The article concludes with the summary of the findings and their implications for linguistic theory and teaching practice.

2. AN OUTLINE OF THE PRIOR LITERATURE

As previously mentioned, there are no current studies that systematise research on English phonetics and phonology published in Northern Europe (Kapranov 2020). There is, however, a burgeoning line of publications that involve systematic reviews of the prior literature that focuses on i) the role of phonology in EFL contexts (Huo/Wang 2017; Seyedabadi *et al.* 2015), ii) EFL pronunciation instruction (Barrera Pardo 2004; Thomson/Derwing 2015; Zárata 2020), and iii) English pronunciation from theoretical perspectives (Foote/Trofimovich 2017; Pawlak/Szyszkka 2018).

Several systematic reviews problematise the application of RAs in English phonetics and phonology to the realistic EFL settings (Huo/Wang 2017; Seyedabadi *et al.* 2015). In particular, having systematically reviewed 15 RAs written on the topic of phonologically based EFL instruction, Huo and Wang (2017) point to the beneficial effects of phonologically based EFL instruction as far as young EFL learners are concerned. However, they indicate that there is not enough evidence to support the facilitative effects of phonologically based instruction in the teaching and learning of reading (*ibid.*). Similarly to Huo and Wang (2017), Seyedabadi *et al.*'s (2015) systematic review concerns various aspects of English phonetics and phonology in the EFL teaching and learning process. Based upon prior literature, Seyedabadi *et al.* (2015) have aggregated evidence of positive effects of phonological awareness in various EFL learning contexts.

The focus on pronunciation instruction in EFL settings is emphasised in the systematic review conducted by Barrera Pardo (2004), Thomson and Derwing (2015), and Zárata (2020). In total, Barrera Pardo's (2004) review involves 25 RAs that explore the effect of pronunciation instruction and their implications for the EFL teaching and learning process. Proceeding from the review, Barrera Pardo (2004) demonstrates that success in EFL pronunciation learning is closely linked to several exposure factors, for instance language immersion and substantial communication with the native speakers of English. Concluding the systematic review, Barrera Pardo (2004) argues that EFL instructors should facilitate EFL learners' exposure to real-life language situations in order to improve their pronunciation and communicative skills. Also set within an applied linguistic paradigm, Thomson and Derwing's (2015) systematic review is comprised of 75 RAs on EFL pronunciation. Thomson and Derwing (2015) indicate that the RAs in their corpus set native-like pronunciation as the target to be achieved by EFL learners. Another finding that follows from their systematic review points to the academic authors' attention to computer-assisted pronunciation teaching, which is employed in the acquisition of English segmentals. Additionally, Thomson and Derwing (2015) posit that whilst many of the RAs involve reading-aloud tasks, few of them deal with measuring spontaneous speech. Importantly, Thomson and Derwing (2015) note that some studies are characterised by a lack of control groups, which may discredit the positive instructional gains reported in the corpus. Just like the systematic reviews by Barrera Pardo (2004), and Thomson and Derwing (2015), Zárata (2020) reviews the effectiveness of pronunciation instruction, provides a synopsis of research on English pronunciation and examines EFL teachers' beliefs and training in EFL pronunciation instruction. Zárata (2020) concludes that there is a need to design classroom-based studies on EFL pronunciation paying particular attention to the use of digital technologies

and applying methodological rigour in order to enable future replications of the studies described in the corpus.

The systematic reviews by Foote and Trofimovich (2017), and by Pawlak and Szyszka (2018) seek to systematise RAs in phonetics and phonology from a number of theoretical perspectives. Specifically, Foote and Trofimovich (2017) analyse prior research for the presence of theoretical approaches to language learning and examine their relevance to EFL pronunciation. Their systematic survey is suggestive of the linguo-didactic considerations associated with the intelligibility principle, which is problematised as the extent to which an EFL learner's speech should be intelligible. Foote and Trofimovich (2017) contend that the intelligibility principle is exacerbated by the concomitant construal of comprehensibility that involves an EFL learner's perception of the ease and/or difficulty of understanding the utterance. The systematic review conducted by Foote and Trofimovich (2017) factors in complex relationships between an EFL learner and an interlocutor, who may not always be a native speaker of English, but rather, another non-native speaker in the lingua franca context.

In the same vein, Pawlak and Szyszka (2018) provide a systematic review of previous studies on pronunciation learning strategies. They pay specific attention to reviewing EFL learners' preferences concerning the use of pronunciation learning strategies. Pawlak and Szyszka (2018) suggest that whilst the majority of studies involve traditional approaches to pronunciation learning in EFL contexts, there are also RAs that explore metacognitive, affective and/or social approaches towards the application of pronunciation learning strategies. Pawlak and Szyszka's (2018) systematic review has revealed that the use of pronunciation learning strategies is related to such variables, as an EFL learner's gender, the level of anxiety, and learning styles. Generalising the findings of their systematic review, Pawlak and Szyszka (2018) conclude that pronunciation learning seems to be effective in explicit instructional settings, especially when it is delivered in conjunction with pedagogic interventions.

It follows from the outline of the prior literature that there are several systematic reviews of the current research in English phonetics and phonology that involve a variety of EFL settings (Barrera Pardo 2004; Seyedabadi *et al.* 2015; Thomson/Derwing 2015; Foote/Trofimovich 2017; Huo/Wang 2017; Pawlak/Szyszka 2018; Zárate 2020). It could be summarised that whilst the aforementioned systematic reviews are comprehensive and insightful, they, nevertheless, do not capture the major research trends and linguo-didactic foci associated with the applied linguistic landscape in Northern Europe. Seeking to bridge the current gap in scholarship, the study, which is further presented and discussed in the article, focuses specifically on systematising the RAs that i) have been written by the authors who are associated with Northern Europe, and ii) published in the scientific peer-reviewed outlets there.

3. THE PRESENT STUDY

The present study aims at collecting a corpus of relevant RAs and systematising them in line with the principles of a systematic research investigation that have been proposed by the PRISMA Group (Moher *et al.* 2009). Specifically, the study sets out to

uncover the research themes and linguo-didactic foci in the corpus of RAs on English phonetics and phonology published by peer-reviewed journals in applied linguistics, theoretical linguistics, and EFL studies in the period of time from 2002 to 2022 (see the RQ in the article's introduction). In addition to the RQ, the specific research aims of the study consist in analysing i) the authors' meta-data and ii) the distribution of the RAs in diachrony.

The corpus of the study is comprised of the peer-reviewed journals in applied linguistics, theoretical linguistics, and EFL studies that are associated with Northern European higher education institutions (HEIs): *Acta Didactica Norge* (Norway), *Apples - Journal of Applied Language Studies* (Finland), *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication* (Denmark), *Hermes - Journal of Language and Communication in Business* (Denmark), and *Nordic Journal of English Studies* (Sweden). It should be specified that there are many more peer-reviewed linguistics journals in Northern Europe that are not necessarily associated with applied linguistics and EFL studies. In order to compile a relatively homogeneous corpus, however, the choice of *Acta Didactica Norge*, *Apples - Journal of Applied Language Studies*, *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication*, *Hermes - Journal of Language and Communication in Business*, and *Nordic Journal of English Studies* is explained by their common focus on EFL aspects of English phonetics and phonology. In line with the PRISMA guidelines (Moher et al. 2009), the inclusion criteria of RAs published by the aforementioned journals are formulated in the manner that is summarised in Table 1 below.

#	Criteria	Inclusion
1	The type of publication is a research article (RA)	+
2	The article is published in one of the following journals: <i>Acta Didactica Norge</i> , <i>Apples - Journal of Applied Language Studies</i> , <i>Globe: A Journal of Language, Culture and Communication</i> , <i>Hermes - Journal of Language and Communication in Business</i> , <i>Nordic Journal of English Studies</i>	+
3	The journal is peer-reviewed	+
4	The journal is published in one of the following countries: Denmark, Finland, Norway, and Sweden	+
5	The article is published in the open access format	+
6	The article is published in English	+
7	The article's author is a Dane/Finn/Norwegian/Swede, or an author, who is affiliated with Denmark/Finland/Norway/Sweden by means of working/conducting research there	+
8	In case of multiple authorship, at least one co-author hails from Northern Europe and/or an author, who is affiliated with Denmark/Finland/Norway/Sweden by means of working/conducting research there	+
9	The article addresses a topic in English phonetics and/or phonology. The topic may be embedded in the context of another research direction associated with English linguistics	+

10	The article involves, at least, one of the following keywords in the context of English phonetics and/phonology: <i>accent/accents, articulation, consonants/consonants, fluency, fundamental frequency, intonation, intonation contour, listening, listening skills, mispronunciation, phonetics, phonetic repertoire, phonology, pronunciation, oral communication, oral comprehension, oral proficiency, oral skills, pronunciation, pronunciation error/errors, pitch, rhythm, segmental/segmentals, sound/sounds, speech, speech fluency, speech production, stress, stress patterns, suprasegmental/suprasegmentals, syllable/syllables, vowels/vowels</i>	+
----	--	---

Table 1. The Corpus Inclusion Criteria

It should be noted that RAs on English phonetics and/or phonology written by academic authors whose backgrounds are not associated with Northern Europe are excluded from the corpus. In addition, the corpus collection factors out RAs in printed books, general interest periodicals and newspapers. Importantly, the corpus collection excludes RAs on English phonetics and/or phonology available in the peer-reviewed journals that are published outside of Northern Europe.

Guided by the aforementioned inclusion criteria, the corpus is comprised of the RAs whose descriptive statistics are summarised in Table 2 below.

#	Descriptive Statistics	Value
1	The total number of RAs	19
2	The total number of words	173 884
3	Mean words	9151.8
4	Standard deviation	2043.6
5	Minimum	4550
6	Maximum	12900

Table 2. The Descriptive Statistics of the Corpus

The study involves the following procedure of the corpus analysis. The RAs were searched online for the keywords listed in #10 in Table 1. The online search was carried out on the respective journals' websites. Once the relevant RA was identified, it was downloaded and converted into a Word file. The RA's descriptive statistics comprised of the total number of words, mean words, standard deviations, minimum words and maximum words were computed in the computer program Statistical Package for Social Sciences, SPSS (IBM 2011). Thereafter, the RAs in the corpus were coded in SPSS in accordance with the guidelines developed by the PRISMA Group (Moher *et al.* 2009). In particular, the RAs were coded for the year of publication, the number of authors and/or co-authors, the author/authors' gender, and the author/authors' affiliation. Then, the research themes and linguo-didactic foci were extracted from the RAs in the corpus on the grounds of the authors'/author's reference to them in each respective RA. The data concerning the research themes and linguo-didactic foci were coded in SPSS and summarised in the subsequent section of the article.

3.1. RESULTS AND DISCUSSION

Prior to discussing the RQ in the study (see the introductory part of the article), let us dwell upon the specific research aims that are associated with the authors' meta-data and the distribution of the RAs in diachrony. The systematic analysis of the corpus has yielded the results concerning the authors' meta-data that are summarised in Table 3 below.

#	Meta-Data	Descriptive Statistics
1	The total number of authors	22 (100 %)
2	The total number of female authors	14 (63.6 %)
3	The total number of male authors	8 (36.4 %)
4	The total number of single-authored articles	16 (84.2%)
5	The total number of co-authored articles (two authors)	3 (15.8%)
6	The author's/authors' affiliation by university	
	Stockholm University (Sweden)	4 (18.2%)
	The University of Jyväskylä (Finland)	3 (13.6%)
	The University of Gothenburg (Sweden)	2 (9.1%)
	The University of Oslo (Norway)	2 (9.1%)
	The University of Helsinki (Finland)	1 (4.5%)
	Aalborg University (Denmark)	1 (4.5%)
	Linköping University (Sweden)	1 (4.5%)
	Roskilde University (Denmark)	1 (4.5%)
	The University of Bergen (Norway)	1 (4.5%)
	The University of Copenhagen (Denmark)	1 (4.5%)
7	The author's/authors' affiliation by country	
	Sweden	8 (36.4%)
	Finland	5 (22.7%)
	Denmark	5 (22.7%)
	Norway	4 (18.2%)

Table 3. The Authors' Meta-Data

Judging from Table 3, the majority of RAs in the corpus could be approximately described as single-authored by a female researcher, who is associated with a Swedish HEI. Interestingly, nearly all RAs that are written by Norwegian researchers and published in Norway belong to the male academic writers. Irrespective of the gender variable, the most productive academic authors who publish RAs on English phonetics and phonology are affiliated with Stockholm University (Sweden) and The University of Jyväskylä (Finland), respectively. Presumably, the frequency of the RAs by the academic authors who are affiliated with these HEIs is concomitant with the respective HEIs'

scientific schools and programmes that prioritise research in the scientific field of English phonetics and/or phonology. However, as regards the quotation frequency, the results of the systematic review point to the Danish academic writers as the most quoted in the corpus. In particular, it has been established that whilst the total number of quotations of the RAs in the corpus on Google Scholar is 520 (mean = 32.5, standard deviation = 54.8, minimum = 0, maximum = 217), the total number (N) of the Danish academic writers' quotations is 252. As to the frequency of quotation on Google Scholar, they are followed by Swedes (N = 165), Norwegians (N = 51), and Finns (N = 37). Apparently, there are no Icelandic academic writers, who publish research on English phonetics and/or phonology in EFL contexts in the Northern European peer-reviewed outlets. Also, it should be observed that the systematic review analysis has yielded no RAs on the topic that are published by academic writers associated with HEIs that are located on the Faroe Islands (a Danish dependency) or on the Aland Islands, an autonomous region in Finland.

In addition to the meta-data associated with the RAs' authors, it should be, perhaps, reflected upon a relatively small sample of RAs in the study (N = 19). The small size of the corpus could be accounted by the stringent inclusion criteria that have factored out a substantial body of research written by non-Northern European academic writers. However, in addition to this quite obvious explanation, let us also consider the corpus size in other systematic reviews. For instance, Huo and Wang's (2017) corpus consists of 15 RAs, the corpus collected by Barrera Pardo (2004) involves 25 RAs, and Pawlak and Szyszka's (2018) review summarises under 50 RAs. The observation concerning the size of the corpus in the present and prior systemic reviews begs the question whether or not research in English phonetics and phonology might not be exceptionally prolific these days, at least, in the Northern European research contexts.

The systematic review of the corpus has revealed that the distribution of the RAs varies in diachrony, as illustrated by Figure 1 below.

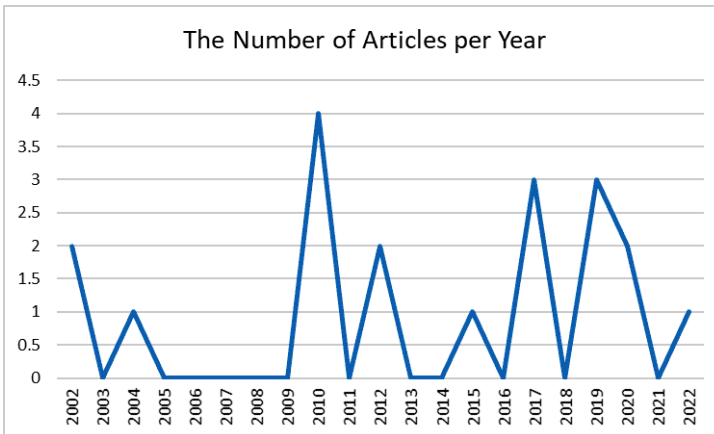

Figure 1. The Distribution of RAs on English Phonetics and Phonology in Diachrony

It should be noted, however, that the uneven distribution of RAs in diachrony (see Figure 1) is not a unique phenomenon in academic publishing. For instance, a systematic

research review of the corpus of RAs on digitalisation in Norwegian EFL settings has demonstrated that there are several sharp increases associated with a relatively high publication frequency of RAs on the topic of digitalisation, which are in contrast to the periods of time in diachrony that are marked by either substantial decreases in the number of RAs or absence of RAs on the topic (Kapranov, forthcoming). In the present data, the absence of RAs on English phonetics and/phonology in 2003, 2005–2008, 2013–2014, and 2018 could be suggestive of the Northern European researchers' insufficient attention to this problem area. However, the sporadic increases in the number of RAs in 2010, 2017, and 2020 could be concomitant with, for example, a heightened interest in the topic, which does not seem to be consistent (see Figure 1). In line with the findings, we could assume that the RAs on English phonetics and/or phonology are infrequently published by the Northern European scientific outlets.

Having outlined the general profile of the academic writers who conduct research in English phonetics and/or phonology, let us discuss the RQ in the study, which seeks to shed light upon a range of possible research themes and linguo-didactic foci in the corpus of RAs on English phonetics and phonology published in the period of time from 2002 to 2022.

3.1.1. THE RESEARCH THEMES AND LINGUO-DIDACTIC FOCI OF RAS IN THE CORPUS

The systematic analysis of the present corpus has pointed to two groups of RAs as far as their research themes and linguo-didactic foci are concerned. Judging from the analysis, there is a group of RAs whose foci appear to be associated exclusively with English phonology and/or phonetics (see Table 4). Another group of RAs, however, seems to embed the topic of English phonetics and/or phonology in a range of other research foci (see Table 5). Table 4 below summarises the results of the systematic review in terms of RAs' exclusive research themes associated with English phonetics and phonology, as well as presents their linguo-didactic foci, provided that they are formulated, at least, implicitly, in the RAs. It should be observed that the summary in Table 4 follows the chronological order from 2002 to 2022.

#	RAs' Author/ Authors	The RAs' Research Themes and Linguo-Didactic Foci
1	Fabricius (2002)	Theme: The exploration of the current and changing status of Received Pronunciation (RP) in the wider sociolinguistic landscape of Britain Linguo-didactic focus: The need to facilitate the choice of RP as a model variety of English for Danish EFL learners
2	Rydland (2002)	Theme: The historical development of Middle English /I/, /ε/, /ʊ/ + intervocalic /r/ in Northumbrian English Linguo-didactic foci: not formulated
3	Simensen (2010)	Theme: The concept of speech fluency in EFL is regarded from different perspectives Linguo-didactic focus: The discussion of speech fluency in EFL assessment and lesson planning, including the choice of appropriate classroom activities

4	Tergujeff (2012)	<p>Theme: The teaching of English pronunciation is explored in Finnish EFL contexts by means of analysing responses from EFL teachers working in Finland</p> <p>Linguo-didactic foci: The role of English pronunciation in EFL teacher training, teaching materials and methods, assessment of pronunciation, status of pronunciation teaching, and a pronunciation model</p>
5	Sundkvist (2012)	<p>Theme: The investigation and discussion of pulmonic ingressive speech in the Shetland Isles in order to further understand the current distribution of ingressive speech in the Shetland speech community</p> <p>Linguo-didactic focus: A potential for the revival of the local dialect on the Shetland Islands is implied</p>
6	Jensen and Thøgersen (2017)	<p>Theme: The investigation of the effect of a foreign accent in English on the understanding of spoken texts in different contexts</p> <p>Linguo-didactic focus: The methodological implications of accented speech in English is relevant for English-Medium Instruction (EMI) at Nordic universities</p>

Table 4. The RAs' Exclusive Research Themes Associated with English/EFL Phonetics and/or Phonology and Linguo-Didactic Foci

It follows from Table 4 that the RAs, which are marked by a central and explicit focus on the research themes associated with English phonetics and/or phonology, seem to pay attention to the socio-linguistics peculiarities of English varieties (Fabricius 2002; Sundkvist 2012), whereas the studies on segmental properties of English in the diachrony are less numerous (Rydland 2002). Clearly, there is a substantial research direction that involves a linguo-didactic turn (Simensen 2010; Tergujeff 2012; Jensen/Thøgersen 2017), which is employed in the discussion of fluency, foreign-accented speech, and assessment of oral skills. To an extent, these findings echo those of Barrera Pardo (2004), who has discovered that the studies on English phonetics have an explicit connection to EFL instructional contexts and mirror real-life communicative concerns and situations that an EFL learner might encounter. In addition, the RAs by Jensen and Thøgersen (2017), Simensen (2010), and Tergujeff (2012) resonate with the prior literature (Foote/Trofimovich 2017; Pawlak/Szyska 2018) in the sense that they strive to provide a solid theoretical footing as far as the nexus between English phonetics and the EFL theories are concerned.

A prominent linguo-didactic approach towards research issues in English phonetics and/or phonology is evident from the RAs that appear to embed phonetics (and very rarely phonology in its pure form) into the applied EFL agenda. These RAs are outlined in Table 5.

#	RAS' Author/ Authors	The RAS' Research Themes and Linguo-Didactic Foci
1	Lindström (2004)	Theme: Phonology is embedded into the main theme of determining the nature and degree of English influence on contemporary spoken Swedish on the phonological and morphological levels Linguo-didactic focus: Attention to the language transfer and cross-linguistic influences on Swedish as the first language (L1)
2	Hellekjær (2010)	Theme: EFL students' oral comprehension and listening skills are embedded into the main theme of lecture comprehension in the English-Medium instructional settings Linguo-didactic focus: The improvement of the quality of lecturing in English in EMI settings as well as the lecturers' and students' English proficiency
3	Björkman (2010)	Theme: EFL students' speech production skills are embedded into the study on the role of pragmatic strategies in content lectures where English is a lingua franca Linguo-didactic focus: The importance of pragmatic awareness of the target language usage in lecturing in English
4	Drew and Pedersen (2010)	Theme: Pronunciation and fluency are embedded into the use of Readers Theatre in EFL lessons with groups of academically challenged EFL students in a Norwegian lower secondary school. Linguo-didactic focus: A facilitative effect of Readers Theatre as a motivational variable
5	Jensen (2015)	Theme: A comparison between two quantitative corpus studies of Tyneside English has revealed an involvement of socio-psychological processes that link linguistic forms to the local Tyneside area and speaker identity Linguo-didactic focus: The importance of corpora as a valuable resource in the study of varieties of English
6	Olkkonen (2017)	Theme: Speech fluency in EFL is embedded into the investigation of relationship between fluency of lexical access and EFL proficiency Linguo-didactic focus: The assessment of fluency in EFL should be approached with caution, given that speech fluency does not necessarily presupposes accuracy
7	Pollari (2017)	Theme: Pronunciation is mentioned within the central research theme of EFL assessment Linguo-didactic focus: Assessment in EFL could be a cause of considerable anxiety to EFL students
8	Erman and Lewis (2019)	Theme: Speech production is mentioned within the central research theme of the between-group comparison of English vocabulary Linguo-didactic focus: More emphasis on vocabulary knowledge should be placed in EFL speech production

9	Borger (2019)	Theme: Oral comprehension in the form of listening is mentioned within the main research theme of speaking skills assessment in Swedish EFL contexts Linguo-didactic focus: Implications for speaking skills assessment that should factor in language teacher cognition, language teacher assessment literacy, and learning-oriented language assessment
10	Nilsson (2019)	Theme: Speech production in EFL in the form of oral classroom participation is mentioned as one of the factors of foreign language anxiety experienced by young EFL learners during English lessons Linguo-didactic focus: new perspectives on research methodology with respect to young EFL learners' foreign language anxiety
11	Sanden (2020)	Theme: Speech production in the form of employer-employee communication is mentioned within the research theme that involves Danish manufacturing companies and their communication with the blue-collar employees located in foreign production units Linguo-didactic focus: Attention in corporate communication, among other forms, in the oral mode, between office and blue collar employees
12	Paakki (2020)	Theme: Speech production in EFL is embedded into a broad research theme associated with self-reported experiences of speaking English by intermediate EFL speakers Linguo-didactic focus: The importance and relevance of normativity in overcoming the difficulties oral communication in English
13	Tuomainen (2022)	Theme: Speech production in English is embedded into a broader research theme of university lecturers' communicative skills in EMI settings in Finland Linguo-didactic focus: The necessity to increase awareness of the use of English by EMI lecturers in order to enhance the quality of their communication and teaching

Table 5. The RAs' Whose Research Themes Mention and/or Indirectly Refer to English/ EFL Phonetics and/or Phonology and Linguo-Didactic Foci

It is evident from Table 5 that various aspects of English phonetics and/or phonology are mentioned in the broader context of instructional issues that are, essentially, related to the practicalities of the EFL teaching and learning processes. Judging from Table 5, research issues in English phonetics and/or phonology exhibit a high level of combinability with other research themes of applied linguistic orientation, which range from an EFL learner's anxiety (Pollari 2017) to an EMI lecture's communicative style during the lecture delivery (Björkman 2010; Tuomainen 2022). It could be argued that in the RAs, which are summarised in Table 5, the issues in English phonetics and phonology are acting, metaphorically, in disguise of other, perhaps, more relevant and topical research themes (Kapranov 2019). Such an approach is not unique to the Northern European research agenda, given that a number of systematic reviews (Seyedabadi *et al.* 2015; Huo/Wang

2017; Foote/Trofimovich 2017) have uncovered a robust tendency of combining some aspects of research in English phonetics and/or phonology with a strong focus on the EFL teaching and learning processes that involve, for instance, reading (see Huo/Wang 2017) and oral comprehension (see Foote/Trofimovich 2017), respectively.

As far as the methodology and instruments in the RAs in the corpus are concerned, we can observe that eight RAs (42.1%) employ quantitative methodology, seven RAs (36.8%) involve qualitative methodology, and four RAs (21.1%) use mixed methods (i.e., a combination of qualitative and quantitative methodology). These findings are summarised in Table 6.

#	RAs	Methodology
1	Fabricius (2002)	Qualitative: A review and systematisation of prior research
2	Rydland (2002)	Qualitative: A phonemic analysis of the Orton Corpus
3	Lindström (2004)	Quantitative: An analysis of written corpora
4	Björkman (2010)	Quantitative: A morphosyntactic analysis of oral corpora
5	Drew and Pedersen (2010)	Mixed: An evaluative observational analysis of the teacher's logs and lessons
6	Hellekjær (2010)	Quantitative: A survey analysis
7	Simensen (2010)	Qualitative: A review and systematisation of prior research
8	Tergujeff (2012)	Mixed: A survey analysis
9	Sundkvist (2012)	Qualitative: An observational analysis of the participants' speech
10	Jensen (2015)	Quantitative: A standard variationist annotation of the previously compiled written corpora
11	Jensen and Thøgersen (2017)	Quantitative: An analysis of listening comprehension tests
12	Olkkonen (2017)	Quantitative: An analysis of inaccuracies in word recognition and retrieval
13	Pollari (2017)	Mixed: A component analysis and regression analysis of the questionnaire data, a qualitative analysis of the questionnaire data
14	Erman and Lewis (2019)	Quantitative: Analyses of oral and written corpora
15	Borger (2019)	Qualitative: A content analysis of the participants' ratings
16	Nilsson (2019)	Quantitative: A questionnaire analysis
17	Sanden (2020)	Qualitative: An analysis of semi-structured interviews and document data
18	Paakki (2020)	Mixed: A content analysis of semi-structured interviews
19	Tuomainen (2022)	Qualitative: A qualitative analysis of written reflections

Table 6. Methodology in the Corpus

Based upon the description of methodology summarised in Table 6, it seems possible to generalise that the majority of the RAs in the corpus involve various techniques of corpus analysis (26.3%), survey and questionnaire analyses (21.1%), review of prior research (10.5%), interview analysis (10.5%), content analysis (10.5%), observational analysis (10.5%), and assessment analysis (10.5%).

In terms of the participants, the RAs in the corpus involve 1 798 participants in total (mean = 128.4, standard deviation = 160.4). Notably, only four RAs (21.1%) do not report the involvement of participants in the study design, whereas one RA (5.3%) does not specify the number of participants tested. These findings are presented in Table 7 below.

#	RAs	N of Participants	Category of Participants
1	Fabricius (2002)	No	No
2	Rydland (2002)	No	No
3	Lindström (2004)	No	No
4	Björkman (2010)	13	University lecturers who conduct EMI courses
5	Drew and Pedersen (2010)	36	Lower secondary school EFL learners
6	Hellekjær (2010)	411	University students who are EFL speakers
7	Simensen (2010)	No	No
8	Tergujeff (2012)	103	EFL teachers
9	Sundkvist (2012)	The number is not specified	Native speakers of English who live on the Shetlands Islands
10	Jensen (2015)	121	Native speakers of English who live in Tyneside area
11	Jensen and Thøgersen (2017)	20	University students who are EFL speakers
12	Olkkonen (2017)	563	Primary and secondary school EFL learners
13	Pollari (2017)	146	Upper secondary school EFL learners
14	Erman and Lewis (2019)	30	University students who are EFL speakers and their controls who are native speakers of English
15	Borger (2019)	31	EFL teachers
16	Nilsson (2019)	225	Primary school EFL learners
17	Sanden (2020)	12	EFL speakers who work at international companies in Denmark
18	Paakki (2020)	56	EFL speakers whose first languages are Finnish and Japanese, respectively
19	Tuomainen (2022)	31	University lecturers who conduct EMI courses

Table 7. The Number of Participants and Categories of Participants

As far as the categories of participants are concerned, 11 RAs in the corpus are conducted with the cohorts of participants who are associated with the education sector either by means of working there as EFL instructors (four RAs, 21.1%) or studying at primary and/or secondary school (four RAs, 21.1%) and university (three RAs, 15.8%). Four RAs in total refer to the category of participants outside of the education sector. In particular, native speakers of English are reported as participants in two RAs (10.5%), whereas adult EFL speakers, who are not related to the education sector, are mentioned in two RAs (10.5%).

4. CONCLUSIONS AND LINGUO-DIDACTIC IMPLICATIONS

The article has introduced and discussed a systematic review of the corpus of RAs on English phonology and phonetics published by peer-reviewed scientific outlets in Northern Europe (Denmark, Finland, Norway, and Sweden). The results of the systematic review of the corpus point to the current trends in research in English phonetics and/or phonology in Northern Europe published within the period of time 2002-2022. It can be summarised that a typical RA on a topic in English phonetics and/or phonology is predominantly related to the EFL settings. It is single-authored and, most likely, written by a female researcher associated with a Swedish HEI. Whilst Swedish female researchers appear to dominate the field of research in English phonetics and phonology published by Northern European scientific peer-reviewed journals as far as the number of publications is concerned, RAs written by the Danish academic writers are the most frequently quoted ones (48.4%).

Several other generalisations could be drawn from the present study. First, judging from the findings, RAs that focus exclusively on the issues in English phonology and/or phonetics are not numerous (31.6%). Second, they seem to be unevenly distributed in the diachrony between 2002 and 2022, which could be suggestive of the insufficient amount of attention awarded to the research agenda in English phonetics and/or phonology by the Northern European scientific community. Third, it can be observed that the current RAs on English phonetics and phonology, which are published in Northern Europe, do not seem to involve the problematics posed by such features as articulation, intonation, rhythm, segmentals, and stress. Fourth, instead of the apparent lack of focus on the aforementioned features, a Northern European perspective of English phonetics and phonology involves, presumably, an applied linguistic approach to the EFL teaching and learning as its focal point. The Northern European agenda appears to involve various combinations of English phonetics and/or phonology with a welter of research themes that are typically related to EFL didactics, assessment, communicative skills, and oral comprehension. Fifth, the current Northern European perspective of English phonetics and/or phonology is corpus driven and, as such, is concomitant with a quantitative approach to the description of linguistic phenomena.

As far as the linguo-didactic implications of the present study are concerned, the following could be formulated. It could be suggested that the Northern European research agenda exhibits an apparent trend of problematising English phonetics and/or phonology in conjunction with other focal points in applied linguistics and EFL

studies. Regarding the current applied linguistic bias in the Northern European research landscape, the author of the article concurs with Pawlak and Szyszka (2018), who indicate that any future research agenda in English phonetics and phonology should factor in an EFL learner's realistic and classroom based problems associated with English pronunciation and facilitate the process of deep learning of the systemic properties of English phonetics and phonology that would be of practical value to an EFL learner and an EFL educator alike. Concurrently with the aforementioned implications that seem to be relevant to applied linguistics and EFL studies, it appears possible to suggest that there is ample room for theoretical studies in English phonetics and phonology that might reflect a Northern European perspective that could be associated with research on socio-linguistics peculiarities of English varieties as well as segmental properties of English, as previously demonstrated by Fabricius (2002), Rydland (2002), and Sundkvist (2012).

Acknowledgements

The author is indebted to the editor and the anonymous reviewers for their constructive criticism and suggestions in the preparation of the final version of the article.

Funding

The present study did not receive any funding.

REFERENCES

- Baker, A. and J. Murphy. 2011. Knowledge base of pronunciation teaching: Staking out the territory. *TESL Canada Journal* 28(2), 29-50. <https://doi.org/10.18806/tesl.v28i2.1071>.
- Barrera Pardo, D. 2004. Can pronunciation be taught?: A review of research and implications for teaching. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses: RAEI* 17, 6-38.
- Björkman, B. 2010. So you think you can ELF: English as a lingua franca as the medium of instruction. *HERMES-Journal of Language and Communication in Business* 45, 77-96. <https://doi.org/10.7146/hjlc.v23i45.97348>.
- Borger, L. 2019. Assessing interactional skills in a paired speaking test: Raters' interpretation of the construct. *Apples-Journal of Applied Language Studies* 13(1), 151-174. <https://doi.org/10.17011/apples/urn.201903011694>.
- Cabrelli Amaro, J. and M. Wrembel. 2016. Investigating the acquisition of phonology in a third language—a state of the science and an outlook for the future. *International Journal of Multilingualism* 13(4), 395-409. <https://doi.org/10.1080/14790718.2016.1217601>.
- Čubrović, B. and T. Paunović. 2012. *Exploring English Phonetics*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Drew, I. and R. R. Pedersen. 2010. Readers theatre: A different approach to English for struggling readers. *Acta Didactica Norge* 4(1), 1-18. <https://doi.org/10.5617/adno.1051>.

- Erman, B. and M. Lewis. 2019. A comparison of English vocabulary in the spoken production of one non-native long-residency group, one non-native university group and one native group in three tasks. *Nordic Journal of English Studies* 18(2), 37–61.
- Fabricius, A. H. 2002. RP as sociolinguistic object. *Nordic Journal of English Studies* 1(2), 355–372.
- Foote, J. A. and P. Trofimovich. 2017. Second language pronunciation learning: An overview of theoretical perspectives. In O. Kang, Ron I. Thomson, and J. Murphy (eds.) *The Routledge Handbook of Contemporary English Pronunciation*, 75–90. London: Routledge.
- Hellekjær, G. O. 2010. Lecture comprehension in English-medium higher education. *HERMES-Journal of Language and Communication in Business* 45, 11–34. <https://doi.org/10.7146/hjicb.v23i45.97343>.
- Huo, S. and S. Wang. 2017. The effectiveness of phonological-based instruction in English as a foreign language students at primary school level: A research synthesis. In *Frontiers in Education 2*. Frontiers Media SA, 15. [Internet]. Available at: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2017.00015/full> [15.09.2022].
- IBM. 2011. *IBM SPSS Statistics for Windows, version 20.0*. New York: IBM Corp.
- Jensen, M. M. 2015. Two directions of change in one corpus: Phonology vs morphosyntax in Tyneside English. *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication* 1, 43–71. <https://doi.org/10.5278/ojs.globe.v1i0.698>.
- Jensen, C. and J. Thøgersen. 2017. Foreign accent, cognitive load and intelligibility of EMI lectures. *Nordic Journal of English Studies* 16(3), 107–137.
- Kapranov, O. (forthcoming). A systematic review of research on digitalisation in the teaching and learning of English as a foreign language in Norway. In M. Burada, O. Tatu, and R. Sinu (eds.) *Communication and Language Studies in the Digital Age*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholar Publishing.
- Kapranov, O. 2020. The Dynamics of Needs in a Course in English Phonetics for In-Service Primary School Teachers of English. *Theory and Practice of Second Language Acquisition* 6(2), 107–132. <https://doi.org/10.31261/TAPSLA.8527>
- Kapranov, O. 2019. The framing of a preferred variety of English by pre-service primary school teachers of English as a foreign language. *Anglica. An International Journal of English Studies* 28 (2), 117–139. <https://doi.org/10.7311/0860-5734.28.2.07>
- Lindström, A. 2004. English influence on Swedish word formation and Segmentals. *Nordic Journal of English Studies* 3(2), 115–142.
- Moher, D. et al. 2009. Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *Annals of Internal Medicine* 151(4), 264–269. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-151-4-200908180-00135>.
- Nilsson, M. 2019. Foreign language anxiety: The case of young learners of English in Swedish primary classrooms. *Apples: Journal of Applied Language Studies* 13(2), 1–21. <https://doi.org/10.17011/apples/urn.201902191584>.
- Olkkonen, S. 2017. Processing limitations in L2 fluency: Analysis of inaccuracies in lexical access. *Apples-Journal of Applied Language Studies* 11(1), 19–41. <https://doi.org/10.17011/apples/urn.201704252081>.
- Paakki, H. 2020. Normativity in English oral production in Finland and Japan. *Apples: Journal of Applied Language Studies* 14(2), 23–45. <https://doi.org/10.47862/apples.99132>.

- Paré, G. *et al.* 2015. Synthesizing information systems knowledge: A typology of literature reviews. *Information & Management* 52(2), 183–199. <https://doi.org/10.1016/j.im.2014.08.008>.
- Pawlak, M. and M. Szyszka. 2018. Researching pronunciation learning strategies: An overview and a critical look. *Studies in Second Language Learning and Teaching* 8(2), 293–323. <https://doi.org/10.14746/ssllt.2018.8.2.6>.
- Pennington, M. C. 2021. Teaching pronunciation: The state of the art 2021. *RELC Journal* 52(1): 3–21. <https://doi.org/10.1177/00336882211002283>.
- Pollari, P. 2017. The power of assessment: What (dis) empowers students in their EFL assessment in a Finnish upper secondary school?. *Apples-Journal of Applied Language Studies* 11(2), 147–175. <https://doi.org/10.17011/apples/urn.201708233543>.
- Rydland, K. 2002. Tracing historical sound change from modern evidence: The development of Middle English /l/, /ɛ/, /ʊ/+ intervocalic /r/ in Northumbrian English. *Nordic Journal of English Studies* 1(1), 11–31.
- Sanden, G. R. 2020. Limits of language: Stylistic, linguistic and modal convergence in blue-collar communication. *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication* 9, 73–101. <https://doi.org/10.5278/ojs.globe.v9i.4290>.
- Seyedabadi, S., A. H. Fatemi and R. Pishghadam. 2015. Towards better teaching of pronunciation: review of literature in the Area. *Mediterranean Journal of Social Sciences* 6(4), 76–81. <https://doi.org/10.5901/mjss.2015.v6n4s1p76>.
- Simensen, A. M. 2010. Fluency: an aim in teaching and a criterion in assessment. *Acta Didactica Norge* 4(1), 1–13. <https://doi.org/10.5617/adno.1048>.
- Sundkvist, P. 2012. Pulmonic ingressive speech in the Shetland Isles: Some observations on a potential Nordic relic feature. *Nordic Journal of English Studies* 11(3), 188–202.
- Tergujeff, E. 2012. The English pronunciation teaching in Europe survey: Finland. *Apples-Journal of Applied Language Studies* 6(1), 29–45.
- Thomson, R. I. and T. M. Derwing. 2015. The effectiveness of L2 pronunciation instruction: A narrative review. *Applied Linguistics* 36(3), 326–344. <https://doi.org/10.1093/applin/amu076>.
- Tuomainen, S. 2022. University lecturers' perceptions of the role of English in their teaching. *Apples-Journal of Applied Language Studies* 16(1), 91–112. <https://doi.org/10.47862/apples.107857>.
- Zárate, G. 2020. Bringing pronunciation back into the ESL/EFL classroom: Current research trends and recommendations for teachers and teacher trainers. *Argentinian Journal of Applied Linguistics* 8(2), 78–94.

PRIMARY SOURCES

- Acta Didactica Norge*, <https://journals.uio.no/adno/about>.
- Apples - Journal of Applied Language Studies*, <https://apples.journal.fi/>.
- Globe: A Journal of Language, Culture and Communication*, <https://journals.aau.dk/index.php/globe/about>.
- Hermes - Journal of Language and Communication in Business*, <https://tidsskrift.dk/her/about>.
- Nordic Journal of English Studies*, <https://njes-journal.com/>.

SUMMARY

RESEARCH ARTICLES ON ENGLISH PHONETICS AND PHONOLOGY PUBLISHED IN NORTHERN EUROPE FROM 2002 TO 2022: A SYSTEMATIC ANALYSIS

The article presents a study that aims at providing a systematic analysis of research articles (RAs) on English phonetics and phonology that have been published by Northern European peer-reviewed journals in applied linguistics, theoretical linguistics, and studies in English as a Foreign Language (EFL) from 2002 to 2022. The corpus of the journals in the present systematic analysis was comprised of a number of peer-reviewed outlets that seemed to share a common focus on EFL aspects of English phonetics and phonology. By means of applying the systematic review guidelines (Moher et al. 2009) to the corpus of RAs, it was established that RAs on English phonetics and phonology appeared to be, predominantly, single-authored, focused on the teaching of pronunciation in EFL settings, and based upon quantitative methodology in conjunction with a variety of techniques of corpus analysis.

KEYWORDS: English, phonology, phonetics, research articles, Northern Europe, systematic analysis.

ARTICLE INFO:

Review article

Received: October 4, 2022

Revised: November 2, 2022

Accepted: November 4, 2022

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2022.20.20.4>

UDC: 811.111'243(520)

37.091.3::811.111(520)

81'1:165

■ A COGNITIVE MODE CHANGE IN LANGUAGE LEARNING

YOKO KIKUCHI¹

Kyoto University of Foreign Studies

Kyoto, Japan

U radu zagovaramo, uz fokus na učenike engleskog kojima je japanski maternji jezik, da predavanje engleskog učenicima kojima engleski nije maternji jezik (L2 engleski) ne treba da se zasniva na predavanju pojedinačnih jezičkih jedinica, već na pomaganju učenicima da preobrazu svoj kognitivni svet L1. Drugim rečima, tokom procesa učenja engleskog kao L2, predavači engleskog pomažu učenicima kojima je japanski L1 da „rekonstruišu i fino podese svoje znanje L2“ (Housen *et al.* 2012: 3). Japanski učenici engleskog nisu dobri u formiranju rečenica kao što su “Spring has come”. Ova engleska konstrukcija metaforički izražava dolazak godišnjeg doba, slično dolasku autobusa, na primer. Na japanskom, međutim, za dolazak proleća se koristi izraz koji indicira da čitav svet kome govornici pripadaju prolazi kroz proces preobražaja. Sintaksički oblik odgovarajućeg japanskog izraza je X-ni naru („postati X”). Sproveli smo ograničeno ispitivanje kako bismo utvrdili da li je ovo slučaj sa japanskim učenicima engleskog. Utvrdili smo da su koncepti sa kojima ispitanici nisu bili upoznati u odgovarajućem engleskom izrazu (npr. kada se hoće reći da je hladno ili da stiže proleće) bili na engleskom izraženi uz jak uticaj japanskog kao L1. Kognitivni svet japanskih učenika, koji nastaje putem japanskog jezika, jeste, kako navodi Ikegami (1982, 2008), subjektivni svet u kome se čitav svet, uključujući i samog govornika, preobražava. Za njih, proleće koje objektivno postoji van govornika ne dolazi, već se čitav svet pretvara u proleće. Iz ovakvog stanja stvari izveli smo hipotezu: japanski učenici engleskog poimaju svet koristeći subjektivnu interpretaciju japanskog kao prototipa, stoga engleski način sagledavanja situacije treba direktno predavati učenicima, bez prevođenja sa stanovišta kognitivnog sveta japanskog kao L1. U radu se takođe dotičemo činjenice da se percepcija subjektivnog sveta učenika prenosi i u druge domene upotrebe jezika, uključujući morfološke aspekte kao što su razlika između singulara i plurala, izostavljanja subjekta i učtivosti.

Ključne reči: objektivno i subjektivno konstruisanje, kognicija, jezički transfer.

1 Kontakt podaci (E-mail): y_kikuch@kufs.ac.jp

1. INTRODUCTION

In the course of teaching Japanese secondary school and university students, as well as senior citizens, I have come to the realization that it is difficult for them to learn certain types of English expressions. What I have noticed is that since the “parameters” of L1 and L2 are different from each other, it is not enough to focus on the individual differences that appear on the surface.

An English expression that is difficult for the students in question is when they want to express a certain state of affairs. For example:

- (1) *Kongetsu-no kyuryo-wa gasoline dai-ni natta.*
*This month’s pay became gasoline.
(This month’s pay went on gasoline.)
- (2) *Kaigi-no ato, ware ware-no group-wa mijikai coffee break-ni natta.*
*After the meeting, our group became a short coffee break.
(After the meeting, our group had a short coffee break.)

Even when I teach my students to express these situations using “go on” or “have,” they almost always use expressions that do not sound like English when expressing similar situations. This type of error is related to the central issue discussed in this paper, which is the peculiar subjective grasp of the external world the Japanese language has.

It has been pointed out for many years in school education that Japanese L1 does not have a system for linguistically differentiating definiteness and indefiniteness with articles, nor does it have a system for morphologically manifesting the singular and plural, making these points difficult to learn. Lado (1957: 59) stated that the greater the difference between L1 and L2, the more difficult the L2 is to learn, and the reverse is true for similarities. He went on to say that almost all the mistakes made by L2 learners are due to interference from their L1:

- (3) Since even languages as closely related as German and English differ significantly in the form, meaning, and distribution of their grammatical structures, and since the learner tends to transfer the habits of his [*sic*] native language structure to the foreign language, we have here the major source of difficulty or ease in learning the structure of a foreign language.

Lado’s observation is correct, and based on it, attention has been paid in Japanese school education to the difference between definite and indefinite articles in English, and to the way in which singular and plural behave. However, as Lado pointed out, these are systems that are foregrounded on the grammatical surface, and in school education no attention has been paid to the cognitive differences that lie behind them. I mentioned above that Ellis (2007: 77) views cognitive language acquisition as “more conscious, explicit, deductive, or tutored processes.” In the following, I would like to make a brief suggestion for the conscious process of how the above mistakes can be taught and corrected.

2. PREVIOUS STUDIES

As mentioned in the introduction, the perception of the world represented by language is a matter of learners' cognition, and among the ways of cognition, for Japanese learners of English, it is necessary to focus on their subjective grasp, which is a specific way of cognition possessed by their L1, but the following literature review will, for the moment, deal with the general cognitive linguistic field, but the following literature review will deal with the trends that have led to the need for research in this area.

How is the concept of cognition used in English education? It can be said that the focus is on learners' cognitive development that involves thinking. The cognitive development of learners has been examined in the field of cognitive psychology since Piaget and Vygotsky. Cognitive psychology is a discipline that studies the psychological processes involved in knowing (acquiring knowledge) and recognizing. Neisser (1967), encompassing the previous anti-behaviorist research on human cognition, describes cognition as follows (Neisser 1967: 4):

- (4) ...the term "cognition" refers to all the processes by which the sensory input is transformed, reduced, elaborated, stored, recovered, and used.

In the context of SLA, cognitive approaches are "theories that focus on understanding how language acquisition takes place in the mind of the learner" (Gass/Mackey 2012: 591). In other words, the position that cognition is a dynamic process of information processing in the brain, which has been discussed in the research on second language acquisition, originates from here.

Ellis (2007: 77) also describes cognition as "more conscious, explicit, deductive, or tutored processes." A comparison between the habit formation view and Ellis's cognitive view is shown in the figures below:

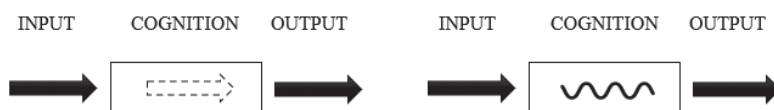

Figure 1. Behaviorist view of language acquisition

Figure 2. Cognitivist view of language acquisition

In short, the cognitivist approach to English language teaching is a view of language that focuses on this rectangular area of cognitive processes.

Let's take a look at some representative studies of the cognitive approach. Celce-Murcia (n.d.: 9) defines the cognitive approach as follows:

- (5) Cognitive approach: Language learning is rule-governed cognitive behavior (not habit formation)

And according to this definition, Celce-Murcia (n.d.: 7) regards language acquisition as follows: “language acquisition is viewed as the learning of a system of infinitely extendable rules based on meaningful exposure,... not habit formation, driving the learning process.” This is based on a misconception that was often made when Chomsky’s generative grammar started to spread among theoretical and applied linguists. Deep and surface structures, terms used in the early days of this theory, were not concepts from depth psychology as advocated by Sigmund Freud and others, but merely theoretical constructs for explanation. According to Chomsky, children are born with Universal Grammar (UG) and acquire a certain grammar after being exposed to miscellaneous verbal stimuli for a period of time. This concept, called the “poverty of the stimulus” (Chomsky 1980) is that children acquire language no matter how incomplete the stimuli they are exposed to in terms of quantity and quality. This, he argues, is because the child inherently has UG. Chomsky believes that language grows rather than being acquired, making a child’s ability to use L1 not at all similar to a child’s ability to ride a bicycle, but rather to a child’s ability to walk. According to the principles and parameters theory proposed by Chomsky and Lasnik (1993), UG is common to all people in the brain. When actual sentences are given from the environment, the parameters of UG are determined, and then individual grammars, such as English and Japanese, emerge.

It may be possible to use generative theory as one explanation for the process by which humans acquire language in both L1 and L2, but as VanPatten, Keating and Wulff (2020: 27) note, Chomsky’s framework is not really of that kind: “... the theory of parameter setting does not, in fact, provide a theory of language development, even though it is often seen as such.”

Another cognitive approach is the Cognitive Code Learning Theory (CCLT). This approach is that the goal of teaching is to develop language skills that students have already internalized. Again, we see that the view that there is a set of innate principles, as common in generative grammar theories, is being taken here.

Cummins’ (1980) theory is also based on Chomsky’s dichotomy of performance and competence. Cummins first defines language proficiency in general as BICS (Basic Interpersonal Communicative Skills), which includes outward skills such as pronunciation, grammar, and vocabulary, on the one hand, and CALP (Cognitive Academic Language Proficiency), which includes skills that are revealed only through psychological tests or academic assessments, on the other. The former is classified as context-dependent and the latter as context-independent language operations.

The concept of cognition is also considered important in the Content and Language Integrated Learning (CLIL), but in CLIL the level of abstraction of the concept of cognition was reduced. Cognition in CLIL refers to the thinking activities that students engage in during class tasks. Cognition in this theory indicates an activity in which students attempt to think and speak using the language they have learned, making use of what they have learned and integrating it with their existing knowledge and learned language skills in a meaningful context (Coyle *et al.* 2010).

As introduced in Housen *et al.* (2012: 14), Robinson (2001, 2003) and Robinson and Gilbert (2007) proposed the Cognition Hypothesis. This hypothesis states that as native language development is dependent on cognitive development, and that L1 and L2 follow a similar developmental sequence, so sequencing tasks based on increasing cognitive load can lead to more fruitful results (Robinson 2001: 301). In Robinson (2010), a three-

step method of task sequencing is proposed: first, the task with the lowest cognitive complexity is given; second, the task with the higher cognitive complexity is given by manipulating resource-dispersing variables to encourage automation; and finally, the task with the highest cognitive complexity is given by manipulating resource-directing variables to map the form to the function or concept. In Robinson and Gilabert (2007: 166), "structural complexity tends to accompany functional complexity in discourse." From their perspective, it should be expected that since students learning English as a second language already have complexity in their L1, they would expect to be able to use that to their advantage for English. However, as will be discussed in the next section, this is not necessarily the case.

Thus, in the case of cognitive psychology, one starting point is Neisser (1967), but the critical situation of Chomsky's innate theory of language triggered a new trend of cognitive linguistics in the 1980s: cognitive linguistics. It developed under the influence of Gestalt psychology and other disciplines, in contrast to generative grammar, which excluded cognitive meaning from its theoretical framework. The two main streams of cognitive linguistics are George Lakoff's metaphor theory (Lakoff 1987) and Ronald Langacker's cognitive grammar (Langacker 1987, 1991). Cognitive linguists consider language to be something that can be attributed to the general cognitive abilities of humans. One of the models of learning proposed by cognitive linguistics is the usage-based model (Tomasello 2000), according to which L1 acquisition involves the gradual extraction of schemata, i.e., utterance schemata or pivot schemata. For example, the utterance schema, or the pivot schema, "is not" consists of the pivot word "not" and the open word "is." This process of category formation takes place in parallel with the process of major usage gaining prototype status. The objective construal of English, which will be discussed in this paper, can be said to be a prototype of category formation unique to English and some other European languages.

The need for a cognitive-linguistic perspective has been discussed above. However, cognitive learning theory in English language teaching focuses on learners' cognitive development in language acquisition, but makes little reference to the cognitive-linguistic differences in individual languages that should be examined in relation to learners' L1. This latter cognitive-linguistic perspective is discussed in the next section.

3. METHODOLOGY

3.1 THEORETICAL FRAMEWORK

Based on the Cognition Hypothesis proposed by Robinson (2001, 2003) and Robinson and Gilabert (2007), I would like to discuss what mechanisms are at work to produce English-like expressions as a way of perceiving the world.

It is important to note that what is claimed in the Cognition Hypothesis is the cognitive development of the learner, but it does not specifically mention what is being developed or the differences in cognition between L1 and L2. For example, a child who can perform the direct speech act of "Please close the window" will develop the indirect speech act of "It is cold in here" in the course of time. In this case, there is no indication that structural complexity has led to functional complexity in discourse. In other words,

the complexity in function has developed independently from the complexity in structure. This is rather because, when they feel that L1 systems are limited in expressing something, instead of using the more complex language of L1, they attempt to exert pressure on their own language systems to create new usage. From this situation, the use of indirect speech acts is developed.

The cognitive hypothesis discussed in Housen *et al.* (2012) is based on the assumption that cognitive development occurs in both L1 and L2. As shown in the figure below, in which L1 is Japanese and L2 is English, this assumption is intuitively correct. The secondary meaning, or conversational implicature, is italicized in round brackets:

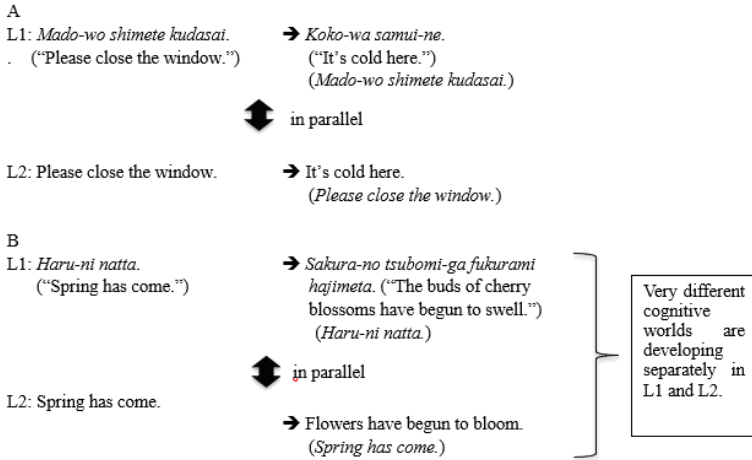

Figure 3. Parallel development in cognition

In both L1 Japanese and L2 English, there is indeed a linguistic development from direct speech act to indirect speech act, in which speakers who used only grammatical meanings develop secondary pragmatic meanings from their primary meanings, increasing the complexity of usage in meaning. In (B) above, L1 and L2 speakers are developing similar cognitive worlds, but as can be seen in B, the cognitive development of L1 and L2 speakers is taking place in the form of separate cognitive worlds, and the L1 speaker is not developing the cognitive world represented by the L2 language as the teacher expects.

This is what I mean. Both native speakers of English and those of Japanese develop their cognition almost in parallel in the process of their growth, as both speakers become more social and as situations emerge that require more complex language use. Depending on the speaker, the circumstances of language use that trigger the language's complexity may vary over time. However, as seen in B above, the cognitive development of L1 speakers is not automatically paralleled by the cognitively complex usage in L2 learners.

Therefore, it is necessary to look at the differences in the cognitive states that each language represents in L1 and L2. A cognitive linguistic perspective is useful for this purpose. In applied linguistics, the focus is on cognitive development, which is represented by the box labelled Cognition in Figure 2. The area of study in cognitive linguistics is the perspective from which the language itself interprets the world, whether

it is before or after linguistic development. When L1 and L2 differ significantly in terms of contrastive linguistics, there should be a wide gap in the resulting state of complexity.

In the following section, I will take a broad look at the cognitive linguistic characteristics of L1 Japanese and L2 English.

3.2. *NARU* AND SUBJECTIVE CONSTRUAL AS A PROTOTYPE

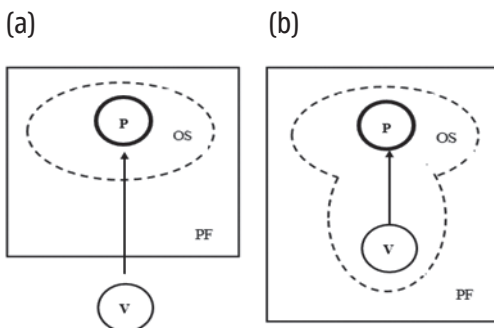
Ikegami (1982, 2008) argued that English, along with several other European languages, is a *do*-type of language that objectively describes what exists outside the conceptualizer as if the person were perceiving it right in front of him or her. Japanese, on the other hand, is a *naru*-type of language that describes events subjectively, as if the person were in the imaginary place or state itself. Incidentally, it should be noted that “*naru*” in Japanese is usually preceded by the argument X ((X ni) *naru*). A typical expression of the *naru*-type is as follows:

- (6) *Haru-ni na-tta.*
 Spring-LOC become-PRES PERF
 (Spring has come.)

Conceptually, humans select one manifestation, or new state, or situation in their surroundings, and in human activity that happens there. In this *naru*-type language, the L1 conceptualizer, who perceives the world subjectively, does not objectify a person or an event. The following Japanese sentence shows that no matter how autonomously a person acts in an event, the verb “(X ni) *naru*” (“become (X)”) ultimately makes the conceptualizer part of the whole event of becoming a junior high school student (Ikegami 1982: 103–104):

- (7) *Watashi-wa chugakusei-ni na-tta.*
 I-THEME a secondary school student-LOC become-PRES PERF
 (I have become a secondary school student.)

Langacker (2002: 317) illustrates the difference between the subjective construal typically found in Japanese and the objective construal in English as follows:

V=Viewer; P=Perceived object; \longrightarrow =Perceptual relationship between V and P;
 PF=Viewer's Perceptual Field; OS=Objective Scene (onstage region)

Figure 4. Objective and Subjective Perception

I will show the relationship depicted in the above figure in a more concrete representation below. In the objective construal view of the world, the self is part of the objective scene, while the conceptualizer, or the viewer, the same self, takes a step back and looks at the scene from the outside. In the case of subjective perception, on the other hand, the self participates in the scene, and the only thing visible is the scene in front of the conceptualizer:

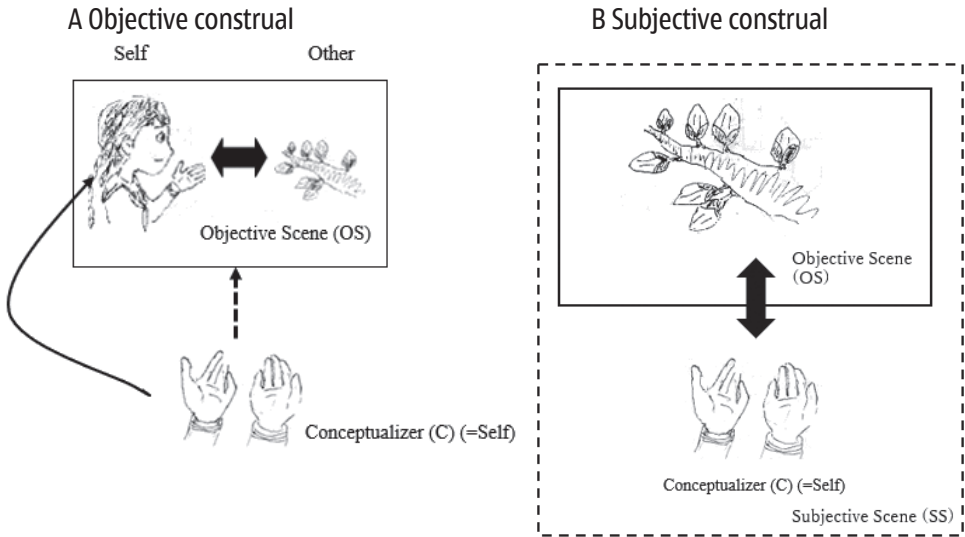

Figure 5. Objective and Subjective Perception 2

Based on this theoretical framework, the following brief survey was conducted to investigate how Japanese learners of English process the situations they have subjectively expressed.

4. RESEARCH DESIGN

I did a quick survey to see how well my students understood these differences in their English writing. The research design for the brief survey is as follows. The learning development of an English learner whose L1 is Japanese is to be able to change the mode of the L1's subjective construal in the form of the English objective perception. The basic question is whether L2 learners should suppress their access to L1 in the process of learning L2, or more specifically, whether Japanese learners of English should be prevented from referring to the Japanese cognitive world in order to produce English sentences that show an objective understanding of the situation. If learners with suppressed L1 produce more natural English sentences than learners without suppressed L1, then the hypothesis that learners' L1 should be suppressed and L2 should be learned independently is supported.

4.1 PARTICIPANTS AND MATERIALS

Subjects were a group of ten Japanese L2 English learners who were given six translation questions. All the subjects were elderly Japanese speakers who were learning English as L2. Their average age was 70 years old. Three of them were males and 7 were females. All of them had studied English for 10 years in lower and higher secondary schools and universities, mainly by the grammar-translation method, and started learning English again about ten years ago after retirement.

4.2 PROCEDURES

As for stimulus materials, six pictures along with Japanese sentences describing the situation were given to the above ten subjects and the results were analyzed (See Appendix A).

5. RESULTS AND DISCUSSION

5.1 CURRENT AND DESIRED LEVELS OF ENGLISH PROFICIENCIES

This small experiment yielded the following results. Sample 1 was taken from Soseki Natsume's novel *Sanshiro*, which describes a 19th century Japanese student coming to Tokyo to attend Tokyo Imperial University. In the English translation of this situation, the subjects created a translation that was strongly influenced by their subjective grasp of the situation:

Sample 1

Jokyaku-de *ippai* *da-tta.*
Passengers-INSTR filled be-PAST

(The car / train was crowded / full of passengers. // There were many passengers (in the car / train).)

Nine out of ten subjects used the "There were ..." construct to place the viewer in the situation, and only one subject externalized the point of view to create a sentence that began with "The train," i.e., the container of the passengers, as the grammatical subject.

The original Japanese of Sample 1 above is (6):

- (6) *Sono ban* *Sanshiro wa* *Tokyo ni* *tsuita.*
That evening Sanshiro-THEME Tokyo-LOC arrive at-PAST
(Sanshiro arrived in Tokyo that same evening.)

As expected before the experiment, the subjects' English translations showed the subjective cognitive inclination of L1 Japanese to grasp the situation, while one subject's translation showed an objective orientation to grasp the world.

Sample 2 below is a middle ground between subjective and objective understanding of the situation:

Sample 2

Tokyo-ni tsu-ita.

Tokyo-LOC reach-PAST

(The train arrived in Tokyo.// I / We have reached Tokyo.)

All ten subjects translated the Japanese of Sample 2 as “I/We have reached Tokyo.” In this translation, the grammatical subject is a conceptualizer who sees the world from the inside, and the same conceptualizer sees the whole situation of arriving in Tokyo from the outside. This translation itself is grammatically accurate, but in order to make the English translation of Sample 2 more natural and more objective as L2 English, learners need to learn how to externalize their point of view. For example, they need to take their train as the subject and make it look like they are looking at it from the outside (“The train arrived in Tokyo”).

On the other hand, in Sample 3, all 10 subjects conceptualized the situation from the outside and created the sentence “I’ve caught a cold.” This was also true for Sample 4:

Sample 3

Kaze-ni na-tta.

A cold-LOC become-PRES PERF

(I’ve caught a cold.)

Sample 4

Haru-ni na-tta.

Spring-LOC become-PRES PERF

(Spring has come.)

When translating Sample 3 and 4, none of the subjects hesitated to take an objective view of the situation, probably because these two English sentences are ones that they have often heard in their English learning history. The other samples fell in between these two poles, as follows:

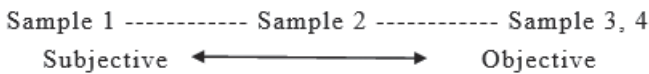

Figure 6. Gradation of subjectivity

In my small survey, I found that concepts that were unfamiliar to the subjects (Samples 1 and 2) were expressed in English with a strong influence of L1 Japanese. Familiar concepts (Samples 3 and 4), which the subjects often heard or read about as English, were easily verbalized in an objective, English-like manner. From this, one hypothesis can be derived. In the case where the influence of Japanese is strong, learners grasp the world using the subjective construal of Japanese as a prototype, which leads to the hypothesis that English ways of grasping situations should be taught directly to learners without their going through the cognitive world of L1 Japanese. Is this hypothesis correct?

Let’s look at the theory that L2 should be taught directly without involving the cognitive world of L1. The negative role of L1 in L2 learning has been widely discussed.

It has been found that many errors are caused by L1 interference. Lado's (1957) transfer theory (5) shows that L2 learners transfer the form and meaning of L1 to the L2 they are learning in the area of pre-linguistic concept formation. Therefore, one possible methodology is to separate L1 from L2 learning as much as possible. The comprehensible output theory advocated by Swain (2005), which recommends immersion, is still attractive as a methodology that does not involve L1, although it is more effective if learners are in an environment where they have frequent access to L2, such as French in Canada. Kroll, Michael and Sankaranarayanan (1998) discussed the positive effects of L1 suppression. According to their experiment, students learning Dutch as L2 were able to memorize words more easily when they were shown pictures of the words upside down. My survey for this essay also supports their findings, albeit in a rough way. This method of suppressing L1 may be one effective way of learning L2.

However, the "Haru-ni natta" in question has two larger problems. It is not just a question of whether or not it is a good idea to teach expressions with an objective construal in a direct way, but it involves two larger problems. One is that learning a foreign language means replacing what is a prototype for one language with a prototype for another language. The other is that the subjective construal in Japanese extends to other expressions besides "Haru-ni natta." To elaborate on this latter point a bit, there is no morphological difference between singular and plural in Japanese, for example, and both "There is a cat in the backyard" and "There are cats in the backyard" have the same construct in their Japanese counterpart. In addition, there are many utterances in which the grammatical subject is abbreviated and only the predicate is used. This is because Japanese is a context-dependent language, and the number of objects and the subject of the utterance can be determined by looking at the scene in which the utterance is taking place, so this type of language is not sensitive to these linguistic elements. And being context-dependant means that the speaker is participating in the scene.

I have given below some expressions in Japanese that I think embody subjectivity. These are all verbal expressions, and there are probably others that are related to non-verbal subjectivity:

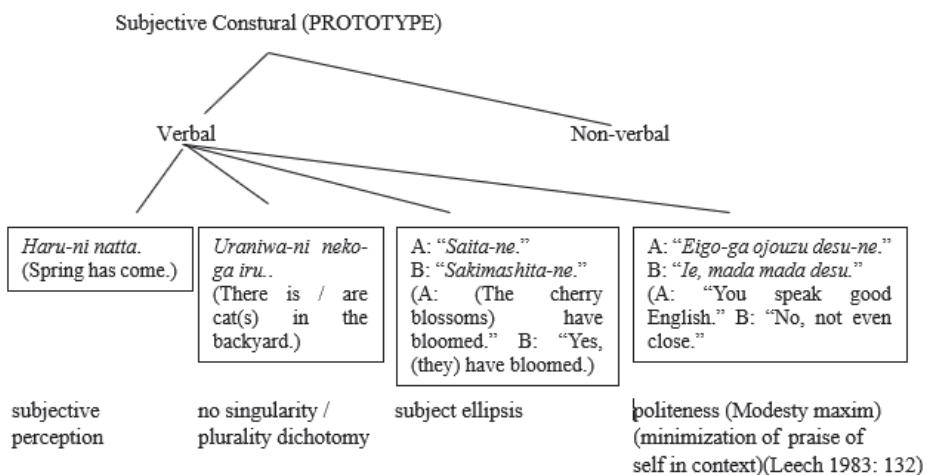

Figure 7. Verbal and non-verbal realization of subjectivity

In the above, “subjective perception” is discussed in the text. The second from the left, “no singularity / plurality dichotomy,” indicates that Japanese is context-dependent. In Japanese, whether a verbalized object is singular or plural can be understood by looking at the scene, and it is assumed that the speaker is present in the scene. In other words, the immediate scene is not objectively verbalized. The same applies to “subject ellipsis,” the third from the left, where the linguistic phenomenon of omitting the subject indicates that the speaker is not verbalized and is assumed to be in the scene. The “Modesty maxim” in the rightmost “politeness” indicates that the speaker prefers to show a state of unmarkedness in a given situation rather than his or her marked ability of English in the situation.

In cognitive linguistics, language ability is considered to be a part of human cognitive ability. This subjective construal is one of the ways in which Japanese people, and the Japanese language, grasp the state of affairs. Teaching objective construal expressions in English, such as “Spring has come,” is like grafting an oak tree onto a cherry tree. It is difficult to say whether or not the oak branch will continue to flower. I’m afraid that the grafted branch will gradually assimilate into the original cherry tree. In other words, even if we teach Japanese speakers to use objective expressions, these expressions may not take root and may keep holding the power to return to the subjective understanding of the situation.

6. CONCLUSION

This paper has argued that although learners’ cognitive development occurs in both L1 and L2, the development of L1 is not automatically linked to the development of L2, and that L1 and L2 develop independently. When trying to learn L2, L2’s grasp of the situation is different from that of L1, and there will be language interference from L1. Therefore, it is important for teachers not to make learners memorize expressions and sentence structures mechanically, but to let them learn with an understanding of why such interference occurs and leads to wrong structures. Linguistic expressions are conceptually motivated (cognitively motivated), which largely explains why a particular linguistic form is the way it is. Therefore, there is a need on the part of teachers to understand the cognitively unique ideas that arise when learners misuse or use expressions that are stylistically un-English. However, the tendency to misuse occurs at the level of branches such as morphology, syntax, and discourse, which are all derived from the trunk of the language’s prototype. This raises the question of whether it is effective to emphasize and teach the weak points of individual learners without looking at the trunk of the whole. There is an argument to be made that L1 Japanese should be suppressed in L2 English learning, and that English learners should learn English without the use of their mother tongue, as in immersion programs. That would be one way to go. That is, until there is a way to teach multiple related events in a unified way, as shown in Figure 7 above.

REFERENCES

- Chomsky, N. 1980. *Rules and representations*. Oxford: Basil Blackwell.
- Chomsky, N. and H. Lasnik. 1993. The theory of principles and parameters. In J. Jacobs *et al.* (eds.) *Syntax: An International Handbook of Contemporary Research*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Celce-Murcia, M. n.d. An overview of language teaching methods and approaches. In *Unit 1: Foundations of methodology*. NGL.Cengage.com/ELT. Available at: https://ngl.cengage.com/assets/downloads/tesfl_9781111351694/chapter_1_9781111351694_p03_lores.pdf [6.7.2020].
- Coyle, D, P. Hood and D. Marsh. 2010. *CLIL: Content and language integrated learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cummins, J. 1980. The entry and exit fallacy in bilingual education. *NABE Journal* 4, 25–60.
- Ellis, N. C. 2007. The associative-cognitive creed. In B. VanPatten and J. Williams (eds.) *Theories in second language acquisition: An introduction*. New York: Routledge.
- Gass, S. M. and A. Mackey (eds.). 2012. *The Routledge handbook of second language acquisition*. London: Routledge.
- Housen, A, F. Kuiken, and I. Vedder. 2012. Complexity, accuracy and fluency: Definitions, measurement and research. In A. Housen, F. Kuiken and I. Vedder (eds.) *Dimensions of L2 performance and proficiency: Complexity, accuracy and fluency in SLA*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Ikegami, Y. 1982. Hyogen kozo no hikaku "suru" teki na gengo to "naru" teki na gengo [A comparison of expression structures: "suru" language and "naru" language]. In T. Kunihiro (ed.) *Nichi-eigo hikaku kozo 4: Hasso to hyogen* [A course of comparison between Japanese and English 4: Cognition and expression]. Tokyo: Taishukan, 67–110.
- Ikegami, Y. 2008. Subjective construal as a 'fashion of speaking' in Japanese. In M. de los Á. G. González, J. L. Mackenzie and E. M. G. Álvarez (eds.) *Current trends in contrastive linguistics: Functional and contrastive perspective*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Swain, M. 2005. The output hypothesis: Theory and research. In E. Hinkel (ed.), *Handbook on research in second language teaching and learning*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 471–484.
- Kroll, J. F, E. Michael and A. Sankaranarayanan. 1998. A Model of bilingual representation and its implications for second language acquisition. In A. F. Healy and L. E. Bourne, Jr. (eds.) *Foreign Language Learning*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lado, R. 1957. *Linguistics across cultures: Applied linguistics for language teachers*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Lakoff, G. 1987. *Women, fire and dangerous things: What categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Langacker, R. W. 1987. *Foundations of cognitive grammar vol.1: Theoretical prerequisites*. Stanford California, CA: Stanford University Press.
- Langacker, R. W. 1991. *Foundations of cognitive grammar vol.2: Descriptive application*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Langacker, R. W. 2002. *Concept, image, and symbol: The cognitive basis of grammar*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter.

Leech, G. N. 1983. *Principles of pragmatics*. London: Routledge.

Neisser, U. 1967. *Cognitive Psychology*. New York: Appleton-Century Crofts.

Robinson, P. 2001. Task complexity, cognitive resources, and syllabus design: A triadic framework for examining task influences on SLA. In P. Robinson (ed.) *Cognition and second language instruction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Robinson, P. 2003. The cognition hypothesis, task design and adult task-based language learning. *Second Language Studies* 21(2), 45–107.

Robinson, P. 2010. Situating and distributing cognition across task demands: The SSARC model of pedagogic task sequencing. In M. Putz and L. Scola (eds.) *Cognitive processing in second language acquisition: Inside the learner's mind*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Robinson, P. and R. Gilabert. 2007. Task complexity, the cognition hypothesis and second language learning and performance. *IRAL* 45(3), 161–176. <https://doi.org/10.1515/iral.2007.007>.

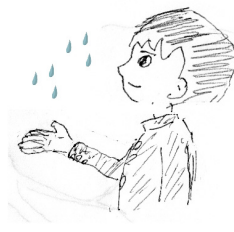
APPENDIX

TASK Describe the following situations you are now experiencing now.

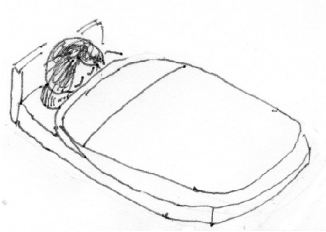
1 Spring

2 Rain

3 A cold

4 A new high school student

5 Arrival at Tokyo

6 Crowded

1. Spring:
2. Rain:
3. A cold:
4. A new high school student:
5. Arrival at Tokyo:
6. Many passengers:

SUMMARY

A COGNITIVE MODE CHANGE IN LANGUAGE LEARNING

In this paper, with a focus on Japanese learners of English, I argued that the teaching of L2 English to non-English speaking learners should not be about teaching individual language items, but about helping the learners learn to transform their L1 cognitive world. That is, in the process of learning L2 English, English teachers help L1 Japanese learners “reconstruct and fine-tune their L2 knowledge” (Housen *et al.* 2012: 3). Japanese learners of English are not good at forming sentences like “Spring has come.” This English construction metaphorically represents the arrival of a season, like the arrival of a bus, for example. In Japanese, people express the arrival of spring in a way that indicates that the whole world to which they belong is undergoing a seasonal transformation as it is. The Japanese expression takes the syntactic form X-ni naru (“become X”). I conducted a small survey in this paper to see if this is the case among Japanese learners of English. The conclusion that emerged from this was that concepts with which the subjects were unfamiliar in the corresponding English expressions (e.g., when expressing the state of a cold or the arrival of spring) were expressed in English with a strong influence from L1 Japanese. The cognitive world that Japanese learners have through Japanese is, as Ikegami (1982, 2008) argued, a subjective world in which the entire world, including the speaker, transforms itself. For them, spring objectively existing outside the speaker does not come, but the whole world turns into spring. From this, I proposed one hypothesis. The hypothesis is that Japanese learners of English grasp the world using their subjective interpretation of Japanese as a prototype, and that English ways of grasping situations should be taught directly to learners, without translation from the cognitive world of L1 Japanese.

This paper also touched on the fact that their perception of the subjective world extends into the field of other language uses, including morphological aspects such as singularity / plurality dichotomy, subject omission and politeness.

KEYWORDS: objective and subjective construal, cognition, language transfer.

ARTICLE INFO:

Original research article

Received: July 13, 2022

Revised: November 1, 2022

Accepted: November 5, 2022

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2022.20.20.5>

UDC: 821.111(73).09-31 Стајнбек Џ.

■ POPULARNA KULTURA I ODNOSI MOĆI U NOVELI *O MIŠEVIMA I LJUDIMA* DŽONA STAJNBEKA

JOVANA NIKOLIĆ¹Akademija strukovnih studija Beograd,
Odsek Visoka hotelijerska škola
Beograd, Srbija

Cilj rada je da prikaže postojanje neravnopravne raspodele moći u društvu na više nivoa ali i da pruži tumačenja po kojima se obespravljani junaci novele *O miševima i ljudima* Džona Stajnbeka bore protiv sistema koji im nije naklonjen stvaranjem sopstvene kulture u doslovnom ali i figurativnom smislu. Rad preispituje i ideju o američkom snu kao idealu koji postaje dominantan u Americi, a dovodi se u vezu sa konzumerizmom i popularnom kulturom u periodu nastanka novele. Rad istovremeno istražuje u kojoj meri se novela može čitati kao popularni tekst pošto ćemo se pozabaviti pitanjima fantazije, nasilja, muškosti i ženskog tela iz ugla popularne kulture, a u kontekstu odnosa moći u društvu i zaključiti da u radu možemo pronaći elemente popularne kulture kao i postojanje otpora junaka prema sistemu, ali ćemo prikazati da oni nisu uvek ni apsolutni ni u potpunosti osnažujući.

Ključne reči: *O miševima i ljudima*, popularna kultura, John Fiske, ideologija, društvene klase, američki san.

1. UVOD

Džon Stajnbek (John Steinbeck), nobelovac koji je svoj glas davao ugnjetavanima, obespravljenima i eksploatisanima, velikim delom doprineo je američkoj i svetskoj književnosti jednostavnim a efektnim stilom pisanja. Neretko je svoje junake prikazivao kao ličnosti čiji su životi marginalizovani, opisujući stanje u društvu kom je i sam pripadao. Upravo jedno od najkontroverznijih dela, novela *O Miševima i ljudima* [*Of Mice and Men*] (1937), jednim delom je inspirisana biografskim aspektima života samog autora. Naime, u intervjuu koji je dao za *Njujork tajms* (*New York Times*) 5. decembra 1937. godine, Stajnbek navodi da je kratko vreme radio na farmi sa izvesnim Lenijem, koji je poslužio kao inspiracija za oblikovanje fiktivnog junaka Lenija Smola. Leni kog je autor poznao nije ubio suprugu vlasnika farme, već nadzornika kada je njegov prijatelj dobio otkaz

1 Kontakt podaci (E-mail): jovananikolic.va@gmail.com

(Fensch 1988: 9). Radeći na farmi, Stajnbek se suočio se teškim životima kojim su živeli mnogi Amerikanci i migranti, koje je preslikao u svoje romane.

Novela, naime, prati priču visprenog i oštroomnog Džordža i njegovog prijatelja Lenija, snažnog i iskrenog mladića sniženih intelektualnih sposobnosti, koji u potrazi za poslom, spajajući kraj s krajem, dolaze do farme na kojoj borave njen vlasnik, siloviti bokser Kerli, njegova koketna supruga kojoj ne se ne zna ime, kao i ostali siromašni radnici – starac Kendi, crnac Kruks, Slim i Karlson. Protagonisti su očarani sopstvenim snovima i željama koje ne uspevaju da ostvare. Do tragedije na farmi dolazi kada Kerlijevu ženu, isprovociran njenim pretnjama i postupcima, snažni Leni neplanirano usmrti. Kerli, saznajući šta se dogodilo, kreće u potragu za Lenijem sa željom da mu se osveti. Međutim, kako bi prijatelja spasao od Kerlijeve namere, Džordž donosi odluku da ga lično ubije.

Ova novela priča je o prijateljstvu dva neobična junaka, o etičkim i moralnim pitanjima, o želji za posedovanjem zemlje i ostvarivanjem obećanog američkog sna koji neprestano izmiče, čak i onda kada deluje da je uhvatljiv.

Stajnbek je novelom *O miševima i ljudima* prikazao jedan aspekt društva koji nije bio nagovešten u visokoj kulturi. Autor je opisao priču o zajednici ljudi koji stvaraju i oblikuju sopstvenu kulturu u okviru nametnute ideologije u društvu tokom Velike ekonomske krize.

Stajnbek je jedan od onih buntovnih pisaca koji se usudio da govori o svetu u kom je živeo, odnosno o onom aspektu američkog života koji je izazivao dosta kontroverze – o sirotinji i bedi u doba ekonomske krize koja je razorila čitavo društvo. Zbog toga su njegove knjige bile zabranjene i izbačene iz biblioteka i škola. Stajnbek je, kako Moris Dikstejn navodi, nakon što je posetio svoju domovinu, Kaliforniju, neposredno pred pisanje jednog od najznačajnijih romana *Plodovi gneva* (*The Grapes of Wrath*, 1939), ostao zaprepašćen užasnim uslovima pod kojim su radili migranti. Nedostatak hrane i lekova, smrt dece i pasivnost države nagnali su ga da opiše ono što je video u pismima i članku za *Njuz* (*News*). Između ostalog, Stajnbek navodi: „Želim da stavim etiketu srama na pohlepne prokletnike koji su odgovorni za ovo“ (Dickstein 2004: 152).

Novela *O miševima i ljudima* jedna je od najdragocenijih priča u američkoj istoriji, a kako književno delo neretko oslikava istorijske prilike bolje i od samog istorijskog štiva, iako obiluje opisima i fiktivnim iskustvima ova priča postaje i dragocenost u istorijskom smislu, ali i opomena za građane Amerike da američki san, nažalost, nije ostvariv za obične radnike ma koliko vredni, marljivi ili poštjeni oni bili.

Stajnbekovo pisanje je, kako navodi Šarlot Hadela, neteološko (Hadella 2009: 135). Pozivajući se na Bensona, autorka tvrdi da Stajnbek u svojim delima stvara situacije u kojima ne zauzima strane, u kojima ne postoji ispravno i pogrešno (Hadella 2009: 135). Drugim rečima, Stajnbek stvara situacije u kojima, kako navodi Benson „nema uzroka ni posledica, nema problema ni rešenja, nema heroja niti zlikovaca“ (1984: 327). Sama činjenica da je ovo delo želeo prvobitno da nazove *Nešto što se dogodilo* (*Something that happened*) upravo nagoveštava nepristrasnost prema junacima i smeštanje priče u jednu potencijalno realnu situaciju, u kojoj, kako Fisk navodi u *Popularnoj kulturi* (*Understanding Popular culture*) (Fiske 1989) baveći se obespravljenim kategorijama ljudi, koristeći ono što im pruža sistem koji im nije naklonjen, funkcionisanje za obespravljene postaje umetnost življenja (Fisk 2001: 26).

Utopijska ideja o američkom snu koju Džejms T. Adams u svojoj knjizi *The Epic of America* (*Ep o Americi*) objavljenoj 1931. godine definiše kao „san o zemlji u kojoj svačiji

život treba da bude bolji i bogatiji, a ta mogućnost pružena je svakom pojedincu u skladu sa [sopstvenim] sposobnostima ili dostignućima" (Adams 1931: 404) ne bi trebalo da predstavlja „san o motornim vozilima i visokim platama isključivo, već san o društvenom redu u kom svaki muškarac i svaka žena imaju mogućnost da dostignu pun ugled za koji su prirodno sposobni, i budu priznati od strane drugih zbog onoga što jesu, nezavisno od slučajnih okolnosti koje se tiču rođenja ili položaja" (Adams 1931: 404). Tokom tridesetih godina prošlog veka u svakodnevnom diskursu koristili su se izrazi poput „američkog načina života" i „američkog sna" koji su dovođeni u vezu sa blagostanjem ali i sa materijalnim vrednostima (Sussman 1984: 154), dok su radio programi bili idealno sredstvo za podsticanje potrošnje u društvu koje se u isto vreme oporavljalo od velike ekonomske krize (Lavin 1995: 75–76).

Priča *O miševima i ljudima* nije smeštena u centar potrošačkog društva – grad. Naprotiv, odigrava se na prašnjavim poljima Kalifornije. Međutim, uticaji filmskih sadržaja i medija, ali i skromni proizvodi popularne kulture, usluge, popularna mesta okupljanja, pomalo modifikovana, shodno okruženju, nalaze svoj put do protagonista kojima oni, oblikujući ih, daju lični smisao.

Kao izrazito siromašni, mnogi junaci ove novele nisu u mogućnosti da proizvode popularne kulture olako poseduju, te ponekad u doslovnom ali češće u figurativnom smislu proizvodima dodeljuju značenja, jer njihovi doživljaji takvih proizvoda obojeni su emocijama i snovima, a prisutni su u apstraktnom smislu. Poći ćemo od pretpostavke da roman predstavlja sliku doba u kom je nastao i da samim tim uticaj medija, filmova ali i stav o ostvarenju ekonomske nezavisnosti svakog pojedinca koji proističe iz uverenja Amerikanaca tog doba koje se temelji na ideji o američkom snu utiče na percepciju stvarnosti junaka novele, njihove stavove i želje da poseduju sopstvenu zemlju, budu uspešni pojedinci, gazde, glumci, ali ćemo istražiti da li i u kolikoj meri protagonisti stvaraju pukotine u sistemu koji ih sprečava da svoje snove olako ostvare, i na koji način mu se odupiru jer odnosi moći sami po sebi nisu apsolutni ni hijerarhijski nametnuti. Istražićemo i u kojoj meri se zapravo tekst novele može čitati kao popularni tekst jer ćemo se pozabaviti pitanjima fantazije, nasilja, muškosti i ženskog tela iz ugla popularne kulture a u okviru odnosa moći u društvu.

2. ODNOSI MOĆI U DRUŠTVU

Ovo eksperimentalno delo, koje se prema Stajnbekovim rečima, kako navodi Robert Morsberg može istovremeno čitati i kao dramsko štivo i kao roman (Morsberg 1990: 271), obiluje neravnomernom raspodelom moći. Moć postoji u svim aspektima društvenog života, nezavisno od klase, pola, rase, a raspodela moći, smatra Hebdidž, nikada nije ravnomerna, pa shodno tome, određene grupe imaju nadmoć i mogućnosti da svojim pogledima na svet kreiraju stvarnost i nametnu je drugima (Hebdige 1979: 14). Oblikovanje mišljenja javnog mnjenja i pravila po kojima ljudi žive mora biti stihijsko. Cilj vladajućih grupa jeste, naglašava Hebdidž citirajući HOLA, da se nametanjem vladajućih ideja putem „osvajanja i oblikovanja saglasnosti [...] moć dominantnih klasa pojavljuje i legitimno i prirodno" (Hall 1977 prema Hebdige 1979: 16), a ne samo putem prinude ili neposrednim nametanjem vladajućih ideja. Pozivajući se na HOLA

(1977), Hebdidž zaključuje da se hegemonija održava kada dominantne klase uspeavaju da zadrže podređene grupe unutar ideološkog prostora koji ne deluje kao ideološki, već naprotiv, kao prirodni prostor, „izvan istorije, izvan određenih interesa“ (Hebdige 1979: 16). Međutim, „[h]egemonija ... nije univerzalna i 'data' kontinuiranoj vladavini određene klase. Treba je dobiti, reprodukovati, održati. Hegemonija je, kako je rekao Gramši, 'pokretni ekvilibrijum' koji sadrži 'odnose sila povoljne ili nepovoljne za ovu ili onu tendenciju'“ (Clarke *et al.* 1976: 40).

U ovoj priči, prikazana je neravnomerna raspodela moći na više nivoa. Jedan od aspekata neravnopravnosti ogleda se u tradicionalnom shvatanju rodni uloga na farmi. Naime, Kerlijeva žena u odnosu na svog supruga, u patrijarhalnom sistemu, submisivna je jer se od nje očekuje da provodi vreme kod kuće i ne razgovara sa drugim ljudima osim sa suprugom Kerlijem (Stajnbek 2005: 93–95). Neravnopravna raspodela moći postoji kako izvan klasa tako i u okviru same klase kojoj junaci pripadaju, a zasnovana je na rasizmu. Naime, crnac Kruks boravi u izdvojenoj prostoriji jer mu je zbog boje kože zabranjeno da spava u istoj baraci sa ostalim radnicima (Stajnbek 2005: 75). Obespravljani su i radnici naspram nadređenih ali i naspram sistema. Kerlijeva žena im u trenutku rasprave jasno stavlja do znanja da njihov glas ne može da se čuje, obraćajući se starom Kendiju: „Tuži i idi dodavola ... Niko ti neće verovati, i ti to znaš. Niko te neće ni saslušati“ (Stajnbek 2005: 88). Međutim, raspodela moći javlja se i na višem nivou, pa tako svi protagonisti, i radnici na farmi i sami vlasnici farme, nezavisno od pola, društvenog položaja i rase pripadaju jednom oblikovanom sistemu koji stvara ideologija. Međutim, moć nije nužno usmerena odozgo nadole, niti je nužno određena društvenom klasom. Ovakvo viđenje umnogome se odnosi na popularnu kulturu koju su stvorili ljudi za sebe a koja pruža otpor ideologiji, odnosno bloku moći. Hol predlaže da se za tumačenje ideologije u obzir uzme ne samo to kako ideologija funkcioniše u službi dominantnih, već je potrebno uzeti u razmatranje i alternativne ideologije koje „osnažuju podređene“ (Fiske 1998: 509), jer im one omogućavaju da „stvore otporna značenja i zadovoljstva koja su, sama po sebi, oblik društvene moći“ (Fiske 1998: 509).

3. POPULARNA KULTURA I ODNOSI MOĆI

Značenje popularne kulture veoma je složeno, i u biti povezano sa još jednim kompleksnim pojmom – ideologijom. Popularna kultura se u savremenom društvu najčešće dovodi u vezu sa nastankom i širenjem masovnih medija i njihovim uticajima. Džon Stori (John Storey) pozivajući se na Rejmonda Vilijamsa (Raymond Williams), ukazuje na koncept popularnog koji definiše kao nešto što se „dopada velikom broju ljudi“ i kao „kulturu koju su stvorili ljudi za same sebe“. Stori daje prikaz šest definicija popularne kulture koje su se razvile u skladu sa različitim tumačenjima iste. S tim u vezi, popularna kultura može biti shvaćena kao kultura koja se dopada velikom broju ljudi. Ona takođe može označavati sve ono što ne pripada elitnoj, tj. visokoj kulturi. Popularna kultura se može posmatrati kao sinonim za masovnu ili folk kulturu. Takođe se dovodi u vezu sa hegemonijom kao i postmodernizmom. Nizom preglednih definicija koje detaljno pojašnjava u poglavljima svoje knjige, Stori ukazuje na činjenicu da popularna kultura ostaje složen i kompleksan fenomen koji ne poseduje univerzalnu definiciju (Storey 2015: 10). Kada je reč o teoretičarima popularne kulture, treba pomenuti da njihovo

viđenje popularne kulture varira od krajnje pesimističkog do optimističkog. Frankfurtska škola, Adorno (Theodor Adorno), Horkhajmer (Max Horkheimer), zatim Bart (Roland Barthes) kao i pristalice teorije kulturne industrije, marksizma, teorija hegemonije i sl. na popularnu kulturu gledaju kao na kulturu koja sa sobom nosi vulgarnost, površnost, čiji sadržaji imaju za cilj da odvrate pažnju narodu i ostave mesta za strukture moći da manipulacijom, putem masovih medija, stvaraju i oblikuju kulturnu stvarnost koja odgovara njihovim interesima koji mogu varirati od profita, preko nametanja određene ideologije do sticanja društvene moći. Prema ovakvom viđenju članovi društva podložni su manipulaciji jer su pasivni. (Labaš/Mihailović 2011: 99). Pristalice populističkog pristupa, popularnu kulturu pak idealizuju i odvajaju od ideologije kao kulturu koja predstavlja „izraz iskustva, vrednosti i interesa običnih ljudi te se ne mogu proučavati kao nešto što je društveno nametnuto zbog moći, profita, ideologije i kontrole“ (Labaš/Mihailović 2011: 100). Međutim, popularna kultura stvara se u ideološkom sistemu, i samim tim deo je njega. Središnja pozicija tumačenja popularne kulture istu vidi kao kulturu koju stvaraju ljudi, a predstavlja izraz moći i borbu protiv sistema (Labaš/Mihailović 2011: 101). Kategorija ljudi za Fiska podrazumeva koncept koji je višestruk i koji se stalno menja. On obuhvata raznovrsnost društvenih grupa koje se prilagođavaju sistemu ili mu se suprotstavljaju na različite načine. Termin se odnosi na društvenu grupu koja je relativno nemoćna, u tom smislu je njena autonomija relativna a njihovi kulturni interesi razlikuju se od interesa proizvođača kulturne robe (Fiske 1998: 505).

Iako su junaci novele *O miševima i ljudima* primorani da žive u okruženju koji su drugi stvorili, možemo smatrati da nisu u potpunosti tragični. Njima nije oduzeta mogućnost da stvaraju sopstvenu kulturu i sopstvena značenja koristeći robu i proizvode industrije kulture (časopise, šminku, odeću), ali i, pretpostavićemo, konzumirajući medijski i filmski sadržaj. Oni stvaraju sopstvenu realnost putem fantazija i zadovoljstava na sebi svojstvene načine o čemu će biti više reči u nastavku. U procesu osmišljavanja sopstvenih načina upotrebe popularne kulture primaoci postaju aktivni učesnici. Iz tog razloga popularnu kulturu čine, pored proizvoda industrije kulture i načini na koje podređeni doživljavaju i upotrebljavaju date proizvode (Fisk 2001: 26). Fisk navodi da je popularna kultura „po pravilu deo odnosa moći; ona uvek nosi u sebi tragove neprestane borbe između dominacije i podređenosti, između moći i različitih oblika otpora ili izbegavanja moći, između vojne strategije i gerilske taktike“ (Fisk 2001: 28). Pozivajući se na de Sertoa (Michel de Certeau), Fisk kako bi opisao sukob između dve strane koristi vojničku metaforu kao taktiku koju pripisuje podređenima koji se bore na teritoriji dominantnih sila (Fisk 2001: 28). Popularnom kulturom pronalaze se pukotine u sistemu koji nikad ne može biti uništen, ali može dobiti novi smisao. Fisk navodi da je „popularno određeno silama dominacije“ jer ono predstavlja reakciju upravo na one sile koje ga stvaraju, a kako dominantne sile nisu u mogućnosti da „kontrolišu sva značenja koja ljudi stvaraju“ ljudi ne bivaju pasivni, već naprotiv aktivni u odbijanju potpunog prihvatanja nametnute ideologije (Fisk 2001: 56–57). Najznačajniji element kapitalističkog ali i industrijskog društva jeste roba. Sama definicija i uloga robe u društvu je široko shvatana, ona obuhvata najosnovnije primarne proizvode ali i one luksuzne. No, i pored toga obuhvata nematerijalne objekte kao što su primera radi „televizijski program, izgled određene žene, ili ime neke slavne osobe“ (Fisk 2001: 19). Roba pruža: materijalnu i kulturnu funkciju. Potonja omogućava potrošaču da „svaku vrstu robe upotrebi da bi konstituisao značenje vlastitog bića, vlastitog društvenog identiteta i društvenih odnosa“ (Fisk 2001: 19).

Vlasnik farme kako bi napravio jasnu razliku između sopstvenog položaja i ukazao na submisivnost svojih radnika potencira fizički izgled, koristeći proizvode popularne kulture kojima učitava značenja gazde ili nadređenog: „Omanji zdepast čovek stajao je na pragu. Nosio je plave pamučne pantalone, flanelsku košulju, crn raskopčan prsluk i crn kaput ... a na nogama čizme s visokim petama i mamuzama, kao dokaz da nije radnik“ (Stajnbek 2005: 26).

Popularna kultura, prema Fisku, može pripadati ljudima nezavisno od socijalnog statusa, što pojašnjava primerom uspešnog poslovnog čoveka, koji nakon radnog vremena u neformalnoj odeći odlazi na fudbalsku utakmicu, gde slobodno navija, čime se približava nižim klasama, odnosno udaljava od onih aspekata kojima potvrđuje svoju nadmoć (Fisk 2001: 54). Međutim, u slučaju vlasnika farme, vidimo da protagonista zapravo, suprotno tome, odećom i obućom naglašava svoj položaj u hijerarhiji. Stoga možemo zaključiti da on ne zauzima udela u popularnoj kulturi jer se svojim postupcima ne približava podređenima. Za razliku od Fiska, Hol insistira na tome da se popularna kultura primarno odnosi na marginalizovane (Hall 2006: 487), što bi, prema takvoj tvrdnji, značilo da vlasnik farme zapravo ne može imati udela u popularnoj kulturi. Njegova epizodna uloga u noveli, naspram uloga radnika i potlačenih naglašava postojanje klasnih razlika u društvu i neravnomernu raspodelu sredstava i moći.

4. POPULARNA KULTURA, FANTAZIJA I LIČNA ZADOVOLJSTVA

Protagonisti u sistemu koji im nije naklonjen maštaju o boljem položaju u društvu, većim slobodama i pravima, a njihove fantazije se javljaju kao reakcija na obespravljenost i potčinjenost.

Napravićemo paralelu između fantazije koju ljudi stvaraju konzumirajući određeni medijski sadržaj i fantazije koju junaci u noveli imaju – da poseduju kuću sa imanjem ili da se bave glumom, jer njihova fantazija nastala je pre svega kao reakcija na dominantnu ideologiju, medije i sveprisutni mit o obećanom američkom snu, a obiluje značenjima koja su izgradili na osnovu realnosti u kojoj žive. Kerlijeva žena mašta da postane glumica jer joj se dopada raskoš koju vidi u filmovima (Stajnbek 2005: 96). Međutim, to joj nije bilo dozvoljeno. Njen američki san ostvaruje se samo na nivou fantazije, dok istovremeno njen lik postaje tragičan. Ona priželjkuje da nosi moderne haljine poput filmskih glumica, stanuje u velelepim hotelima, i gostuje u radio emisijama:

Mogla sam da odem na film i da nosim lepe haljine – sve one fine haljine što one nose. I mogla bih da stanujem u onim velikim hotelima, i da me svi samo slikaju. Pa kad bih imala premijeru, mogla bih da odem, pa da govorim preko radija, i to me sve ništa ne bi koštalo jer bih bila na filmu. (Stajnbek 2005: 96)

Možemo pretpostaviti da je Kerlijeva žena pronašla lično, intimno zadovoljstvo u popularnim filmskim i medijskim sadržajima vremena u kom je nastalo ovo delo, te da su oni i uticali na njen san o slavi u pozorištu, na filmu i radiju. Istražujući popularnost serije *Dalas (Dallas 1978)*, Angova komentariše: „'Beg' u svet fiktivne fantazije nije toliko poricanje stvarnosti već poigravanje sa njom. Igra koja omogućava osobi da postavi granice između fiktivnog i stvarnog ... da ih načini fluidnim, i u toj igri zamišljeno učešće u

fiktivnom svetu doživljava se kao zadovoljstvo" (Ang 1985: 49). Štaviše, Kerlijeva supruga sebi na neki način dodeljuje ulogu glumice, a zadovoljstva koja mogu biti reakcija na filmski sadržaj postaju deo njene stvarnosti kojim počinje da živi. Ovo uviđamo na osnovu njenih zavodljivih pokreta, upadljivog, koketnog ponašanja, provokativnog odevanja i prenatrpanog izgleda koji, možemo pretpostaviti, odstupa od izgleda prosečne supruge (sina) vlasnika farme, dok skretanjem pažnje na sebe svojim pokretima kao da priziva apsolutnu pažnju publike: „Leni ju je motrio kao opčinjen ... Ona se nasmeja vragolasto i izvi telom" (Stajnbek 2005: 37). Njen pokušaj zavodljivog šminkanja, koji je vladao Holivudom, Stajnbek opisuje kao: „jako namazan", dakle preteran i prenatrpan, iskarikiran. U želji da sebe prikaže kao filmsku divu preteruje u toj nameri; kao da to čini iz očaju. Stajnbek njen izgled opisuje na sledeći način:

Imala je pune, nakarminisane usne i razmaknute krupne oči, a bila je jako namazana. Nokti su joj bili crveni. Kosa joj je visila u malim uvojcima kao kobasice. Bila je obučena u pamučnu kućnu haljinu i crvene papuče na čijim su vrhovima bili čuperci crvenog nojevog perja. (Stajnbek 2005: 37)

Razlog upadljivog ponašanja i šminkanja kojim preuzima izvitoperenu ulogu glumice proističe iz subjektivnog osećaja nezadovoljstva zbog života na farmi sa nasilnim Kerlijem. Ona priznaje da ga ne voli: „Ne sviđa mi se Kerli. On nije zgodan čovek" (Stajnbek 2005: 95). Ona stvara svet fantazije kako bi izbegla problem koji se opravdava patjarhalnim sistemom vrednosti, a upravo eskapizmu zasnovanom na konkretnom društvenom problemu, beg u alternativnu stvarnost, dodeljuje dublju društvenu i političku dimenziju (Fiske 1998: 511–512). Naime, Fisk smatra da su mašta, sanjarenje i fantazija podjednako stvarni kao i predstava, jer sama činjenica da bi beg od realnosti bio posledica bega od nečeg/nekog i bega u alternativu daje mu dublju društvenu dimenziju. Postavljanjem pitanja ko beži, od čega beži i gde beži „daje eskapizmu ili fantaziji snažnu sociopolitičku dimenziju kakvu poseduje predstava" (Fiske 1998: 511–512).

Pored motiva fantazije, otpor hegemoniji koji pak možemo dovesti u vezu sa popularnom kulturom, odnosno sa Bartovim terminima *jouissance* i *plaisir* koje Fisk prilagođava popularnoj kulturi opažamo i u motivu ličnih zadovoljstava junaka novele koja nastaju kao reakcija na ideju o američkom snu, ali i stvaranjem sopstvenih zadovoljstava u odnosu na popularna mesta i proizvode, što ćemo pokušati da ilustrujemo i pojasnimo u nastavku, no najpre ćemo pokušati da pojasnimo dva oblika popularnih zadovoljstava o kojima govori Fisk.

Fisk, naime popularna zadovoljstva deli na dva tipa: zadovoljstva *izbegavanja*, koja su telesna i zadovoljstva *produkcije značenja*, koja se tiču društvenog identiteta i društvenih odnosa (Fisk 2001: 68). Ovu podelu posmatra u okviru Bartovih termina i razlike između *jouissance* i *plaisir*. *Jouissance* je orgazmičko uživanje tela „koje se javlja u trenutku provale kulture u prirodu. To je gubitak vlastitog bića i subjektivnosti koja kontroliše to biće i upravlja njime" (Fisk 2001: 62), a poništavanje vlastitog društveno konstruisanog bića predstavlja *izbegavanje* dominantne ideologije (Fisk 2001: 62). *Jouissance* se ne može identifikovati analizom teksta, jer ono nastaje u telu čitaoca u momentu čitanja teksta kada čitalac i tekst gube vlastite identitete i stapaju se u novo, jedno telo (Fisk 2001: 62). Sa druge strane, Fisk napominje da je *plaisir*, prema Bartu, inferiorniji tip zadovoljstva jer „njegovi koreni leže u dominantnoj ideologiji, a tiče se

društvenog identiteta, njegove potvrde" (Fisk 2001: 66). Međutim Fisk navodi da *plaisir* nije nužno konformističko zadovoljstvo jer i pored toga što se ljudi prilagođavaju vladajućoj ideologiji, oni u tom susretu mogu da izbegnu dominantna čitanja teksta produkcijom vlastitih značenja (Fisk 2001: 66). Dakle, značenja koja stvara pojedinac na osnovu nekog teksta „donose zadovoljstvo" kada osoba oseti da su njegova/njena značenja (Fisk 2001: 69).

Figurativno, putem sopstvene vizije američkog sna, sanjarenjem, fantazijom, obespravljani pokušavaju da stvore sopstveno utočište u datom sistemu na osnovu subjektivnog zadovoljstva koje nastaje kao reakcija na ideju o posedovanju zemlje. Igrajući karte, društvenu igru koju je iznedrila popularna kultura kao izraz dokolice, dok razmatraju kupovinu imanja, Leni podstiče Džordža da sa ogromnom strašću i verom u bolju budućnost mašta o uzgajanju *sopstvenih* kunića, svinja i pilića i konzerviranju *sopstvenog* paradajza (Stajnbek 2005: 64). Dakle Džordž, ali i Leni i Kendi prihvataju jedan veoma jednostavan proizvod – konzerviran paradajz i na simboličkom nivou ga oblikuju u proizvod koji postaje njihov, koji oni proizvode. Džordžovo zadovoljstvo razmišljajući o snu i govoreći o njemu, ne samo da podstiče starca Kendija da preduzmu korake kako bi taj isti san i ostvarili, već u Džordžu budi snažno osećanje zadovoljstva koje ga obuzima: „Džordž je sedeo opčinjen slikom koju je sam stvorio. Kad Kendi progovori, obojica poskočiše kao da su zatečeni na nekom zabranjenom poslu" (Stajnbek 2005: 63–65). Ova scena, u kojoj Džordž biva opčinjen idejom o parčetu sopstvene zemlje i proizvodnji, ilustruje trenutak koji je izolovan u vremenu i kao takav izmiče svim društvenim pravilima i kontroli. Štaviše, Džordž je odlučio da uštedi novac i ne troši ga u kafani i ostalim popularnim mestima u seoskom okruženju sa namerom da sopstveni san i ostvari. Možemo smatrati da tom odlukom obesmišljava proizvode, usluge ali i prostore koje odobrava sistem. Međutim, on ih i ne odbacuje, već prilagođava sopstvenim potrebama i okolnostima. Džordž odlučuje da izađe sa ostalima, ali za razliku od njih on će popiti samo jednu čašicu pića u bordelu (Stajnbek 2005: 60), te će tom odlukom dovesti u pitanje konvencionalno značenje mesta koje posećuje. Radnici ne maštaju o brendiranim i luksuznim proizvodima niti velelepni kućama ili automobilima. Njihovi snovi su jednostavni i u tom smislu odgovaraju Adamsovom (1931) viđenju američkog sna kao pojma koji ne treba da se odnosi na materijalne aspekte. Kerlijeva žena pak, suprotno radnicima, mašta o holivudskom glamuru.

Međutim, kada je reč o prilikama koje treba da budu jednake za sve građane Amerike nezavisno od klase, pola ili rase priča je drugačija. Stajnbek svojim stilom pisanja, repetitivno ideje o posedovanju zemlje koju iskazuju radnici, ali i odabirom reči i stila govora koji odgovaraju registru protagonista, kao i putem proizvoda i usluga koje koriste, neprestano podseća čitaocima kojoj klasi junaci pripadaju. Radnici su čitali „neki jeftin časopis" (Stajnbek 2005: 53), u kom je pisao Piter Ranad. Momak koji je ranije radio na farmi poslao je pismo uredništvu u kom hvali sadržaj i priče navedenog autora, te navodi da je novac koji daje za časopis pametno uloženo:

‘čitam vaš časopis evo već šest godina i mislim da nema boljeg kod nas. Dopadaju mi se priče Pitera Ranada. On je baš momak i po. Dajte nam više priča kao *Crni jahač*. Ja ne pišem mnogo pisama. Ali sam samo hteo da vam kažem da ne žalim nijedan cent što sam dao za vaš časopis’. (Stajnbek 2005: 53)

Protagonista izražava simpatije prema sadržaju časopisa upotrebom jednostavnog registra koji odgovara njegovom društvenom položaju, a priče koje mu se dopadaju uglavnom nemaju književnu vrednost kakvu neguje „visoka kultura“. Kako je mnogim petparačkim časopisima ovog tipa ponestajalo inspiracije za nove priče, uredništvo časopisa bi se oslanjalo na komentare čitalaca i prilagođavalo priču njihovim preferencijama (Kelton 1966: 50).

Priče koje su se pojavljivale u sličnim časopisima tokom tridesetih godina prošlog veka u Americi, smatra Kelton „imaju ulogu jeftinog eskapizma, jednostavne i čiste zabave“ (Kelton 1996: 51). Međutim, pozivajući se na Fiskovo uverenje da je eskapizam zapravo osnažujuć, zaključićemo da radnicima ovakve priče stvaraju osećaj subjektivnog zadovoljstva koji zapravo predstavlja svojevrsan otpor prema sistemu.

5. POPULARNA KULTURA, NASILJE I PATRIJARHAT

Uloga elemenata popularne kulture u noveli *O miševima i ljudima* ukazuje na to da odnosi moći nisu apsolutni niti hijerarhijski nametnuti u svakom trenutku. Međutim, iako prisustvo elemenata popularne kulture u pojedinim trenucima osnažuje protagoniste, ne možemo zanemariti postojanje klasnih razlika i nepravde u društvu koja je prikazana u noveli. U atmosferi ekonomske nestabilnosti koju novela oslikava, klasne razlike postaju uočljivije, kao i elementi nasilja. Naime, već prilikom dolaska Džordža i Lenija na farmu, saznajemo od starca Kendija da je Kerli, sin vlasnika imanja, izuzeto snažan, nasilan i prgav čovek kog se i sam starac boji. Nakon što ga je pridošlicama opisao kao izuzetnog boksera silovitog udarca, Kendi je ubrzo iskazao strah: „Nemoj reći Kerliju da sam išta pričao o njemu. Zaklao bi me. To je njemu kao od šale.“ (Stajnbek 2005: 33). Stajnbekova novela tumačena u ključu popularne kulture ilustruje Fiskovo uverenje po kom je savremena popularna kultura zapravo nasilna (Fisk 2001: 153), što implicira da se tekst novele može tumačiti kao popularni tekst. Fisk popularnost nasilja pojašnjava na sledeći način: „nasilje je popularno zbog toga što je to konkretno predstavljanje društvene dominacije i podređenosti“ (Fisk 2001: 156). Kada Leni udara svog nadređenog, Kerlija, u samoodbrani, on se zapravo našao u odnosu sa silom dominacije koju je savladao u datom trenutku. Međutim, Lenijeva smrt zapravo se može tumačiti i kao oduzimanje glasa podređenima. Ova dva junaka predstavljaju otelotvorenje klasnih razlika, prema kojim Kerli poseduje osobine superiornosti, muškosti, mladosti; predstavnik je bogatih moćnika, dok Leni i pored fizičke snage predstavlja submisivnog, siromašnog i devijantnog junaka.

Da bi tekst bio popularan potrebno je da poseduje određene karakteristike, koje pronalazimo u opisima Stajnbekova dva junaka. Fisk tumači popularnost televizijskog programa na osnovu osobina njegovih junaka na sledeći način:

Izgledi određenog junaka da na kraju popularnog televizijskog programa ostane živ i slobodan, povećavaju se s otelovljavanjem sledećih vrednosti: muškosti, mladosti, privlačnosti, anglosaksonskih odlika, besklasnosti ili pripadnosti srednjoj klasi, velegradskog miljea, i delotvornosti. I obratno, što više određeni lik otelovljuje drugačije ili devijantne društvene vrednosti, to su mu veći izgledi da postane žrtva ili zlikovac. Žrtve su oni koji otelovljuju vrednosti i karakteristike podređenih društvenih grupa. (Fisk 2001: 154)

Ukoliko pomenuto Fiskovo tumačenje popularnosti određenog programa prilagodimo i primenimo na tumačenje teksta novele, izuzimajući velegrad kao popularno mesto odigravanja radnje, sve ostale karakteristike u vezi sa popularnim tekstom u velikoj meri odnose se na Kerlija i Lenija. Štaviše, na kraju novele, Lenijevim stradanjem, on (kao predstavnik klase podređenih) postaje žrtva, dok Kerli ostaje živ i slobodan. Prikazujući pripadnike podređenih grupa kao žrtve ili zlikovce, možemo zaključiti da popularna kultura može biti opresivna prema obespravljenima.

Leni je prikazan kao snažan i odrastao čovek, ali poseduje um poslušnog deteta koje rado izbegava sukobe: „Leni je uplašeno gledao. 'Neću nikakve nevolje', reče žalosno” (Stajnbek 2005: 35). Kerli, s druge strane poseduje osobine muškosti koje možemo dovesti u vezu sa popularnom kulturom i patrijarhalnim vrednostima koje uočavamo u odnosu Kerlija i njegove žene. Naime, Kerli, iskazuje muškost u patrijarhalnom smislu. On pored snage koju poseduje često izražava ljubomoru zbog promiskuitetnog ponašanja svoje supruge (Stajnbek 2005: 34). Međutim, Kerli, kao sin vlasnika ranča, koji stoga ekonomski zavisi od oca i nema potpunu autonomiju ima potrebu da svoju muškost dokazuje svojim telom, odnosno mišićima. Pozivajući se na Fiska možemo pojasniti Kerlijevu potrebu za isticanjem telesnog, uverenjem da muškarac pokazuje svoju mišićavost kao posledicu patrijarhalne ideologije muškosti kada mu je uskraćena moć usled nedostatka društvenih sredstava (Fisk 2001: 156).

Fisk smatra da su „u takvoj izrazito patrijarhalnoj kulturi žene [...] predstavljene kao žrtve ili kurve” (Fisk 2001: 156). Kerlijeva žena je prisiljena da se uda za čoveka kog nije volela i prigrlji ulogu domaćice koju nije želela. No, kao i sama popularna kultura i ona je kontradiktorna. Kerlijeva žena prkosi patrijarhalnom sistemu time što odbija da se uklopi u nametnuti obrazac domaćice i primerne supruge. Međutim, istovremeno je i deo tog sistema jer pripada posesivnom Kerliju. Ona Leniju saopštava: „Osećam se usamljena ... Ti možeš da razgovaraš sa svetom, a ja ne smem ni sa kim sem sa Kerlijem. Inače se ljuti” (Stajnbek 2005: 93).

Jakom šminkom i upadljivom odećom i prenaplašenim fizičkim izgledom, koji je negovala Kerlijeva žena u želji da podseća na *femme fatal* glumice svoga doba, ona koristi robu koja služi ulepšavanju i time prihvata stereotipnu ulogu žene u partijarhatu. Međutim, tim ulepšavanjem istovremeno sebi dodeljuje i zavodljivost koja je samo njena. Fisk, opisujući zavodljivost muzčarke Madone naglašava kontradiktornost popularne kulture, koja istovremeno čini da njeno žensko telo biva iznova ispisano kao tekst koji pripada patrijarhalnom sistemu, ali koji mu se istovremeno i odupire činjenicom da je „njena seksualnost isključivo njena” (Fisk 2001: 144).

Međutim, i pored osnažujućih aspekata koje popularna kultura pruža, Kerlijeva žena, poput Lenija, prikazana je kao žrtva, čiji se život takođe završava tragično. Usamljenost ju je nagnala na isticanje upadljivog izgleda i privlačenje tuđih pogleda. Tek nakon smrti njen izgled postaje primeren, a ona pronalazi spokoj:

Kerlijeva žena ležala je upola pokrivena žutim senom. I sva zloba i svi planovi i sve nezadovoljstvo i sva želja za pažnjom behu iščezli sa njenog lica. Bila je vrlo lepa i jednostavna, a lice joj je bilo slatko i mlado. Sada su joj narumenjeni obrazi i nakarminisana usta davali izraz života i lakog sna. Kovrdže, mali nežni uvojci, rasuli su se po senu, oko glave, a usnice se rastavile. (Stajnbek 2005: 99)

Iako su elementi popularne kulture Kerlijevoj ženi pružali svojevrsan vid osnaživanja, i otpora prema patrijarhatu, na osnovu opisa njenog beživotnog tela koje je spokojno ležalo u senu, naspram prenatlaženog i grotesknog izgleda koji je negovala tokom života, zaključimo da je popularna kultura i prema njoj kao i prema Leniju zapravo bila opresivna.

6. ZAKLJUČAK

Novela *O miševima i ljudima*, priča je o običnim ljudima koji u datom sistemu pokušavaju da prežive. Oni, konzumirajući proizvode koje nudi sistem s jedne strane prihvataju da budu deo takvog sistema, dok s druge strane dajući tim proizvodima lična značenja, lična zadovoljstva, koja se ne mogu kontrolisati, prkose sistemu i suprotstavljaju mu se. Bilo da je reč o robi u vidu časopisa, šminke, odeće i sl. ili ličnim zadovoljstvima koja ne moraju nužno biti odgovor na popularnu kulturu, a odgovor su na ideje ideologije ispoljenih u vidu konvencija, američkog sna, klasne pripadnosti, položaja žene u patrijarhatu itd., da bi se suprotstavili sistemu, podređeni stvaraju sopstvena značenja. Fisk navodi da „popularni tekstovi moraju da nude popularna značenja i zadovoljstva [...] Zadovoljstvo proističe iz moći i iz procesa stvaranja značenja iz njihovih izvora, kao i iz osećaja da su ta značenja *naša*, nasuprot *njihovih*“ (Fisk 2001: 147). Međutim, popularna kultura nije uvek osnažujuća za marginalizovane i obespravljene što smo pokazali na primerima Kerlijeve žene i Lenija Smola. No, kako je popularna kultura neprestana borba između moćnika i podređenih, ona je fluidna, iznova stvara značenja i pruža mogućnost postojanja suptilnih taktika kojima je moguće pronaći pukotine u sistemu i suprotstaviti mu se.

LITERATURA

- Ang, I. 1985. *Watching Dallas: Soap Opera and the Melodramatic Imagination*. London and New York: Methuen.
- Adams, J. T. 1931. *The epic of America*. Boston: Little, Brown, and Company.
- Benson, J. J. 1984. *The True Adventures of John Steinbeck, Writer*. New York: Viking Press.
- Clarke, J. et al. 1976. Subcultures, Cultures and Class: A Theoretical Overview. U S. Hall i T. Jefferson (ur.) *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*. London: Hutchinson, 9–74.
- Dickstein, M. 2004. Steinbeck and the Great Depression. *South Atlantic Quarterly* 103 (1), 111–131.
- Fensch, T. (ur.). 1988. *Conversations with John Steinbeck*. Jackson and London: UP of Mississippi.
- Fisk, Dž. 2001. *Popularna kultura*. Beograd: Clio.
- Fiske, J. 1998. Popular Economy. U J. Storey (ur.) *Cultural theory and popular culture: A Reader*. 2nd ed. Athens: The University of Georgia Press, 504–521.
- Fiske, J. 2001. *Television culture*. London and New York: Routledge.
- Hadella, C. 2009. Steinbeck's *Of Mice and men*. U M. Meyer (ur.) *The essential criticism of John Steinbeck's Of mice and men*. Lanham, MD: The Scarecrow Press, Inc., 134–149.

- Hall, S. 2006. Notes on Deconstructing the Popular. U J. Storey (ur.) *Cultural Theory and Popular Culture: A Reader*. 3rd ed. Harlow: Pearson, 477–487.
- Hebdige, D. 1979. *Subculture: The meaning of style*. London: Routledge.
- Kelton, E. 1996. Pulp Fiction: Writing for the Western Magazines. *Gilcrease Journal* 4 (1), 46–61.
- Labaš, D. i M. Mihailović. 2011. Masovni mediji i semiotika popularne kulture. *Kroatologija* 2 (1), 95–121.
- Lavin, M. 1995. Creating Consumers in the 1930s: Irna Phillips and the Radio Soap Opera Author(s). *Journal of Consumer Research* 22 (1), 75–89.
- Morsberger, R. E. 1990. Steinbeck and the Stage. U J. J. Benson (ur.) *The Short Novels of John Steinbeck*. Durham, N.C.: Duke University Press, 271–294.
- Stajnbek, Dž. 2005. *O miševima i ljudima*. Beograd: Laguna.
- Storey, J. 2015. *Cultural theory and popular culture: An introduction*. 7th ed. London: Routledge.
- Sussman, W. 1984. *Culture as History*. New York: Pantheon.

SUMMARY

POPULAR CULTURE AND POWER RELATIONS IN JOHN STEINBECK'S *OF MICE AND MEN*

The aim of the paper is to depict the existence of the unequal distribution of power in the society which exists in various forms, but also to provide interpretations according to which the marginalized protagonists of John Steinbeck's novella *Of Mice and Men* defy the system by creating their own culture both literally and figuratively. The paper also examines the idea of the American dream as an ideal which was dominant in America and related to consumerism and popular culture at the time the novella was written. The paper also explores the extent to which the novella can be read as a popular text due to the fact that the paper will explore the concepts of fantasy, violence, leisure, masculinity and the female body from the angle of popular culture within the framework of the power relations in the society. The author of this paper concludes that the novella contains the elements of popular culture and that the protagonists express some resistance towards the system. However, the elements of popular culture are neither absolute nor completely empowering.

KEYWORDS: *Of Mice and Men*, popular culture, John Fiske, ideology, social classes, American dream.

PODACI O ČLANKU:
Originalni naučni rad
Primljen: 20. maja 2022.
Ispravljen: 25. novembra 2022.
Prihvaćen: 28. novembra 2022.

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2022.20.20.6>

UDC: 821.111(680).09-31 Куци Џ. М.

■ O PRIČI I NEPRIČANJU: KUCIJEV ROMAN *FO*

TATJANA RISTIĆ¹Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Beograd, Srbija

U ovom radu analiziraju se posledice jedne od najznačajnijih intertekstualnih intervencija koje je Dž. M. Kuci u romanu *Fo* uneo u odnosu na svoj prototekst, roman *Robinzon Kruso* Danijela Defoa. U pitanju je to što je crnačkom junaku Petku iz Defoovog romana u Kucijevom oduzet jezik u neobjašnjenim okolnostima. Usled toga je Kuciju i naratorki romana Suzani Barton onemogućeno da „govore u ime” Petka, te njegova priča u izvesnom smislu ostaje neispričana. Kroz razne vidove neverbalnog izražavanja (ples, sviranje i crtanje), Petko, ipak, uspeva da prenese nešto od svoje „priče” i da naznači njenu semantičku i estetsku potentnost koja se ostvaruje van okvira logocentrizma. Time se u romanu ukazuje da kulturalne drugosti nisu nužno vrednosno podređene dominantnim kulturalnim sistemima, već, naprotiv, mogu biti viđene i kao superiorne u odnosu na njih.

Ključne reči: Dž. M. Kuci, *Fo*, postkolonijalna kritika, neverbalna komunikacija.

Na hiljade raznih jezika, u najraznoličnijim uslovima života, iz veka u vek, od drevnih patrijarhalnih pričanja u kolibama, pored vatre, pa sve do dela modernih pripovedača koja izlaze u ovom trenutku iz izdavačkih kuća u velikim svetskim centrima, ispreda se priča o sudbini čovekovojoj, koju bez kraja i prekida pričaju ljudi, ljudima. Način i oblici toga pričanja menjaju se sa vremenom i prilikama, ali potreba za pričom i pričanjem ostaje, a priča teče i dalje i pričanju kraja nema. (*O priči i pričanju*, Ivo Andrić)

Godine 1961, kada je Ivo Andrić dobio Nobelovu nagradu, u svom govoru *O priči i pričanju* oglosio se o tome kako je priče moguće pričati na beskrajno mnogo načina. Pojam priče usko je doveo u vezu sa pričanjem. Koju deceniju potom počeli smo da osluškujemo

1 Kontakt podaci (E-mail): tanja1326d@gmail.com

neispričane priče. Kao jedan njihov tip prepoznate su priče marginalizovanih grupa kojima nije dozvoljeno da se oglašavaju, ili su se drugi oglašavali u njihovo ime. Takvu priču je u srce svog dela postavio jedan potonji nobelovac kada je napisao roman *Fo* (*Foe*, 1986).

Kucijev roman sučeljava oprečnost između priče i nepričanja jer govori o potrebi naratorke Suzan Barton da ispriča priču o ćutanju Petka, afričkog roba koji je ostao bez jezika. Oba lika preuzeta su iz opusa Danijela Defoa – Suzan po istoimenoj „slobodnoj ženi“ njegovog poslednjeg romana *Roksana*, a Petko iz čuvenog romana *Robinzon Kruso*, koji je primarni prototekst ove intertekstualne igre. Ovakav izbor ukazuje na Kucijevu potrebu da svojim romanom uđe u kritički odnos prema onom što Defoovo delo predstavlja – s jedne strane kolonijalistički roman, a s druge paradigmu modernog realističkog romana, jer se od knjige Ijana Vota *Uspom romana* (Watt 1987) Defo smatra neprikosnovenim ocem romana. Omogućujući feminističko, postkolonijalno i metaprozno čitanje romana *Fo*, Kuci pokazuje teorijsku osvešćenost karakterističnu za postmodernističko pisanje. Ovaj rad primarno će uzeti u obzir metaprozni i postkolonijalni okvir njegovog romana kako bi pokušao da dođe do priče koja se krije iza Petkovog ćutanja.

Nastojaćemo da rasvetlimo polivalentnost priče u ovom romanu, razlikujući prvenstveno narativ Suzan Barton i ono što sugerišemo da je priča koju „priča“ Petko. Isprva ćemo pažnju posvetiti položaju koji Suzan zauzima u romanu: ona, s jedne strane, nastoji da bude autorka svoje priče, ali je, sa druge strane, kao žena podređena kolonizatorskim Autorima (Robinzonu i Fou). Njena pozicija otuda priziva teoriju razlike, fluktuirajući između kolonizatorskog i postkolonijalnog položaja, iako ne pripada ni jednom. Kao fokalizatoru narativa romana ovo, međutim, daje sposobnost Suzan da uvidi potencijalno postojanje značenja u Petkovim neverbalnim izrazima. Neretko se preispitujući, Suzan će se i sama upustiti u Petkovu neverbalnu igru. Otuda su središte ispitivanja ovog rada one instance romana u kojima se Petko neverbalno izražava: prvo posipajući latice iznad potonulog broda, zatim kroz ples, sviranje i crtanje, a na posletku i kroz pisanje. Ukazaćemo na cikličnost forme ovih (estetskih) izraza i pokušaćemo da odgonetnemo njihovo simboličko značenje koje svoju kulminaciju ostvaruje u vrlo hermetičnom poslednjem poglavlju, u kojem se oglašava novi narator.

U svom čitanju pozvaćemo se na neke od najrelevantnijih iskaza o ovom romanu. Reč je o suštinski postkolonijalnim čitanjima koja fokus stavljaju na različite teme. Među vodećim svakako je tema autorstva. Atvel (Attwell 1993), na primer, ističe problem naratora koji nije dorastao temi koju nastoji da ispričava, dok Pojner (Poyner 2009) ispituje paradoks postkolonijalnog pripovedanja imajući u vidu da je za Kucija svako pisanje izraz moći. Durant (Durrant 2004), s druge strane, u Kucijevim romanima pronalazi postkolonijalnu estetiku po kojoj je sam čin naracije izraz neutešnog žaljenja. Naročito je značajno čitanje Gajatri Spivak (Spivak 1990) u svetlu njene čuvene teorije subalternosti. Ništa manje važna tema nije ni pitanje metafiktionalnosti i intertekstualnosti u Kucijevom romanu (up. Head 2004). Ono što ovi tekstovi, samim tim, stavljaju u prvi plan jesu autorka i njen verbalni narativ. Iako se svi bar u nekom aspektu dotiču Petka, njegovo neverbalno izražavanje nije primarna tema izučavanja ovih kritičara. Smatramo da je ovo neophodno nadomestiti, naročito zato što je slika Petka bez jezika postala amblem ovog romana, ali i šire, amblem odnosa kolonizatora prema kulturi kolonizovanog – prema kulturi koju svesno i nedvosmisleno učutkuje.

Znaci navoda kojima se *Fo* otvara ukazuju na to da je ovo delo o pričanju priče. Prve dve celine Suzan pripoveda Fou (što je Defoovo prvobitno prezime). U trećem delu

napušta se forma upravnog govora, ali se način pripovedanja time ne menja značajno. Neupućenost konkretnom narateru, ipak, otvara metaprozno pitanje naratorke: „kome ja ovo ispovedam?“ (Kuci 2004: 94). Igra pripovedanja naročito se zaoštava u posljednjem i najkraćem poglavlju kada se pripovedač menja, i kako Atvel predlaže, dolazi do pripovedanja *per se* (Attwell 1993: 115). U najvećem delu romana svet je, dakle, predstavljen iz perspektive Suzan Barton. U prva tri poglavlja Petka stoga upoznajemo isključivo kroz njeno viđenje, jer on ne može da govori, što je najznačajnija intervencija koju je Kuci učinio u odnosu na svoj prototekst. U postkolonijalnom ključu, kritika ovo vidi prvenstveno kao piščevo odbijanje da „govori u ime“ kolonizovanog subjekta, kao što je to činio Defo (Head 2009: 65). Petkova tišina, „kao i tišina kojom je Petko okružen“ (Kuci 2004: 100), predstavljaju realizovano mesto neodređenosti Suzanine priče, ali i Kucijevog romana. Dok Kuci ne želi da „govori u ime“ Petka, Fo je rešen da nagna tišinu da progovori. Suzan je, s druge strane, osetljivija u pogledu „govorenja u ime“ Petka. Ona je svesna da samo Petko može ispričati svoju priču, te da ona zato nikada neće biti ispričana. U dominantno metaproznom trećem poglavlju romana ona kaže:

Petko ne vlada rečima, pa se nema čime braniti ako mu drugi iz dana u dan menjaju oblik prema sopstvenim željama. Kažem da je ljudožder i on se pretvara u ljudoždera; kažem da je pralja i on se pretvara u pralju. Šta je istina o Petku? Odgovorićete: nije on ni ljudožder ni pralja, to su samo imena, njegovu bit i ne dotiču, on je krv i telo, on je on, Petko je Petko. Ali to nije tako. Kakvu god predstavu Petko imao o sebi (ima li je uopšte? – kako bi nam mogao reći?), svet ga vidi po mom kalupu. (Kuci 2004: 86)

Naš zadatak je da, prolazeći kroz roman, pokušamo da razlučimo granicu između onog što je kalup koji Suzan dodeljuje Petku, i onog što je njegov istinski oblik. Promenljivost njenog viđenja uočljiva je već pri njihovom prvom susretu, na prvoj stranici romana. Ovu scenu detaljno analizira Hejz, kako bi pokazao dve krajnosti u Suzaninom viđenju Petka (Hayes 2010: 124–125). Kada doplovi na ostrvo, ona se opružna na pesku, „iznurena i zahvalna, kao i svi spaseni“ (Kuci 2004: 5). Hejz insistira na upotrebi reči „spaseni“ zato što će se Petko pojaviti u sledećem trenutku iznad nje, zaklanjajući sunce, što stvara utisak sjajnog oreola oko njegove glave.² Ovo, sasvim nedvosmisleno, dovodi Petka u vezu sa anđelima, te ga u odnosu na Suzan postavlja kao Drugog, ali Drugog koji je više biće. Situacija se, međutim, momentalno izvrće. Kada Petko čučne pored nje (što je samo po sebi metaforičan čin – čin spuštanja na niži nivo) i kada njegov lik više nije zaklonjen suncem, ona vidi da se pred njom nalazi crnac, te se slika o njemu, koga više ne smatra svojim spasiocem,³ dijametralno menja. Od višeg bića, Petko prerasta u kanibala: „[On] nastavi da me posmatra kao da sam foka ili morska kornjača izbačena na talasima, koja će brzo lipsati i onda moći da se isecka za jelo. O boku je nosio koplje. Stigla sam na pogrešno ostrvo, pomislih, i glava mi klonu: stigla sam na ostrvo ljudoždera“ (Kuci 2004: 5).

Već od prvog susreta jasno je postavljena opozicija između Ja i Drugog. Suzan i Petko, ipak, nikada nisu potpuno različiti, zato što su oboje marginalizovane figure u odnosu na Robinzona i Foa, te je distinkcija između njih uvek u prelazu iz učvršćivanja

2 Srpski prevod ovde je neprecizan, zato što se „dazzling halo“ prevodi kao „obavijen plamsavom svetlošću“, čime se gubi nešto od sakralne dimenzije koju ovaj prizor sadrži.

3 Spasiocem će nazivati isključivo Robinzona.

u podriivanje. Tumači su istakli kao jedan od osnovnih problema romana samosvesnu ontološku nesigurnost junakinje, kojoj je u romanu dato metafiktionalno bogatstvo (Head 2004: 117). Suzanina misija je, dakle, da nađe svoju supstancijalnost, a sopstvo se pronalazi u relaciji sa drugošću (Poyner 2009: 103), te ona na ostrvu ističe razliku između sebe i Drugog u pogledu socijalnih i rasnih razlika, ali i na nivou distinkcije između čoveka i životinje, kao i civilizovanosti i divljaštva (Boehmer *et al.* 2009: 164–166).⁴ Roman, međutim, pre otkriva sličnosti u Suzaninoj i Petkovoj poziciji nego razlike. Suzan je marginalizovana kao žena, a Petko kao crnački rob. Rodnoj marginalizovanosti Petko se bliži zbog otvorene mogućnosti da je kastriran. Potrebno je posebno razmotriti na koji način se Suzan dovodi u vezu sa Petkovom pozicijom na margini, koju Atvel u nedostatku boljeg izraza naziva „kolonijalnim postkolonijalizmom“ (Attwell 1993: 112), a Hed je vidi kao „polukolonizovanost“ (Head 2004: 120). Prvi momenat u kom Suzan nesvesno uspostavlja paralelu između sebe i Petka jeste posle prvog seksualnog čina sa Robinzonom, u kom se ona ne opire, već pušta Robinzonu da sebi udovolji. I Petko i ona su tu isključivo kako bi služili Robinzonu. Kada uvidi da je Robinzonov i njen odnos sličan odnosu gospodara i sluga, ona govori nešto što se ne odnosi direktno na Petka, ali je izbor njenih reči vrlo aluzivan, kao i pozicija ovog govora u samom romanu:

Popuštamo strančevom zagrljaju ili se predajemo talasima; dok trepnemo, oprez nam popusti; *zaspimo*; a kada se probudimo *izgubili smo pravac u sopstvenom životu*. Šta su ti treptaji oka, protiv kojih je jedina odbrana večita i neljudska budnost? Zar ne bi to mogle biti *pukotine i naprsline* kroz koje *neki drugi glas, neki drugi glasovi*, progovaraju u našim životima? S kojim pravom pokrивamo uši da ih ne čujemo? (Kuci 2004: 22–23, kurziv T. R.)

Na ovom mestu Suzanin iskaz ne može se razumeti u potpunosti jer je njegova priroda proleptička. Za sada je važno istaći da Suzan zapaža jedan modus postojanja koji naziva spavanjem, i objašnjava ga kao gubljenje pravca u sopstvenom životu. Potom ga imenuje pukotinom, naprsinom, što su izrazi kojima će opisivati priču o Petku, i kaže da se iz tih napuklina čuju drugi glasovi koje „mi“ odbijamo da slušamo. Teško je ne posegnuti za postkolonijalnim čitanjem posebno zbog poslednje rečenice – „mi“ se opiremo da čujemo glas kulture koju doživljavamo kao pogrešnu u odnosu na svoju. Postoje samo momenti kada „zaspimo“, momenti kada se poistovetimo sa drugošću koja postoji u nama samima, i tada čujemo drugačije glasove.

Odmah posle citiranog odlomka opisuje se scena kojoj će se u trećem odeljku romana Suzan i Fo vratiti kao srcu, oku i ustima priče (Kuci 2004: 100): Petkovom posipanju latica na vodi. Ovom mestu vратиće se i narator poslednjeg pogavlja. U prvom i drugom slučaju se o ovome priča u istovetnoj situaciji: prvi put posle Suzaninog seksualnog čina

4 Ova podela primarno uzima u obzir postkolonijalni okvir romana. Iz metaprozne perspektive, međutim, moguće joj je dodati još jednu distinkciju – između živog i neživog. U upotrebi velikog broja poređenja, Suzan se koristi i onima sa kipovima i duhovima. Ovo je karakteristično, na primer, za opis njene „čerke“. Kada je prvi put vidi, Suzan je upoređuje sa kipom (Kuci 2004: 52), što nagoveštava artificalnu prirodu njenog lika. U trećem delu romana postać jasno da je „čerka“ tvorevina pisca, (De)Foa, te otuda „od oca rođena“ (Kuci 2004: 65). Pošto je problem priče o Suzaninoj istoimenoj „kćeri“ van fokusa ovog rada, valja naglasiti da je njena primarna funkcija upravo u uspostavljanju Suzanine ontološke nesigurnosti pri samoosveščavanju njene fiktionalnosti.

sa Robinzonom, a drugi nakon seksualnog opštenja sa Foom. Tada se Suzan najviše približava Petkovoju poziciji na margini, poziciji potlačenog, što je osposobljava za uvid u sličnosti koje postoje između njih. Ona tada shvata da Petkovo posipanje latica na mestu gde je, verovatno, potonuo njegov i Robinzonov brod predstavlja izraz Petkovog duha (Kuci 2004: 24). Kao što i sama kaže, do tada je Petka posmatrala kao psa, ili neku drugu priglupu zver (Kuci 2004: 23). Od ovog momenta on postaje biće sa pričom, kulturom, biće koje nije toliko različito od nje same.

U još tri situacije u romanu Petko će se ovako „izraziti“. Njima prethodi prvi Suzanin pokušaj neverbalne komunikacije sa Petkom. U pitanju je njeno crtanje dva moguća scenarija u kojima je Petko izgubio jezik. Služeći se crtežom, Suzan uviđa osnovni problem komunikacije koja je potpuno neverablina – ona nikada ne može biti precizna kao verbalna komunikacija. Sam čin odustajanja od reči, međutim, postaje faktor promene Suzaninog viđenja Petka. Ne smemo zanemariti da je reč temelj evropocentričnog sveta, jer Biblija kaže da u početku beše Reč. Reč, takođe, kao polje delovanja moći zauzima centralno mesto u modernom zapadnjačkom društvu (Danta *et al.* 2011: 146), što je izuzetno važno za postkolonijalni kontekst. Dok su kolonizatori rečju pokoravali, kolonizovani subjekti su od nje odustajali. Gilroy (Gilroy) ističe da se za muzičku umetnost crnačkih robova vezuje topos neizgovorivosti, a on ima značajne implikacije, pre svega to što dovodi u pitanje privilegovanu koncepciju jezika i pisma kao primarnih izraza ljudske svesti. U afričkoj kulturi govor primat prepušta telu. Ovo je, verovatno, posledice i važne istorijske okolnosti: robovima je uz pretnju smrću uskraćivan pristup pismenosti (Gilroy 2001: 341–343). Sa Petkom, dakle, ulazimo u područje kulture koja nije primarno verbalna. Zato Petkovo ćutanje spaja više aspekata: Kucijevo odbijanje da „govori u ime“ kolonizovanog, neoglašavanje prave prirode kolonizovanog u kolonijalnoj umetnosti Zapada počevši od Defoa, ali i samu prirodu kulture kolonizovanog subjekta. Pretpostavljajući posle sopstvenog pokušaja neverbalne komunikacije da postoje kulture koje ne vrednuju na prvom mestu reč, Suzan napušta poziciju kolonizatora zato što ne podrazumeva da je njena kultura, kao kultura reči, bolja od Petkove: „Što i takva plemena ne bi postojala, i množila se, i cvetala, i bila zadovoljna?“ (Kuci 2004: 49). Ona ovo izgovara u ranoj fazi romana, te će već na sledećoj strani nastaviti sa igrom rušenja i uspostavljanja distinkcija između sebe i Petka: „Brodolom je veliki ravnjač, isto kao i nemaština, ali nas dvoje još nismo dovoljno ravni“ (Kuci 2004: 50). Suzan samo na trenutke, koji su poput „treptaja oka“ iz prvog citiranog odlomka, odustaje od svoje zapadnjačke pozicije kolonizatora, inače je odlučno afirmiše: „[Ž]iveti u tišini znači živeti poput kitova, velikih zamkova mesa što plove miljama udaljeni jedan od drugog, ili poput paukova, jer svaki pauk sedi sam u središtu svoje mreže, koja mu je čitav svet“ (Kuci 2004: 42). Vrednost govora Suzan će u težnji za afirmacijom kasnije, zapravo, degradirati u odnosu na neverbalnu komunikaciju. Kao razliku između jezika i srca ona ističe to da jezik pripada svetu igre, a srce svetu ozbiljnog. Ono što nas uzdiže iznad zveri, ipak, nije srce, već su to delovi tela koji služe igri: prsti kojima se svira, jezik kojim se laže, šali i zavodi (Kuci 2004: 61). Ovde je, dakle, jezik svrstan prvenstveno u sferu manipulacije, dok su prsti (telo), ti koji imaju primarno estetsku funkciju. Čoveka od zveri, samim tim, odvaja ili umetnost, ili obmana, a po osnovnoj distinkciji između kolonizatorske i kolonizovane kulture jasno je ko je na kom polu ove opozicije.

Do prvog oglašavanja kulture kolonizovanog u sferi estetskog, u „svetu igre“, dolazi kada Petko pronade Foovu odoru i perike. Petko ih oblači i počinje da pleše, da se

„obrće poput vretena“. U tom plesu on „odlazi negde van ljudskog domašaja“. Time se ponovo bliži poziciji višeg bića kakvu je zauzimao pri prvom susretu sa Suzan. Ona kaže da joj ne smeta što peva i igra, ali ona neće kopati „dok on prede“. (Kuci 2004: 65–66). Dve su stvari važne u opisu ove scene. Prva je aluzivni potencijal sadržan u poređenju Petkovog plesa sa vretenom i kasnijeg poistovećivanja njegove igre i predenja, jer ono informisanom čitaocu u svest priziva scenu Penelope koja prede i raspreda, a od Homera naovamo čin pletenja (starogrčki *text*) čita se metapoetski, kao tkanje priče. Ovakvom viđenju Petkovog plesa u prilog ide i to što je obukao Foovo odelo, čineći sebe dvojnikom pisca, a svoj ples dvojnikom priče. Kasnije će Suzan reći da je imala utisak da Petko pleše samo kako bi prikazao svoju golotinju (Kuci 2004: 84), a ne smemo zanemariti da neimenovani narator na kraju romana kaže da je telo samo sebi znak, pa samim tim da i ono priča priču (Kuci 2004: 112). Na ovom mestu ne možemo odgonetnuti kakvu priču Petko neverbalno priča, ali možemo ustanoviti da svojim plesom on to nesumnjivo čini.

Suzan u početku negativno opisuje Petkov ples, govoreći da se od njega ježi i da misli da ga vraća u vreme kada je bio „divljak među divljacima“ (Kuci 2004: 67). Divljaštvo je u suštinskoj oprečnosti prema civilizaciji, kuluri, te Suzan Petkovom plesu oduzima estetsku dimenziju, jer odbija mogućnost da on pripada svetu igre koji razlikuje čoveka od zveri, već ga, naprotiv, vidi kao potvrdu divljaštva. Ovo će se potuno preokrenuti onog momenta kada se naratorica sama prepusti Petkovoj igri, i tada će ona prepoznati uzvišenu, metafizičku dimenziju njegovog plesa.

Posle opisa scene plesa sledi epizoda u kojoj Suzan svira zajedno sa Petkom šest ponavljajućih tonova koje je on izvodio na ostrvu. Verujući da je jedini jezik koji je Petku dostupan jezik muzike, Suzan se upušta u svet igre prstiju i pronalazi „neki čudni spokoj“. Kao i kada se prvi put poslužila neverbalnim sredstvima komunikacije, i sada o njima govori blagonaklono: „Nije li razgovor samo jedan rod muzike u kome čas jedno čas drugo preuzima refren? [...] Dokle god me s Petkom vezuje muzika, možda njemu i meni jezik neće ni trebati“ (Kuci 2004: 68–70). Afirmativni stav Suzan napušta zbog repetativnosti Petkovog sviranja, koju naziva „paklenim obrtanjem“, videći u njoj necivilizovanost. Ubrzo shvata da Petko uopšte nije bio svestan njihovog dijaloga. Petkovo sviranje, ali i ples, tumači vide kao kontradiskurzivnu, neverbalnu strategiju koja samo dublje podstiče otuđenost između Petka i Suzan (Boehmer/Iddiols/Eaglestone 2009: 164). Uzrok tome može biti ili to što kolonizator nije u epistemološkoj mogućnosti da razume kolonizovanog, ili to što kolonizovani isključuje mogućnost da kolonizator ikako može ući u kulturalni dijalog sa njim.

Jedini trenutak u kom Suzan ne odustaje od afirmacije Petkove kulture jeste kada i sama zapleše Petkov ples. Da bi do toga došlo, Suzan je morala da dostigne jedan novi vid marginalizovanosti koji će je dodatno približiti Petkovoj poziciji: egzistencijalnu marginalizovanost. Tek onda kada je toliko pokisla da se našla na ivici očaja, potencijalno životno ugrožena, Suzan se prepušta Petkovom plesu kako bi se zagrejala. Tokom plesa stiče utisak da počinje da razume razlog Petkove igre, a to opisuje sledećim poređenjem: „[A]ko dovoljno dugo čekamo, taj naum [ćemo] jednom i razotkriti; isto kao što, posmatrajući tkača ćilima, na prvi pogled vidimo samo zamršene niti. No, ako se malo strpimo, pred očima nam se ukazuju cvetovi i propeti jednorozzi i kule i gradovi“ (Kuci 2004: 74). Ponovo se u vezi sa plesom javlja slika tkanja, koja simbolizuje priču. Suzan počinje da nazire elemente priče koju Petko neverbalno saopštava, iako su oni još uvek dati samo u metaforama. Znajući da se prenela u drugačiji svet, Suzan zaključuje da je to

„bila poruka (ali od koga?), *glas* da su mi otvoreni i *drugi životi* osim ovog... [...] Sve dok smo, pomislih, nas dvoje ovako zajedno, možda nam i jeste najbolje da se obrtanjem prenosimo u *druge svetove*” (Kuci 2004: 74, kurziv T. R.). Ne podseća li ovo na glasove iz pukotine koji se javljaju kada „zaspimo”, kada živimo život drugačijeg pravca od onog kad smo „budni” – život drugosti?

Poslednji izraz Petkovog „pričanja” jesu njegovo crtanje i pisanje na kraju trećeg poglavlja. U ovoj tački njegova priča će zadobiti obrise konkretnog. Suzan ga uči da piše reči i u jednom momentu ga ostavlja samog sa tablicom i kredom. Još jednom moramo pogledati sam tekst, jer će se u tekstu desiti prelaz iz metafora cveća kao elemenata priče, koje je Suzan upotrebila pri poređenju sa tkanjem čilima, u konkretnu sliku:

Dok smo Fo i ja razgovarali, Petko se smestio na svoju prostirku s tablicom u rukama. Glednuvši preko njegovog ramena, videla sam da tamo nešto šara, nešto nalik na listove i cvetove. Ali kad sam prišla bliže, videh da su ti listovi oči, otvorene oči, sve ucrtane na ljudska stopala: redovi i redovi očiju na stopalima: hodajuće oči. (Kuci 2004: 104)

Iako su se konkretizovali, elementi Petkove priče i dalje nisu izraženi verbalno, te njihovo značenje nije stabilno. Tumači su na mnogo načina probali da odgonetnu Petkov crtež, a možda najuverljivije zvuči pokušaj Ekstajnov: robovi su, kada su ih prevozili iz Afrike, bili smešteni u dnu broda, doslovno pod nogama kolonizatora, te ova slika predstavlja rakurs njihovog pogleda (Eckstein 1996: 8). Ono što, takođe, ne smemo zanemariti jeste intertekstualna komponenta ovog crteža. Iako u Kucijevom romanu ljudožderi ne ostavljaju trag stopala na Robinzonovom ostvru, u Defoovom to čine, i slika stopala u pesku postaje amblem *Robinzona Krusoa* (Attwell 1993: 114). Na ovaj način Petko Kucijevog dela progovara o Defoovom kolonijalističkom romanu. Treba, ipak, imati na umu da se, kako ističe Pojnerova, Suzaninim crtežima iz prvog poglavlja parodira priroda alegorijskog čitanja (Poyner 2009: 101), te ne smemo nikako dati konačno značenje Petkovom crtežu da ne bismo kolonijalistički „govorili u ime” Petka. Petkov plesa, sviranje i crtanje strani su kolonizatoru zato što Petko odbija da znači u simboličkom sistemu tlačenja (Boehmer 1993: 272). Moramo ostaviti otvorenom i mogućnost koju predlaže Spivakova, da Petkov crtež, zapravo, ne znači ništa (Spivak 1990: 15). Nama je od suštinske važnosti analogija ove i sličnih scena u Kucijevim romanima sa njegovom teorijskom mišlju. Ono što Kuci govori u vezi sa čitanjem pesme u originalu u eseju *Omaž (Homage)* može se primeniti i u ovom slučaju: reči u svojoj sirovoj prisutnosti sadrže izvestan fizički kvalitet koji ne dozvoljava da budu zaista prevedene (Coetzee 1993: 5). U ovom slučaju – nemoguće ih je prevesti iz neverbalnog u verbalno.

Posle crtanja, kojim Petko zamenjuje pisanje, još jednom se ponavlja motiv dvojništva Petka i Foa, jer Petko u Foovoj odori ovog puta zaista piše, što Suzan navodi da ga pobrka sa piscem. On ispisuje papire slovom „o”. Spivakova skreće pažnju na intertekstualnu dimenziju ovog segmenta: reći „o” je pidžinski prevod izraza za molitvu na Petkovom jeziku u *Robinzonu Krusou*. U slučaju da je ovo bio Petkov jezik, to bi značilo da Petko pisanjem slova „o” izražava svoju kulturu. Spivakova nudi još jedno objašnjenje: „o” označava „omega” (Spivak 1990: 15), što će Atvel dopuniti zapažanjem

da Fo predlaže da Petko sutradan počne da piše „a“ – „alfa“ (Atwell 1993: 114).⁵ Važno je da se Fo vezuje za početak, a Petko za kraj, jer će Fo govoriti o već istaknutom temelju Zapadne civilizacije:

Navikli smo da verujemo kako je ovaj naš svet stvorio Bog izrekavši Reč; ali sad se pitam, zar ne bi moglo biti da ga je ispisao, ispisao reč tako dugačku da tek treba da dospemo do njenog kraja? [...] Mi, ili neko od nas: može biti neki od nas nisu napisani, već prosto jesu; ili ih je pak (pre svega mislim na Petka) ispisala ruka nekog drugog i mračnijeg tvorca. (Kuci 2004: 101)

Petko, po ovim rečima, pripada svetu koji je drugačije postao. Nikako ne smemo zanemariti metaproznu dimenziju ovog iskaza: ljudski život, pa tako i ljudski život u ovom romanu, predstavlja se kao plod pisanja, bilo Boga ili Autora. Petko se tome opire, on se ne da pisati. U ovom ključu moramo prići poslednjem segmentu romana, bio on naracija *per se* ili, kako mnogi kritičari predlažu, diskurs samog Kucija. Durant smatra da se u poslednjem poglavlju novi narator, kog naziva nenaratorom, kada uđe u „kuću pisma“ (pošto na njenom ulazu stoji „Danijel Defo, tvorac“) upušta u čin čitanja (Durrant 2004: 37). Većina tumača pak kraj dela vide kao poništavanje samog romana i Suzanine priče. S tim u svesti, možemo reći da Suzan i Fo leže mrtvi zato što su zapisani u tekstu koji je sada poništen, dok je Petko još uvek živ jer njegova priča nije mogla biti zapisana. Tek van diskursa Drugog, bio on (De)Foov ili Suzanin, Petko može dobiti priliku da „progovori“ u svoje ime.

Novi narator, kao i Fo, ima potrebu da se vrati onom što smatra početkom kako bi došao do priče o Petku. Ulazeći u Suzaninu knjigu, on odlazi na mesto na kom je Petko posipao latice te roni do dna, do napuštenog broda. Hed smatra da je ovaj brod spoj tri plovila: onog kojim je Petko prevezen iz Afrike kao rob, broda kojim su Robinzon i on dospeli na ostvro i, naposletku, Suzaninog portugalskog broda (Head 2009: 125). Narator prilazi Petku i pita ga šta je taj brod, ali „ovo nije mesto za reči. Slog za slogom, čim izađe, dohvati voda, ispuni ga i raspline. Ovo je mesto gde su tela sama sebi znakovi. Tu je Petkov dom“ (Kuci 2004: 112). U Petkovom domu reč naratora poprima formu Petkovog iskaza: onog momenta kada slog izađe iz njegovih usta pretvara se u vodeni mehur. Ono što je zajedničko Petkovom plesu, sviranju i pisanju upravo je cikličnost: oblik kruga i slovo „o“ znak su njegove kulture, ali i simbol beskonačnosti. Krug je, ujedno, i simbol jednakosti – sve njegove tačke nalaze se na jednakoj udaljenosti od centra. Reč naratora, dakle, gubi verbalni karakter i u fizičkom smislu poprima ciklični oblik. Sada on želi da dâ Petku reč. Otvara mu usta i iz njih počinje da teče Petkova priča, obuzimajući čitav svet. Ta priča, svakako, nije ispričana u doslovnom značenju te reči, jer ona to ni ne može biti. Bol je nereferencijalna kategorija: on ne govori ni o kome/ni o čemu i ni za nekoga/ni za šta. Bol se opire objektivizaciji u jeziku upravo zato što nema svoj predmet (Scarry 1985: 5). Ono što sigurno možemo tvrditi jeste da je Petkova priča, ako ne u

5 Atvelu je važna veza između Petka i koncepta završetka primarno iz formalnih razloga. On polazi od Kucijeve analize ispovedne forme kod Dostojevskog, Tolstoja i Rusoa, u kojoj Kuci zaključuje da je ova forma potencijalno beskonačna zato što je ispovedač moguće produžavati dok god postoji ispovedač. Zato kaže da je Kucijevom romanu bilo potrebno da na kraju reč dobije Petko kao jedini koji poseduje znanje o završetku (Atwell 1993: 112). Petko je taj koji nema mogućnost da se ispoveda u klasičnom smislu, ali njegova ispoveda ovim nije izgubila karakter beskonačne protežnosti, kao što će se videti u daljoj analizi.

celosti, onda bar u nekim svojim delovima priča o bolu, i da je stoga *ineffabile*. Petkova nemogućnost govora je realizovana metafora za njegovu priču. Po mišljenju Perijeve (Parry), neizrecivost joj daje numinozni karakter,⁶ a kraj romana svakako nas prenosi na metafizički viši nivo, ili bar u ontološki drugačiji prostor u odnosu na onaj koji se u romanu stvara do ovog poglavlja, a koji se sada osvešćava kao svet proze, svet fikcije.

Razmatrajući Petkovo „pričanje“ priče nastojali smo da ukažemo na Kucijevu suptilnu sugestiju da kolonizovane civilizacije, iako nisu logocentrične, neretko mogu biti sklonije estetskom izražavanju od logocentričnog Zapadnog čoveka. Kao takve, njihove „priče“ podrivaju velike kolonizatorske narative. Petkov ples večnog obrtanja, sviranje svega nekoliko tonova i crtanje i pisanje prostih krugova mogu delovati kao vrlo jednostavni izrazi necivilizovanog čoveka, ali (subverzivne) poruke koje se ispisuju u takvom znakovnom sistemu mogu se videti i kao toliko kompleksne da se rečima ne mogu izraziti. Autori ovog romana (Robinzon i Fo) to ne uviđaju, ali to uviđa žena koja nastoji da postane autorka. Upravo zbog svoje inferiorne pozicije u odnosu na bele muškarce romana, Suzan Barton prihvata da pleše i crta ne bi li pokušala da razume svog „sagovornika“ umesto da govori u njegovo ime. Tumačeći polivalentne znake koje Petko ostavlja o svom ličnom narativu, čitalac i Suzan mogu samo kružiti oko značenja koje on dočarava, ali nikada ne mogu dopreti do centra semantičkog kruga koji Petko ispisuje.

Kraj romana vraća nas njegovom početku – viđenju Petka kao višeg bića, beskonačno protežnog u priči o sebi i svojoj kulturi. Ako je Suzan u pravu, ako je priča mesto gde ostavljamo uspomene (Kuci 2004: 42), nije li moguće da postoje uspomene toliko bolne da ih nije moguće pretočiti u reči? Ne postoje li priče koje, poput muzike, govore isključivo jezikom večito idiosinkratičnih osećanja, te se mogu „ispričati“ jedino ćutanjem? Zato kraj romana doživljavamo kao uzvišen u liotarovskom smislu. Prateći oblik Petkovog ćutanja, vratimo se na kraju čitanja Andrićevim rečima: „Priča teče i dalje“ (Andrić 1961), ali, kako nam je Kuci pokazao, pričanju kraja, ipak, ima.

LITERATURA

- Andrić, I. 1961. O priči i pričanju. [Internet]. Dostupno na: https://hr.wikisource.org/wiki/O_priči_i_pričanju [21.6.2022].
- Atwell, D. 1993. *J. M. Coetzee: South Africa and the Politics of Writing*. Berkley/Los Angeles/Oxford: University of California Press.
- Boehmer, E. 1993. Transfiguring: Colonial Body into Postcolonial Narrative. *Novel 26 (1)*, 268–277.
- Boehmer, E, K. Iddiols and R. Eaglestone (eds.). 2009. *J. M. Coetzee in Context and Theory*. London: Continuum International Publishing Group.
- Coetzee, J. M. 1993. *Homage*. *The Threepenny Review 53*, 5–7.
- Danta, C, S. Kossew and J. Murphet (eds.). 2011. *Strong Opinions – J. M. Coetzee and the Authority of Contemporary Fiction*. Oakland: Continuum International Publishing Group.
- Durrant, S. 2004. *Postcolonial Narrative and the Work of Mourning – J. M. Coetzee, Wilson Harris, and Toni Morrison*. New York: State University of New York Press.

6 Citirano u: Boehmer *et al.* 2009: 160.

- Eckstein, B. 1996. Iconicity, Immersion and Otherness: The Hegelian 'Dive' of J. M. Coetzee and Adrienne Rich. *Mosaic* 29 (1), 57–77. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/44029838> [21.6.2022].
- Gilroj, P. 2001. *Dragulji doneti iz ropstva*: Crna muzika i politika autentičnosti. *Reč* 62 (8), 342–378.
- Hayes, P. 2010. *J. M. Coetzee and the Novel*. Oxford: Oxford University Press.
- Head, D. 2004. *J. M. Coetzee*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Head, D. 2009. *The Cambridge Introduction to J. M. Coetzee*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kuci, DŽ. M. 2004. *Fo* (prev. A. Božović). Beograd: Paideia.
- Poyner, J. 2009. *J. M. Coetzee and the Paradox of Postcolonial Authorship*. Burlington: Ashgate Publishing Company.
- Scarry, E. 1985. *The Body in Pain: The Making and the Unmaking of the World*. Oxford: Oxford University Press.
- Spivak, C. G. 1990. Theory in the Margin: Coetzee's *Foe* Reading Defoe's *Crusoe/Roxana*. *English in Africa* 17, 1–23. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/40238659> [21.6.2022].
- Watt, I. 1987. *The rise of the novel: studies in Defoe, Richardson and Fielding*. London: The Hogarth Press.

SUMMARY

ON STORIES AND NOT TELLING – COETZEE'S NOVEL FOE

This paper analyzes the consequences of one of the most important intertextual interventions that J. M. Coetzee made in his novel *Foe* in comparison to its prototext, the novel *Robinson Crusoe* by Daniel Defoe. The matter in question is that the character Friday of Defoe's novel has inexplicably lost his tongue. This is the reason why Coetzee and the novel's narrator Susan Barton are unable to "speak for" Friday, and his story, therefore, stays untold in a sense. However, through various types of nonverbal expression (dance, playing instruments, and drawing), Friday manages to pass on parts of his "story" and to imply its semantic and aesthetic potency which are realized outside of the logocentric frame. The novel thus shows that cultural otherness is not necessarily subordinate in value to the dominant cultural systems but can, on the contrary, be seen as superior in regard to them.

KEYWORDS: J. M. Coetzee, *Foe*, postcolonial criticism, nonverbal communication.

PODACI O ČLANKU:
Originalni naučni rad
Primljen: 22. jun 2022.
Ispravljen: 8. novembra 2022.
Prihvaćen: 14. novembra 2022.

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2022.20.20.7>

UDC: 821.511.141.09ТормайС.

141.72(439)»19»

316.622-055.2(439)»19»

050NAPKELET"1923/1940"

■ POLOŽAJ ŽENA U MAĐARSKOJ DVADESETIH GODINA 20. VEKA I ULOGA SESIL TORMAI (1875–1937) U NACIONALNOM SAVEZU MAĐARSKIH ŽENA I ČASOPISU NAPKELET

MONIKA BALA¹Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Beograd, Srbija

U periodu između 1918. i 1920. godine u Mađarskoj nastaju ženska nacionalna hrišćanska društva, koja su igrala vidljivu ulogu u političkom životu u uslovima revolucionarnih previranja. Rad pruža uvid u doprinos ženske političke organizacije Nacionalni savez mađarskih žena (mađ. *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége* – MANSZ), osnovane u periodu postojanja Mađarske Sovjetske Republike s težnjom širenja i promovisanja kontrarevolucionarnih ideja i razvija se u najznačajniju žensku konzervativnu hrišćansku organizaciju za vreme Hortijeve vlade. Na čelu sa međunarodno priznatom autorkom Sesil Tormai, Savez se pored humanitarnog rada zalagao za političko i društveno angažovanje žena. Okupio je veliki broj žena iz različitih društvenih slojeva, te svojim aktivnostima doprineo unapređenju njihovog položaja i obrazovanja. Tormai je 1923. godine stala na čelo konzervativnog beletrističkog časopisa *Napkelet*, čija je glavna urednica bila do kraja svog života. Posle Drugog svetskog rata nova vlada je raspustila desničarska udruženja i stranke iz Hortijeve ere zbog ideologije koju su zastupali. Časopis *Napkelet* je stavljen na indeks, Savez je ukinut, a dela renomirane autorke, nominovane za Nobelovu nagradu, su zabranjena i više od četiri decenije bila zaboravljena. Rad nastoji da prikaže politički doprinos Sesil Tormai u društveno-istorijskom kontekstu na dve ravni, kroz aktivnosti Nacionalnog saveza mađarskih žena i uređivačku delatnost časopisa *Napkelet*.

Ključne reči: Sesil Tormai (Tormay Cécile), Nacionalni savez mađarskih žena (mađ. *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége*), *Napkelet*, Kuno Klebelsberg, mađarska ženska nacionalna hrišćanska društva, feministkinje u Hortijevoj eri.

1 Kontakt podaci (E-mail): monika.bala@fil.bg.ac.rs

1. UVOD

Teške godine Prvog svetskog rata ostavile su posledice na moral stanovništva u Mađarskoj. Nezadovoljstvo među vojnicima, radničkom klasom i građanima zbog loših životnih uslova i nemaštine rezultiralo je organizovanjem štrajkova i sindikata širom zemlje. Dolazi do ujedinjenja Partije komunista i reformističke Socijaldemokratske partije i formiranja Socijalističke partije Mađarske potpomognute boljševičkom propagandom. Istog dana, 21. marta 1919. godine, dolazi do uspostavljanja Mađarske Sovjetske Republike (mađ. *Magyarországi Tanácsköztársaság*). Za vreme njenog trajanja, do 6. avgusta 1919. godine, nailazila je na oštar otpor buržoazije, koji je ujedinio muškarce i žene istih ideoloških pogleda u zajedničkoj kontrarevolucionarnoj borbi za obaranje Komune. Mađarsko društvo, koje je tada počivalo na patrijarhalnim društveno-kulturnim osnovama, otvorilo je mogućnost ženama da zauzmu uticajne položaje u javnoj sferi. Feministički pokret koji se zalagao za politička prava žena i žensku emancipaciju izborio je pravo glasa žena i pozicionirao je ženu kao važnog aktera u javnoj sferi². U posleratnim godinama pokrenuta su brojna nova ženska društva, koja su se pored humanitarnih i socijalnih pitanja zalagala za uključivanje žena u aktivni politički život, te radila u saglasju sa zvaničnom politikom sa kojom su delila zajedničke ideološke poglede.

2. KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO SESIL TORMAI

Sesil Tormai (Tormay Cécile) je prvu zbirku novela „Ljubav paževa“ (mađ. „Apródszerelem“) izdala 1899. godine, a književno priznanje u zemlji stekla je svojim prvim romanima „Ljudi između kamenja“ (mađ. „Az emberek a kövek között“) objavljenim 1911. godine i „Stara kuća“ (mađ. „A régi ház“) iz 1914. godine, koji je nakon 1915. godine izdat u prevodu na više evropskih jezika³ i za koji je autorki 1916. godine dodeljena prestižna Akademijina Pecelijeva nagrada (mađ. *Péczely-díj*) (Cs. Nagy Ibolya 2013: 46). Istoričar književnosti Antal Serb (Szerb Antal) ukazuje na autorkin umetnički stil nežne dekadentne lepote (Szerb 1937: 350). Njeno književno ostvarenje bilo je „nosilac onog izraza i stila, koji je dostigao najviši umetnički nivo u mladalačkim pesmama Mihaja Babiča, u poeziji Dežea Kostolanjija i Arpada Tota“ (Szerb 1937: 350).

Sesil Tormai je svoje stvaralaštvo stavila u službu kontrarevolucionarnih ciljeva kreirajući političke pamflete i beležeci lična iskustva na stranicama dnevnika. Umetnički prikaz autorkine uloge patriotkinje protiv „crvenog terora“ u dvotomnom romanu-dnevniku „Knjiga begunica“ (mađ. „Bujdosó Könyv“ 1920-21), odigrava se za vreme Mađarske Sovjetske Republike. Prema rečima istoričara književnosti Davida Solata, knjiga je „politička optužnica, koja je veoma brzo reagovala na jedan od najtragičnijih događaja moderne mađarske istorije“ (Szolláth 2013: 176). Ovim romanom i priložima objavljenim u evropskim časopisima uz pomoć svojih poznanstava, Tormai je skrenula pažnju

2 Treba imati u vidu da su najpre pripadnice višeg staleža, kao i žene povezane sa vodećom partijom bile prisutne u sferi javnog delovanja.

3 Na nemačkom jeziku objavljen je 1917. godine, na švedskom 1918, na danskom 1919, na engleskom 1921, na finskom 1925, na holandskom i francuskom 1926, i na italijanskom 1930. godine (Kollarits 2007: 39).

međunarodne javnosti na mađarsko pitanje i na nepravdu koja je zadesila Mađarsku, te je na taj način igrala važnu ulogu u borbi protiv ideološko-propagandnog delovanja, koje je dolazilo iz zemalja Male Antante i od „crvene emigracije” revolucionara, koji su posle sloma Komune napustili zemlju (Kollarits 2010a: 74). Tormai obrazlaže da je „Knjigu begunicu” napisala kako bi se osvetlila istina o diktaturi proleterijata iz ugla pobornika demokratskog poretka (Kollarits 2010a: 74), te u predgovoru ističe: „Neka se u mojoj knjizi sačuva ono što se posle nas izgubi: patnja i čast jedne nesrećne generacije naroda osuđenog na smrt. [...] Neka moja knjiga svedoči o onome, o čemu budući istoričari neće znati” (Tormay 1920, 1: 7–8). Tormai u romanu „kreira novu žensku ulogu: lik energične muškobanjaste spisateljice, koja svugde otkriva zavere” (Bánki 2008: 92). Lik žene koja je poput autorke bila proganjana, ali do kraja nepokolebljiva kontrarevolucionarka, koja se uključuje u političku akciju za vreme revolucije (Sipos 2014: 14). Žena koja je angažovana u javnoj sferi, koja pre ličnog interesa bira prioritetnu dužnost prema naciji, i čija je „remobilizacija usmerena u korist nacionalnih ciljeva” (Sipos 2014: 14).

3. NACIONALNI SAVEZ MAĐARSKIH ŽENA

Sesil Tormai je bila aktivna učesnica javnog života. Angažovana je kao članica uredničke komisije feminističkog časopisa *Ne* (mađ. *A Nő*⁴), koji je izlazio između 1914. i 1917. godine. Kao jedna od glavnih organizatorki, učestvovala je 1913. godine na svetskom kongresu Međunarodne ženske alijanse za pravo glasa (mađ. *Nők Választójogi Világszövetsége*) u Budimpešti. Zajedno sa spisateljicom i rođakom Emom Ritok (Ritoók Emma,⁵ 1868-1945), 1918. godine osnovala je Nacionalni savez mađarskih žena (mađ. *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége* – MANSZ) i bila njegova višegodišnja predsednica. Treba istaći da je ovo bila najveća ženska organizacija hrišćansko-nacionalne orijentacije u periodu Hortijeve vladavine, koja je, prema podacima iz Leksikona mađarskih žena (mađ. *Magyar Asszonyok Lexikona*), 1931. godine dostigla milion članova, pripadnika svih društvenih slojeva, uključujući 550 provincijskih ogranaka (Kollarits 2010a: 72). Kao najuticajnija ženska organizacija doba, inicijalno je osnovana s ciljem da podrži kontrarevolucionarne stranke (Kollarits 2010a: 71) i predstavljala je ogledalo njihovih ideoloških uverenja. „Savez je formiran od tri ženske organizacije u duhu hrišćansko-nacionalne orijentacije: Državnog katoličkog ženskog udruženja (mađ. *Országos Katolikus Nőszövetség*), Mađarskog protestantskog državnog ženskog udruženja (mađ. *Magyar Protestáns Nők Országos Szövetsége*) i Društva socijalne misije (mađ. *Szociális Misszió Társulat*), koje su sačuvala svoju nezavisnost, ali im je Savez obezbedio zajedničku osnovu” (Papp 2012: 178). Tormai je promovisala Savez u krugovima aristokratije, dok

4 Imenica *Ne* (mađ. *Nő*) u srpskom prevodu znači žena.

5 Ema Ritok bila je jedna od članica uglednog „Nedeljnog kružoka” (mađ. *Vasárnapi Kör*) organizovanog oko Đerđa Lukača (Lukács György) 1915. godine. Članovi kružoka Bela Balaž (Balázs Béla), Lajoš Filep (Fülep Lajos), Ana Lesnai (Lesznai Anna), Karoj Manhajm (Manheim Károly), Arnold Hauzer (Hauser Arnold), okupljali su se nedeljom u stanu Bele Balaža i vodili rasprave iz oblasti filozofije, estetike, psihologije i religije (Wessely 1975: 613). Nakon Revolucije 1919. godine, Ema Ritok napušta Kružok uz obrazloženje da je većina njenih članova aktivno učestvovala u Revoluciji, te je zbog oštih ideoloških neslaganja prekinula čak i prijateljske veze sa njima (Kollarits 2010a: 69).

je Ema Ritok organizovala građanski sloj, s tendencijom da se žene ujedine u većim provincijskim gradovima. Članice je držala u jedinjenim svest o moralnoj dužnosti koju imaju prema otadžbini nakon Prvog svetskog rata. Žene širom Mađarske shvatale su važnost uloge koju imaju u osnaživanju nacije putem socijalne delatnosti. U zemlji su počev od tridesetih godina 19. veka delovale različite dobrotvorne i verske ženske organizacije, koje su se u drugoj trećini veka proširile i u manjim provincijskim mestima (Kéri 2019: 23). Paralelno se osnivaju i ženske političke organizacije u okviru civilnih društava. Ženska udruženja su u prvi plan stavljala humanitarne i verske ciljeve, dok će tek kasnije razviti emancipatorske težnje. Kada govorimo o postignućima ženskih udruženja, treba razmotriti činioce koji su omogućavali njihov rad. U velikoj meri njihov uspeh zavasio je od donacija pokrovitelja, od uticajnih prijatelja koji su podržavali njihovo delovanje. Zajednička odlika mnogih udruženja bila je solidarnost njihovih članica u godinama posle poraza revolucije⁶ 1848-49, pa tako i u periodu posle Prvog svetskog rata. Kao politička i dobrotvorna organizacija, Nacionalni savez mađarskih žena je u godinama nakon Prvog svetskog rata na sličan način pomagao mađarsku nacionalnu vojsku u odeći, podržavao je izbeglice i ratne zarobljenike povratnike, imao je učešća u velikom broju dobrotvornih akcija, obavestavao je o ženskom pitanju u Mađarskoj na francuskom i engleskom jeziku u međunarodnim listovima. Pomagao je studente i seoske učenike, te organizovao nedeljnu školu za seoske žene. Jedna od njihovih najvažnijih misija bila je pomaganje mladim studentima i organizovanje studentskih domova. Savez je uz podršku ministra Klebelsberga (gróf Klebelsberg Kuno), premijera Ištvana Betlena (gróf Bethlen István) i gospođe Horti (Horthy Miklósné Purgly Magdolna) u Budimpešti osnovao „Ženski internat Šarolta“ (mađ. „Szarolta Leányotthon“) (Sipos 2014: 16), a pored školovanja devojaka, od podjednake važnosti je bilo podržavanje mladih muških studenata, stoga je donacijama pomagao studentski dom „Kolegijum Mikloš Horti“ (mađ. „Horthy Miklós Kollégium“) osnovanog za 650 dečaka (Kollarits 2010a: 73).

Rad Saveza je umnogome podržavao grof Kuno Klebelsberg⁷, ministar vera i prosvete, predsednik Mađarskog istorijskog društva (mađ. *Magyar Történelmi Társulat*). Klebelsberg je dvadesetih godina pripremao reformu ženskog obrazovanja, i u tom cilju je tražio saradnju Saveza. Ministar je na Kongresu za žensko obrazovanje Nacionalnog saveza mađarskih žena održanom 1925. godine pohvalio aktivnosti i postignuća Saveza, dajući mu legitimitet za rešavanje jednog od gorućih problema mađarskih žena: pitanje ženskog obrazovanja (Radák 1926: 179). Ukazao je na probleme koji upućuju

6 Udruženje koje pokazuje najviše paralelnih crta sa Nacionalnim savezom mađarskih žena bilo je Državno udruženje mađarskih domaćica (mađ. *Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesülete*), osnovano 15. marta 1861. godine, koje je podržavalo zapošljavanje žena, pomagalo je siročad posle oslobodilačkog rata, osnovalo je sirotište i organizovalo osnovnu i građansku školu za devojčice iz sirotišta (Kéri 2019: 23). Udruženje je izdavalo i list *Nedeljnik mađarskih domaćica* (mađ. *Magyar Gazdasszonyok Hetilapja*) i imalo veliku podršku svojih uglednih članica, supruge barona Jožefa Etveša (báró Eötvös Józsefné), supruge Šandora Vahota (Vachott Sándorné), supruge Mihaja Verešmartija (Vörösmarty Mihályné) i drugih. Udruženje koje je na sličan način uz pomoć donacija pomagalo socijalno ugrožene slojeve društva bilo je Peštansko žensko dobrotvorno udruženje (mađ. *Pesti Jóltevő Asszonyi Egyesület*), osnovano 1817. godine (Pik 1998: 85).

7 Kuno Klebelsberg (gróf Klebelsberg Kuno Imre Aurél Ferenc, 1875-1932), pravnik i poslanik u mađarskom parlamentu, bio je ministar vera i prosvete od 1922. do 1931. godine, i predsednik Mađarskog istorijskog društva između 1917. i 1932. godine.

na neophodnost reforme obrazovanja. Klebelsberg koren problema vidi u programu ženskog obrazovanja izrađenom po uzoru na muške škole bez učešća pedagoga iz ženskih škola i majki koje najbolje poznaju potrebe svojih kćeri (Radák 1926: 179). Pedagoškinja Judita Nest (Neszt Judit) obrazlaže kako se tendencija otvaranja novih ženskih učiteljskih škola⁸ temeljila na težnji angažovanja učiteljica za potrebe nastave nižih razreda uz objašnjenje da „dete iz majčine ruke dospeva na mesto gde se susreću majka i škola u najprirodnijoj harmoniji” (Neszt 2010: 317). Ministar je argumentovao da u poljuljanim ekonomskim uslovima nacija ne može zaobići intelektualnu snagu žena, stoga je potrebno uložiti sve napore u cilju omogućavanja ženskog visokog obrazovanja, koje će služiti kao čvrst oslonac u obnovi zemlje (Radák 1926: 180). Predložio je da se ženama omogući prijem na medicinski fakultet u Budimpešti, na pravni fakultet svih univerziteta u zemlji, i na sve odseke tehničkog fakulteta, a za unapređenje programa na nižim stepenima obrazovanja predložio je osnaživanje nacionalnog vaspitanja kroz povećanje broja časova nacionalne grupe predmeta (Radák 1926: 181). Između dva svetska rata, nova obrazovna politika Kuna Klebelsberga bazirana na modernizaciji zaostalog sistema obrazovnih i kulturnih institucija, realizovana je proširenjem broja narodnih osnovnih škola i gimnazija, razvojem visokog obrazovanja i usvajanjem zapadnih tendencija i iskustava čime je doprinela elitnom obrazovanju. U periodu između 1926. i 1930. godine u zemlji je osnovano 5000 narodnih školskih odeljenja i učiteljskih stanova, što je rezultiralo bržoj i učinkovitoj integraciji salaša i manjih sela (Kelemen 2003: 51). Uz isticanje važnosti obrazovanja, Savez je nastojao da promovira ekonomsko osnaživanje žena kao nužnu osnovu za njihovo osamostaljivanje. Propagirao je novi tip radne žene, te nastojao da obezbedi neophodna sredstva za njihovo radno angažovanje u okviru kućne radinosti i teorijsku obuku. Krajem 1922. godine od strane pokroviteljke Saveza, gospođe Horti, pokrenut je kurs tkanja, nakon čega je interesovanje za domaću radinost poraslo širom zemlje, te su na inicijativu kulturne komisije Saveza osnovane tkaonice, koje su bile važan činilac razvoja mađarske industrije (Magyar Asszony 1922: 27–30; Kollarits 2010a: 73).

Sesil Tormai se svesrdno zalagala za poboljšanje položaja radnica. Na prvom kongresu Saveza, održanom 1921. godine, govorila je o važnosti osnivanja radnog osiguranja radnica, o smanjenju smrtnosti dece, afirmisala je žensko školovanje nacionalnog usmerenja i borila se za legitimitet ženskog prava glasa (Kollarits 2010a: 73). Članice su aktivno učestvovala na izborima januara 1920. godine, kada su izdale „Politički Katehezis” sa osnovnim ciljevima Saveza. U Mađarskoj su iste godine na višestranačkim izborima i žene imale glasačko pravo, međutim, kako Kolarič ističe, pozivajući se na istraživanje istoričarke Judit Sapor (Szapor Judit), dve godine kasnije „zakon o biračkom spisku smanjio je broj ženskih birača za 40% na oko 570.000 lica” (Kollarits 2012: 14). Važno je istaći da je jedna od članica Saveza, feministkinja i katolička redovnica Margit Šlahta⁹ (Slachta Margit, 1884–1974), bila prva žena koja je ušla u parlament kao

8 Judita Nest ističe kako je u periodu između 1918. i 1932. godine otvoreno 16 ženskih učiteljskih škola, dok je muških otvoreno svega četiri (Neszt 2010: 316).

9 Margit Šlahta je kao misionarska časna sestra bila pripadnica Društva socijalne misije (mađ. *Szociális Missziótársulat*), čije su delatnosti bile zaštita dece, žena i porodica. Društvo socijalne misije nije monaško društvo, već se u okviru crkvene organizacije nalazi između svetovnog i monaškog života, čiji članovi ne polažu zavet javno, već to čine samostalno i mogu se razrešiti zaveta poslušnosti i siromaštva od strane bilo

poslanica i predstavnica Hrišćanske stranke nacionalne unije¹⁰ (mađ. *Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja* - KNEP) osvojivši 5471 glas od ukupno 10.187 (Balogh 2000: 57). Prvi poslanički govor¹¹ održala je 23. aprila 1920. godine u kojem je izložila socijalni položaj žena. Govorila je o problemu smrtnosti dece, predložila promenu zakona o radu žena, uvođenje zaštite materinstva i obezbeđivanje dvonedeljnog odmora za industrijske radnike (Balogh 2000: 57). Savez je u to vreme brojao 600.000 članova i prevashodno uticao na žene da glasaju za hrišćanske stranke (Magyar Asszony 1921: 11–13). Dve godine kasnije, januara 1922. godine, Savez je ponovo uzeo učešća na izborima, kada je dobio finansijsku podršku od premijera Ištvana Betlena¹² (Bethlen István) u iznosu od 50.000 kruna za štampanje letaka i glasnika *Mađar asonyj* (mađ. *Magyar Asszony*¹³), uz dodatnih 90.000, koje je Tormai tražila za istu svrhu, te je u „pismu ponudila dalju saradnju u izgradnji i održavanju državne propagandne mreže“ (Kollarits 2010a: 72). Članice Saveza su promovisale hrišćansku politiku i obrazovanje, zaštitu svojine, podelu zemlje, utvrđivanje ženskih ljudskih i političkih prava, poboljšanje zdravstvene zaštite i borbu protiv korupcije (Kollarits 2010a: 72).

Savez je prestao sa delovanjem za vreme Mađarske revolucije 1919. godine i proglašenja proleterске diktature, a nakon njenog ukidanja, ponovo se organizovao, te je 16. novembra, Sesil Tormai, ispred Parlamenta, na čelu Saveza pozdravila Mikloša Hortija prilikom njegovog paradnog ulaska u Budimpeštu i predala mu zastavu mađarskih žena (Kollarits 2010a: 72, Ujváry 2013: 150). Horti je u memoarima zapisao sećanja vezana za taj trenutak: „[...] popeo sam se stepenicama ispred glavnog ulaza u Parlament, gde je nadbiskup Černoh držao misu. Zatim je blagoslovio prekrasno izvezenu zastavu, koju je istaknuta spisateljica Sesil Tormai, predsednica Nacionalnog saveta mađarskih žena posvetila nacionalnoj vojsci“ (Horthy 2011: 135)¹⁴.

4. NAPKELET – ZABRANJENI ČASOPIS

Nakon ratnih godina, Sesil Tormai napušta spisateljski poziv i posvećuje se političkim aktivnostima. Staje na čelo beletrističkog časopisa nacionalnog i hrišćanskog usmerenja *Napkelet* (1923–1940), koji je do kraja života¹⁵ uređivala i zastupala njegovu ideologiju

kog sveštenika, no razrešenje od čistote mogu dobiti jedino od Pape (Balogh 2000: 56).

- 10 Hrišćanska stranka nacionalne unije osnovana je u oktobru 1919. godine kao udružena politička koalicija hrišćanskih socijalista i Hrišćanske nacionalne stranke grofa Pala Telekija.
- 11 Margit Šlahta je za vreme trajanja svog mandata od 25. marta 1920. godine do 16. februara 1922. godine održala ukupno 28 govora u kojima je izložila 67 tema o ženskom pitanju, o položaju žena, o socijalnom položaju žena i osnovnom pravu glasa (Balogh 2000: 57).
- 12 Ištván Betlen je bio premijer Mađarske u periodu od 14. aprila 1921. do 24. avgusta 1931. godine.
- 13 Naslov glasnika *Mađar asonyj* (mađ. *Magyar Asszony*) u srpskom prevodu znači *Mađarska žena*.
- 14 Nasajtu filmskog arhiva Nacionalnog filmskog instituta Mađarske se može pogledati isečak iz dokumentarnog filma, koji prikazuje Hortijev ulazak u Budimpeštu sa dočekom delegacije žena iz Nacionalnog saveza mađarskih žena ispred Parlamenta: Horthy bevonulása Budapestre a magyar nők követeivel. 1919. Nemzeti Filmintézet Magyarország Filmarchívum. [Internet]. Dostupno na: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=5329> [21. 6. 2022].
- 15 Kourednici časopisa bili su Janoš Horvat (Horváth János) u periodu između 1923. i 1926. godine, Janoš Hartman (Hartmann János) između 1927. i 1933. godine, zatim Antal Nemet (Németh Antal) od 1933. i 1935. godine i Mikloš Kalaj (Kállay Miklós) u periodu između 1935. i 1941. godine (Kollarits 2008: 46).

(N. Mandl 2007: 467). Istoričarka književnosti i književna terapeutkinja Kristina Kolarits (Kollarits Krisztina) argumentuje da u vreme osnivanja *Napkeleta* postavljanje žene na poziciju glavnog i odgovornog urednika jednog ozbiljnog književnog časopisa nije bila uobičajena praksa, iako je Sesil Tormai tada već bila priznata autorka u zemlji i u inostranstvu (Kollarits 2012: 14; Sipos 2002: 91). Klebelsberg je branio poziciju Sesil Tormai smatrajući da je zbog njene široke mreže poznanstva u krugovima aristokratije i visokog staleža, njenog aktivnog učešća u različitim ženskim udruženjima, i književnog uspeha, najprikladnija kandidatkinja za prestižno mesto glavne urednice beletrističkog časopisa (Kollarits 2018: 83–84). *Napkelet* je pokrenut u Budimpešti 22. decembra 1922. godine, sa naslovnicom datiranom 1. januara 1923. godine (*Napkelet* 1923: 2)¹⁶. Imao je mesečnu dinamiku izlaženja i bio je jedan od važnih organa mađarskog književnog života. Konceptija časopisa sastojala se iz dva dela, beletrističkog i kritičkog sa prikazima ostvarenja savremene mađarske književnosti, pozorišnih premijera i izložbi, te obaveštenjima o aktuelnim književnim delima stranih autora. Kritičar i istoričar književnosti Aladar Šepflin (Schöpflin Aladár) 1940. godine ističe da je *Napkelet* nastao na inicijativu zvanične kulturne politike kao dostojna protivteža časopisa *Njugat*¹⁷ (mađ. *Nyugat*) i duhovnog uticaja levičarske, odnosno radikalne struje, premda je mnogo preuzeo od *Njugatove* kritičke perspektive, stvorivši tradiciju kroz težnju da predstavi sva književna dela izdata na mađarskom jeziku (Schöpflin 1940: 478). Zapadno orijentisan ugledni književni časopis *Njugat*, reprezentovao je književnu okosnicu tokom više decenija, i bio suprotnog usmerenja od časopisa *Napkelet*, ustrojenog na mađarskim nacionalnim vrednostima. Smer časopisa *Napkelet* utemeljen je uz duhovni uticaj glavnih predstavnika književnog i kulturnog života Mađarske, pozorišnog istoričara Antala Nemeta (Németh Antal), književnog istoričara Janoša Horvata (Horváth János) i istoričara Đule Sekfija (Szekfű Gyula) (N. Mandl 2007: 468). Horvat je osmislio i uređivao kritičku rubriku nadasve strogih merila i kriterijuma (N. Mandl 2007: 469). U posleratnim godinama duhovne i egzistencijalne krize, časopis je na pragu nove epohe nudio alternativu u znaku „konzervativne reforme“ (Tóth-Barbalics 2004: 239). Klebelsberg je zajedno sa predstavnicima konzervativne kritike, pre svega Janošem Horvatom, uvideo da prve dve decenije dvadesetog veka pokazuju tendenciju koja ugrožava domaće klasične vrednosti i umanjuje nacionalne težnje. Glavni uzrok strane perspektive je *Njugatovo* stremljenje ka stranom duhu, koji treba zameniti mađarskim hrišćanskim težnjama izgrađenim na jakim tradicionalnim osnovama (Rákai 2013: 171). Klebelsberg je smatrao da je „elita srednje klase prava sila koja održava naciju“, jer oni pokreću državu i društvene institucije, a njihova obnova je istorijski zadatak i nacionalni cilj. Za taj istorijski zadatak, „potrebno je da srednja klasa poseduje karakteristike svojstvene novom tipu čoveka: od njega se zahteva da bude aktivan, konstruktivan i pozitivan“ (Tóth-Barbalics 2004: 239). Grof Klebelsberg je tvrdio da je u formiranju novog tipa Mađara i tzv. „kulturne nadmoći“ (mađ. *kultúrfölény*), „od presudnog značaja organizovanje čitalačke publike“ u vremenu posle Trijanona¹⁸, jer je gubitkom Gornje Mađarske i Transilvanije izgubljen vredan sloj

16 *Napkelet* je izlazio svakog meseca, osim u julu i avgustu (*Napkelet* 1923: 2). Između oktobra 1927. i decembra 1929. godine, časopis je izlazio dva puta mesečno (Kollarits 2018: 84).

17 Naslov časopisa *Njugat* (mađ. *Nyugat*) u srpskom prevodu znači *Zapad*.

18 Trijanonskim mirovnim ugovorom, zaključenim 4. juna 1920. godine, koji je stupio na snagu 26. jula 1921. godine, određene su nove granice države i regulisan je status nove samostalne Mađarske. Više od tri miliona

obrazovanih Mađara (Tóth-Barbalics 2004: 239). Tradicionalni konzervativni forumi nisu u potpunosti podržavali Klebelsbergovu tendenciju „modernog konzervativizma“ (Rákai 2013: 171; Tóth-Barbalics: 2004). *Napkelet* je afirmisao nacionalnu književnost, objavio je niz istorijskih eseja i naučnih radova iz oblasti mađarske istorije doprinoseći formiranju obrazovane srednje klase čitalaca nacionalne orijentacije. Grof Klebelsberg je novčano pomagao časopis, a njegov program podržavali su i predstavnici katoličke i reformatorske crkve. Časopis je računao i na žensku čitalačku publiku, na obrazovane žene visokog staleža i čitateljke evropskog usmerenja. Premda nije bio porodični časopis, ministar je očekivao da će članice Saveza činiti stalnu čitalačku publiku i da će raditi na njegovom promovisanju. Klebelsbergova supruga, Šarolta Botka, bila je predsednica kulturne komisije Nacionalnog saveza mađarskih žena (Kollarits 2012: 13) i podržavala je svog supruga u ostvarivanju ideja kulturnog razvoja. Ministar je uticao na plemkinje da podrže mađarsku kulturnu delatnost na različitim poljima putem svojih udruženja i salona, kroz Budavarsko naučno društvo (mađ. *Budavári Tudományos Társaság*), koje je delovalo u salonu princeze Marije Esterhazi (Eszterházy Mária hercegnő), pomoću Udruženja ljubitelja muzike (mađ. *Zenebarátok Egyesülete*), koje je radilo pod pokroviteljstvom gospođe Horti, i Mađarskog istorijskog društva (mađ. *Magyar Irodalmi Társaság*), na čijem čelu je bila gospođa Ziči (Rákai 2013: 170).

Ideja o osnivanju časopisa rodila se 1921. godine u razgovorima između Sesil Tormai i njenih prijatelja Kunoa Klebelsberga, gospođe Ziči (gróf Zichy Rafaelné Pallavicini Edina) i filozofa Akoša Paulera (Pauler Ákos¹⁹), koji su u šarsentmihajskom²⁰ (mađ. *Sárszentmihály*) dvorcu porodice Ziči razmatrali mogućnost da Mađarsko književno društvo bude izdavač časopisa, a za urednicu predložili Sesil Tormai (Ujváry 2013: 153). U prvom broju časopisa, januara 1923. godine, izložen je programski spis autorke Sesil Tormai pod naslovom „Šetnja u sentmihajskom parku“ (mađ. „Séta a szentmihályi parkban“) u kojem se upućuje na razgovore šarsentmihajskih susreta. Tormai, Klebelsberg, Pauler i gospođa Ziči u ulozi glavnih likova Pisca, Istoričara, Filozofa i Gospođe Vrta u dijaloškoj formi izlažu političku i kulturnu situaciju u Mađarskoj u kojoj su tradicije zaboravljene, a dostojanstvo i etičko držanje urušeni: „Mađarska politika je otcepljena od visokih nacionalnih vrednosti, a nauka i književnost udaljeni od nacionalnog duha. [...] Stare tradicije su na svim poljima izvetrele. [...] Krivica je naša što se strani duh odomaćio skoro bez otpora“ (Tormay 1923: 1). Filozof kroz sećanje na velikane mađarske istorije Pazmanja, Sečenjija, Deaka, Aranja zaključuje da je njihova zajednička crta „refleksija duše i snažna moralna kritika. To je odlika čoveka nezadovoljnog sobom i zahtevnog prema sebi“ (Tormay 1923: 2). Rešenje za jačanje duha i usmeravanje nacije glavni likovi vide u književnom uzoru: „kroz pesnika i pisca, večno otvorenu kapiju čovekove duše“, putem koje je moguće ustoličiti nove plemenite ideale (Tormay 1923: 3). Za taj cilj se „ne traži od nacije da razume

Mađara ostao je izvan granica matične države, a zemlja je svedena na 40% teritorije istorijske Ugarske. Većina Mađara je odredbe sporazuma smatrala nepravdom.

19 Akoš Pauler je bio filozof, profesor na univerzitetu u Klužu i Budimpešti, član Mađarske akademije nauka, predsednik Mađarskog filozofskog društva (Tóth-Barbalics 2004: 243).

20 Šarsentmihajski posed je služio kao duhovni, kulturni i književni centar, gde je grofica Ziči redovno organizovala književne večeri. Drugo mesto književnih okupljanja bio je grofičin stan u Budimpešti u ulici Verbeci (Werbőczy u. 23–25), koji su posećivali ugledni predstavnici mađarskog i evropskog kulturnog života. Jedan od gostiju književne večeri januara 1922. godine bio je Tomas Man (Bárány-Szilfai 2017: 58).

književnost, već da književnost razume naciju" (Tormay 1923: 4). Pisac smatra da kroz književnost treba jačati duh nacije: „Narodu kome su odsekli granice, tako da ne može da se brani, oduzeli mu oružje, da ne može da napadne, ne preostaje ništa osim njegove književnosti. Duh nacije to oseća, a osećamo i mi, slobodni, prkosni mađarski pisci, koji nismo postali sužnjevi tuđinskog duha" (Tormay 1923: 4). Rešenje na kraju pronalaze u osnivanju časopisa, umesto književnog izdavaštva. Svoju odluku argumentuju primerom iz prošlosti: „Gete je govorio da je istinu potrebno stalno obnavljati, jer se i greške uvek ponavljaju. U knjizi se istina može izreći samo jedanput, dok u časopisu iznova i iznova..." (Tormay 1923: 4). Dve godine pre nastanka ovog programskog teksta, Klebelsberg je u pismu Đuli Sekfiju, leta 1921. godine, saopštio ciljeve budućeg časopisa: „osnovaćemo književnu i kritičku reviju za borbu protiv duha i trenda koji zastupa *Njugat*" (Tóth-Barbalics 2004: 240). Do ostvarenja svog cilja, Klebelsberg je morao čekati više od jedne godine, nakon što je osnovan zvanični izdavač časopisa, Mađarsko književno društvo. Za predsednicu Društva izabrana je grofica Ziči, što je privuklo širok krug aristokratije, koja je pružila duhovnu i materijalnu podršku za njegovo delovanje. Tot-Barbalič obrazlaže da je „podrška mađarske aristokratije, koja je još uvek uživala društveni prestiž, i imala istorijsku tradiciju, te raspolagala velikom ekonomskom snagom, bila neophodna za političku, ekonomsku i intelektualnu konsolidaciju u kontrarevolucionarnom kursu" (Tóth-Barbalics 2004: 242). Grofica Ziči je osnivanje Društva pomogla sa 50 000 kruna (Bárány-Szilfai 2017: 57) i nadala se da će svojim primerom nadahnuti i druge plemkinje, naročito rođake, da pomognu njegov rad (Tóth-Barbalics 2004: 243). Osim materijalne podrške, nastojala je da doprinese časopisu svojim priložima i prevodima, objavljenim u seriji „Biblioteka Napkeleta" tokom dve decenije, između 1920. i 1940. godine (Bárány-Szilfai 2017: 58).

Časopis je pored renomiranih muških autora angažovao i žene pisce²¹, koje su prilagale romane, novele, pesme i eseje. Od učenih žena koje je Sesil Tormai okupila oko *Napkeleta* mogu se izdvojiti još imena pozorišne istoričarke Jolan Kadar (Pukánszkyné Kádár Jolán) i istoričarke umetnosti Edit Hofman (Hoffmann Edit). Urednica rubrike muzičke kritike bila je muzikolog Margit Prahač (Prahács Margit), koja je pored muzike, studirala psihologiju i estetiku, a 1924. godine doktorirala na fakultetu Peter Pazmanj (Gábor-Szirányi 2005: 341). Margit Prahač je bila dobitnica Baumgartenove nagrade, pripadala je novoj generaciji žena, koje su imale mogućnosti da studiraju i da se ostvare u karijeri. U odnosu na spisateljice liberalne feminističke struje, koje su stvarale na početku veka, otkriva se novi tip ženskih pisaca, koje su oslonac pronalazile u „konzervativnim, hrišćanskim vrednostima i nastojale su da ih pomire sa izazovima modernog doba" (Kollarits 2012: 22). Upravo taj duhovni pravac oslikava i autorke *Napkeleta* (Kollarits 2012: 22). Sesil Tormai je bila priznata kao jedna od duhovnih predvodnica hrišćansko-nacionalne struje. Nakon njene smrti, Nacionalni savez mađarskih žena i saradnici časopisa *Napkelet*, negovali su kult spisateljice i svesrdno se zalagali da njen lik i delo ne budu zaboravljeni. Časopis je 1937. godine urednici posvetio ceo broj (Tormay Cécile emlékszám 1937: 289–352), a na predlog Saveza, 1938. godine na godišnjicu autorkine

21 Neka od brojnih imena, saradnica *Napkeleta* bila su: Meda Nađ (Nagy Méda), Berta Nađ (Nagy Berta), Margit Juhas (Méreiné Juhász Margit), Ema Nađ (Nagy Emma), Marija Sabo (Szabó Mária), Kata Molnar (Molnár Kata), Ilona Palfi (Pálffy Ilona), Ilona Kozma (Kozma Ilona), Margit Janoš (Jánosy Margit), Marija Berde (Berde Mária), Margit Rola (Rolla Margit), Ema Ritok (Rotoók Emma).

smrti, ime Kefarago ulice (mađ. *Kőfaragó utca*) u kojoj je živela, promenjeno je u ulicu Sesil Tormai (Tormay Cécile-emlékünnepe 1938: 12). Sećanje na Sesil Tormai čuvano je i tokom ratnih godina. Velikanki mađarske kulture posvećena je manifestacija u peštanskom pozorištu Vigado (mađ. *Vigadó*) sa 1500 zvanica na kojoj je komemorativni govor²² držao premijer grof Pal Teleki (Országos Tormay Cécile ünnepe a Vigadóban 1940: 6).

5. KRAJ JEDNE ERE

Premda u 19. veku spisateljski poziv nije bio stran ženama, on većini nije služio kao osnovni izvor prihoda (Kollarits 2018: 83). Slično ženama iz javnog života svog vremena, Tormai nije radila za novčanu nadoknadu, te za svoje dugogodišnje angažovanje u časopisu nikad nije primila honorar. Iako je urednica ulagala velike napore i žrtve u njegov opstanak, časopis je 1940. godine, nakon 17 godina izlaženja, usled finansijskih teškoća ugašen. Ni široko poznanstvo urednice u političkim i društvenim krugovima nije obezbedilo neograničenu novčanu podršku i stalan broj pretplatnika²³ u kasnijim godinama izlaženja, nužnih za njegov opstanak (Kollarits 2018: 85–87). Kristina Kolarič obrazlaže da, iako je časopis štampao političke priloge samo povremeno i samo u poslednjim brojevima: „pravu smrt dočekao je pet godina [nakon gašenja], kada je 1945. godine bez obrazloženja stavljen na indeks, odnosno dodat u kategoriju fašističke i antisemitske zabranjene literature [...] i sve do 1989. godine bio uklonjen iz javnih biblioteka“ (Kollarits 2018: 78). Ime međunarodno priznate književnice, nominovane za Nobelovu nagradu²⁴ (Kollarits 2010: 21; Jobbágy 2013: 142), dobitnice Korvinovog venca (mađ. *Corvin-koszorú*²⁵) 1930. godine, članice Međunarodnog komiteta za intelektualnu saradnju Lige naroda²⁶ (eng. *International Committee on Intellectual Cooperation of the League of Nations*) od 1935. godine (Friss Ujság 1935: 10), nakon 1945. godine postaje tabuisano i nestaje iz književnog i javnog života više od četiri decenije (Kollarits 2007: 39). Časopis *Napkelet* je od toga vremena zabranjen, a istu sudbinu imali su Nacionalni savez mađarskih žena i njen glasnik *Mađar asonj*. Savez je zvanično ukinut 1946. godine, u vreme kada je Privremena nacionalna vlada raspustila sva desničarska udruženja i

22 Na sajtu filmskog arhiva Nacionalnog filmskog instituta Mađarske se može pogledati isečak iz dokumentarnog filma sa govorom grofa Pala Telekija: Teleki P. 1940. Tormay Cecile Emléke. [Internet]. Dostupno na: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=3742> [21. 6. 2022].

23 Klebelsberg je originalno planirao tiraž od 2000 primeraka, međutim, prvi brojevi su premašili planirani opseg, te je drugi broj štampan u 4000 primeraka, a u martu 1923. godine časopis je imao 3000 pretplatnika. Za 17 godina postojanja *Napkelet*a menjao se broj pretplatnika, u pojedinim periodima dostigao je tiraž od 4-5000 (Kollarits 2018: 84–85). Kolarič podseća da se posle Trijanona, u vreme izlaska časopisa, čitalačka publika smanjila za 3,5 miliona potencijalnih čitalaca gubitkom teritorija istorijske Mađarske i donošenjem odredbi o zabrani uvoza mađarskih duhovnih produkata u zemlje Male Antante (Kollarits 2018: 85).

24 Eva Jobađ ističe da je Sesil Tormai nominovana za Nobelovu nagradu za književnost prvo 1936. godine i bila među pet najboljih, a zatim je ponovo nominovana 1937. godine, međutim, 2. aprila, iste godine, autorka umire (Jobbágy 2013: 142).

25 Korvinov venac (mađ. *Corvin-koszorú*) je priznanje osnovano 1930. godine od strane Mikloša Hortija. Dodeljivano je kandidatima za izuzetne zasluge postignute na polju nauke, umetnosti i književnosti (Pandula 1992: 174).

26 Nakon smrti Marije Kiri, francuski ministar inostranih poslova [Pjer] Laval na upražnjeno mesto je predložio Sesil Tormai, što su članovi komiteta jednoglasno prihvatili (Friss Ujság 1935: 10).

stranke iz Hortijeve ere. „Uredbom ministarstva unutrašnjih poslova, Savez je raspušten, njegova imovina je nacionalizovana, spomenik Sesil Tormai je oskrnavljen, a njena dela su stavljena na indeks“ (Kollarits 2010a: 76). Mađarska spisateljica, koja je pre Magde Sabo (Szabó Magda) uživala najveće međunarodno književno priznanje (Bánki 2008: 91), zbog političkih i ideoloških razloga dugi niz godina je bila zaboravljena. Početkom 21. veka književna istorija je rehabilitovala sećanje na Sesil Tormai, koja od tada ponovo postaje tema istraživanja i vraća se na književnu scenu.

6. ZAKLJUČAK

Dvadesete godine 20. veka odražavaju nov smer političke struje determinisane konzervativnim hrišćanskim mišljenjem. Novi ženski ideal doba postaje slika radne žene, čija dužnost i angažovanje u javnoj sferi ukazuju na važnost i korisnost njenog delovanja. Žene u ovom periodu postižu akademske uspehe i stižu priznanja na književnoj i političkoj sceni. Među najznačajnijim predstavnicama kulturnog i političkog života Hortijeve ere bila je spisateljica i urednica Sesil Tormai, ugledna predsednica Nacionalnog saveza mađarskih žena, jedne od najuticajnijih ženskih organizacija svoga vremena. Premda nije reč o feminističkom pokretu, pored ideološki obojenih aktivnosti koje su oslikavale zvaničnu kontrarevolucionarnu propagandu, Savez se u velikoj meri bavio prosvetnim i humanitarnim aktivnostima, podržavao je borbu za zaštitu ljudskih prava žena, zalagao se za poboljšanje položaja žena, za pravo žena na obrazovanje i rad. Pored članarina i donacija, uspeh ženskih društava umnogome je zavisio od zvanične podrške koju je dobijao od vlade. Savez je kao zvanično žensko udruženje Hortijeve vlasti među prvima izrazilo bliskost sa državnim pogledima u političkom, vrednosnom i ideološkom smislu. Simbolično sklopljen savez pri Hortijevom ulasku u Budimpeštu pokazao se kao čvrst temelj njihove dugogodišnje saradnje. S druge strane, zvanična politika se oslanjala na podršku ženskih društava u sprovođenju Klebelsbergovih težnji na polju reforme obrazovanja, čijim uredbama je ženama omogućeno ravnopravno univerzitetsko školovanje. Treba imati u vidu da govorimo o vremenu još uvek strogog patrijarhalnog društveno-političkog sistema, u kojem Sesil Tormai biva izabrana za glavnu urednicu *Napkeleta*, časopisa nacionalnog i konzervativnog usmerenja. Časopis je objavljiivao istorijske i književne priloge u duhu tradicionalnih nacionalnih vrednosti, a posebnu pažnju posvetio je kritičkoj rubrici iz oblasti književne, pozorišne i muzičke umetnosti. U posleratnim godinama uticaj i važnost delovanja organizacija, časopisa i pisaca koji su radili u saglasju sa zvaničnom međuratnom politikom i čije su se vrednosti kosile sa ideologijom novog političkog sistema se umanjuju, da bi nakon 1946. godine u potpunosti bili pomereni na obod društva. Nacionalni savez mađarskih žena biva raspušten, časopis *Napkelet* i stvaralaštvo međunarodno priznate autorke Sesil Tormai zabranjeni. Novi politički sistem je nakon pada komunizma 1989. godine doneo transformaciju društva. Sa časopisa *Napkelet* i stvaralaštva Sesil Tormai skinuta je zabrana, a ponovo štampana književna dela spisateljice pobudila su interesovanje čitalačke publike i otvorila široko polje za nova književno-istorijska istraživanja.

LITERATURA

- A MANSz 1921. évi rendes közgyűlése. 1921. *Magyar Asszony 1 (1)*, 11–13.
- Asszonyok munkája a fővárosban. 1922. *Magyar Asszony 2 (1)*, 25–34.
- Balogh, M. 2000. A "keresztény" feminizmus. *História 22 (5–6)*, 56–59.
- Bárány-Szilfai, A. 2017. Katolikus nőként a társadalom és a kultúra szolgálatában. Gróf Zichy Rafaelné (1877-1964) munkássága a két világháború között. *Egyháztörténeti Szemle 18 (4)*, 49–61.
- Cs. Nagy, I. 2013. Közelítések Tormay Cécile A régi ház című regényéhez. U K. Kollarits (ur.) *Tormay Cécile emlékkonferencia*. Budapest: Magyar Művészeti Akadémia, 41–60.
- Gádor. Á. i G. Szirányi. 2005. „Minek ez magának.” Avagy a főiskola állandósága. *Magyar Zene 3 (3)*, 339–351.
- Horthy bevonulása Budapestre a magyar nők követeivel. 1919. Nemzeti Filmintézet Magyarország Filmarchívum. [Internet]. Dostupno na: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=5329> [21. 6. 2022].
- Jobbágy, É. 2013. Nyilatkozat a Nobel-díjra jelölt Tormay Cécile megvédéséről. *Kapu 25 (6–7)*, 142.
- Kelemen, E. 2003. Oktatásügyi törvényhozásunk fordulópontjai a 19-20. században. *Iskolakultúra 13 (2)*, 47–56.
- Kollarits, K. 2007. Tormay Cécile elfeledett regénye: A régi ház. *Új Forrás 39 (7)*, 39–55.
- Kollarits, K. 2008. „A híd túl messze volt”. Babits és a konzervativizmus kapcsolata 1917–39. *Új Forrás 40 (9)*, 40–56.
- Kollarits, K. 2010. „Szereplője lettem a halálos, komor tragédiának”. Tormay Cécile Bujdosó könyve. *Magyar Napló 22 (3)*, 21–29.
- Kollarits, K. 2010a. „Maroknyi világosságunkból ragyogó tüzet teremtünk”. Magyar asszonyok részvétele az ellenforradalomban és a Trianon elleni harcban. *Trianoni Szemle 2 (4)*, 66–77.
- Kollarits, K. 2012. Író nők a Napkelet körül. *Magyar Napló 24 (7)*, 13–22.
- Kollarits, K. 2018. Nyugat és Kelet között. *Hitel 31 (12)*, 78–95.
- Kéri, K. 2019. Nőegyletek a dualizmus kori Magyarországon. *Civil Szemle 12 (2)*, 21–30.
- Magyar írók a Népszövetség szellemi-együttműködés bizottságában. 1935. *Friss Ujság 40 (117)*, 10.
- Napkelet. 1923. *Napkelet 1 (1)*, 2.
- Neszt, J. 2010. A tanítói pálya elnöiesedésének történeti előzményei. *Educatio 19 (2)*, 314–321.
- N. Mandl Erika. 2007. A Napkelet és a művészetkritika. Kapcsolódás a korszak meghatározó esztétörténeti irányzataihoz. *Magyar Könyvszemle 123 (4)*, 468–486.
- Országos Tormay Cécile ünnepség a Vigadóban. 1940. *Pesti Hírlap 62 (78)*, 6.
- Pandula, A. 1992. A magyar Corvin-lánc, a magyar Corvin-koszorú és a magyar Corvin-díszjelvény története. *Numizmatikai Közlöny 90-91*, 171–185.
- Pik, K. 1998. A szociális munka története Magyarországon (A pesti és a budai Jóltevő Asszonyi Egyesület). *Esély 9 (2)*, 80–90.
- Radák, O. 1926. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége 1925. évi nőnevelési kongresszusa. *Magyar Pedagógia 35*, 179–181.
- Rákai, O. 2013. A Napkelet és az irodalmi modernség. *Jelenkor 56 (2)*, 170–175.

- Szerb, A. 1937. Tormay Cecile. *Nyugat* 30 (5), 350–351.
- Szolláth, D. 2013. Az elbeszélő hitelvesztése. Tormay Cécile Bujdosó könyvének néhány narrációs problémájáról. *Jelenkor* 56 (2), 176–182.
- Sipos, B. 2002. A felszabadult sikoly. Régi idők újdondásznői. *Mozgó Világ* 28 (12), 91–98.
- Sipos, B. 2014. Modern amerikai lány, új nő és magyar asszony a Horthy-korban. *Századok* 148 (1), 3–34.
- Schöpflin, A. 1940. Búcsú a Napkelettől. *Nyugat* 33 (10), 478–479.
- Teleki P. 1940. Tormay Cecile Emléke. [Internet]. Dostupno na: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=3742> [21. 6. 2022].
- Tormay C. 1923. Séta a szentmihályi parkban. *Napkelet* 1 (1), 1–5.
- Tormay Cécile emlékszám. 1937. *Napkelet* 15 (5), 289–352.
- Tormay Cécile-emlékünnap. 1938. *Pesti Hírlap* 60 (72), 12.
- Tormay C. 1939. *Bujdosó könyv*. Első kötet. Budapest: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet rt. kiadása.
- Tóth-Barbalich, V. 2004. A Napkelet megalapítása. *Magyar Könyvszemle* 120 (3), 239–256.
- Ujváry, G. 2013. Kultúrfőlény és neonacionalizmus. Klebelsberg Kuno és Tormay Cécile kapcsolat. U K. Kollarits (ur.) *Tormay Cécile emlékkonferencia*. Budapest: Magyar Művészeti Akadémia, 147–176.
- Wessely, A. 1975. A Szellemi Tudományok Szabad Iskolája és a Vasárnapi Kör. *Világosság* 16 (10), 613–620.

SUMMARY

THE POSITION OF WOMEN IN HUNGARY IN THE 1920S AND CÉCILE TORMAY'S (1875–1937) ROLE IN HUNGARIAN WOMEN'S NATIONAL ASSOCIATION AND IN THE JOURNAL *NAPKELET*

Women's national Christian movements were founded in Hungary between 1918 and 1920. These organisations played a visible role in political life during revolutionary turmoils. The purpose of this paper is to provide an insight into the contribution of the women's political organisation Hungarian Women's National Association (Hun. Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége – MANSz). It was established during the Hungarian Soviet Republic with the aim of spreading and promoting counter-revolutionary ideas and was the most important women's conservative Christian national organisation of Horthy's regime. Led by the internationally acclaimed female author Cécile Tormay, a prominent public figure of the time, the Association advocated political and social engagement of women, in addition to their involvement in humanitarian work. It embraced a significant number of women of different social classes and contributed to the improvement of their position in society and education. In 1923, Tormay became the editor-in-chief of the conservative literary journal *Napkelet*, and held this position for the rest of her life. After the Second World War, the new appointed government dissolved all right-wing associations and parties founded during the Horthy era due to their ideology. *Napkelet* was forbidden, the Association was abolished, and the works of the renowned author, nominated for the Nobel Prize in literature, had been banned and forgotten for more than four decades. This paper aims to present the political contribution of Cécile Tormay

in the socio-historical context on two levels, through the work of the Hungarian Women's National Association and the editorial activities of the journal *Napkelet*.

KEYWORDS: Tormay Cécile, Hungarian Women's National Association (Hun. Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége), *Napkelet*, Klebelsberg Kuno, Hungarian women's national Christian societies, feminists in the Horthy era.

PODACI O ČLANKU:

Pregledni rad

Primljen: 20. septembra 2022.

Ispravljen: 16. novembra 2022.

Prihvaćen: 25. novembra 2022.

Radojka Vukčević, *Razgovorom kroz Ameriku*. Novi Sad: Akademska knjiga, 2019, str. 219.

Prikazala **JELENA KOJČIĆ**¹
Slobomir P Univerzitet
Filološki fakultet, Odsek za anglistiku
Bijeljina, Republika Srpska

Razgovorom kroz Ameriku autorke Radojke Vukčević, profesorke američke književnosti na Filološkom fakultetu u Beogradu, predstavlja zbirku od dvadeset intervjua objavljenih 2019. godine od strane Akademske knjige Novi Sad. Iako su svi intervjui ranije objavljeni u različitim časopisima poput *Zbornika Matice srpske za književnost i jezik*, časopisa *Belgrade BELLS*, *Prosvjetnog rada*, *Polisa* i drugih, u ovoj knjizi su uglavnom zadržali oblik u kom su i prvi put publikovani. Svih dvadeset intervjua je vođeno sa uglednim profesorima, piscima, lingvistima, kritičarima književnosti i kulture i predstavljaju svedočanstvo o različitim istorijskim i kulturnim događajima. Autorka na prvim stranicama objašnjava da intervjui nisu zamišljeni kao deo nekog velikog projekta, već su se dešavali spontano, zahvaljujući okolnostima, a svi su okupljeni u želji da oslikaju „tračak savremenih kulturoloških i književnih tendencija sa obje strane Atlantika“ (Vukčević 2019: 12). Prvi razgovor je vođen 1986, a poslednji 2016. Kao takvi, otkrivaju različite poglede na istorijske trenutke u kojima se dešavaju, u vreme velikih globalnih i lokalnih kriza. Svaki intervju je dragocen zbog teme kojom se bavi, ali i zbog kratke uvodne biografske i atmosfere napomene, što ima jednu posebnu draž za samog čitaoca. Intervjui počinju uvodnim poglavljem pod naslovom „Susreti na američkom kontinentu“ u kom autorka otkriva specifičnosti intervjua kao žanra u kom je želela da predstavi svoje sagovornike u širem društvenom i umetničkom kontekstu. Svi autori su okupljeni oko reči Amerika, hronološki po ugledu na autorkin susret sa Amerikom, pa se tako čitalac susreće sa intervjuiima koji čine *Američke susrete (1986)*, *Američke susrete (1992)*, *Američke susrete (1998)*, *Američke susrete (2002)*, *Američke susrete (2009)* i *Američke susrete (2014)*.

Američki susreti (1986) obuhvataju jedan intervju, ujedno i prvi susret 1986. sa Klintonom Bruksom, jednim od najistaknutijih poznavalaca Foknerovog dela. Intervju pod naslovom „Književnost je mudrost“ otkriva kako je profesor Bruks izabrao književnu kritiku kao životno opredeljenje i ulogu koju je poezija odigrala u tome. Profesor ističe da je svako delo potrebno staviti u istorijski kontekst i navodi da je potrebno da književnost govori sopstvenim jezikom. Posebna emotivna draž ovog intervjua se sastoji u samom zaključku autorke. Opisujući ga kao izuzetan doživljaj, topli i ljudski razgovor, otkriva sopstvenu osećajnost i ljubav prema književnosti koju je svih ovih godina uspevala da i sama prenese na svoje studente.

Američki susreti (1992) su tematski veoma bogati jer otvaraju velike teme koje se tiču cenzure, sociolingvistike, socijalizma, Foknerovog stvaralaštva, mitologije i folkloru. Prvi intervju, „Koncentričnost krugova engleskog jezika“, nastaje za vreme

1 Kontakt podaci (E-mail): jelena_abula@yahoo.com

simpozijuma *World Englishes*, kome je profesorka Vukčević prisustvovala. Braj Kačru, ugledan i poštovan naučnik, naročito u oblasti sociolingvistike i višejezičnosti smatra da je pogrešno približavanje indijskog engleskog i drugih neizvornih varijanti standardu, tj. engleskom jeziku izvornog govornika. Kačru se dotiče termina „svetski engleski jezici“, a posebno je zanimljiv i naziv intervjua, koncepcija o koncentričnosti krugova engleskog jezika koja se odnosi na upotrebe engleskog u svetu. U intervjuu „Opasnosti omnicensure“, profesorka Vukčević razgovara sa Marijanom Teks Čoldin, autorkom studija koje se prvenstveno bave pristupom knjizi. Čoldinova je istraživala i cenzuru, naročito u zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza. U razgovoru otkriva da je potrebno ponovo definisati termin cenzure, te predlaže termin omnicensura. Smatra da bi ovaj termin bio prikladan jer bi skrenuo pažnju na sveprisutnost cenzure i njene posledice. „Jugoslavija: više od uspomene“ je intervjua u kom se Dijana P. Konker osvrće na pojmove socijalizma, nacionalizma, te procesa koji su se u to vreme dešavali u Istočnoj Evropi, uz poseban osvrt na situaciju u tadašnjoj Jugoslaviji. U intervjuu sa Tomasom Mekhejnijem u fokusu se nalazi Foknerovo stvaralaštvo. Mekhejni iznosi tvrdnju koja postaje i naslov intervjua, „Fokner je za Ameriku ono što je Šekspir za Englesku“. Foknerovo delo podseća na važnost mitologije i folklorne prošlosti. Kako ističe, Foknerovu mitologiju čini „istorijsko, simboličko, američko iskustvo“ (Vukčević 2019: 51). Intervju „Svi smo mi pripovjedači“ se nadovezuje na teme prethodnog intervjua. Razgovara se o mitologiji, folkloru i personalnoj naraciji, te njihovoj važnosti u ljudskom iskustvu. Ovakve tradicije su prema rečima profesora Danijelona „divan materijal za istraživanje jer nam omogućavaju da akademske teorije koje izučavamo suprotstavimo realnom svetu“ (Vukčević 2019: 61). Ističe da smo svi pripovedači u svakom trenutku i da je upravo to iskustvo u formi priče katarza u haotičnom ljudskom iskustvu. Posebno zanimljiv intervjua „Putevi slavistike“ je vođen sa profesorom Morisom Fridbergom čija su istraživanja obuhvatala rusku i sovjetsku književnost. Naročito se ističe tema cenzure zbog koje nije mogao da dobije vizu za Sovjetski Savez punih 35 godina. „Grčka, Rim i Vizantija čine cio moj svijet“ je intervjua u kom profesorka Vukčević razgovara sa profesorom Miroslavom Markovićem čija je uža specijalnost bila epigrafija, čitanje starih grčkih i latinskih natpisa, paleografija i papirologija. Ovaj razgovor je vođen nekoliko godina pre smrti profesora Markovića i predstavlja ponovni susret sa rodnim tlom.

Američki susreti (1998) nastaju nakon što su u Crnoj Gori objavljene 1997. godine dve važne knjige, antropološka studija *Tuđa večera*, autorke Zorke Milić i roman Starlinga Lorenza, *Montenegro*. Osim što su intervjui okupljeni oko reči Amerika, moglo bi se reći da intervjue u ovoj grupi povezuje i Crna Gora jer se među njima nalazi i intervjua sa profesorom francuske književnosti Aleksandrom Jovičevićem, koji je poreklom iz Crne Gore, kao i intervjua sa Radmilom Gorup koja je rukovodila Njegoševom fondacijom u kojoj su bili okupljeni stvaraoci iz celog sveta. U razgovoru sa Zorkom Milić, „Tragovima usmenih istorija“, posebna pažnja posvećena je njenom delu *Tuđa večera*. Ovo delo je naišlo na odličnu recepciju u Americi jer su se usmene istorije nepismenih žena crnogorskih plemena činile posebno zanimljivim. U intervjuu se daje poseban osvrt na raznolikost književne scene, naročito u svetlu pola i rase, a takođe se razgovara i o uticaju tehnologije na književnost. O epistolarnom romanu i Volteru profesorka Vukčević razgovara sa Aleksandrom Aleksom Jovičevićem, redovnim profesorom francuskog jezika na Univerzitetu u Nju Džersiju. Profesor Jovičević iznosi razloge za sopstveno

interesovanje za Voltera i njegovo sveukupno stvaralaštvo, navodeći da su njegov jasan stil, satira i intelekt svezremenski. Naredni intervju, „Istorijsko i domaštano“, profesorica Vukčević vodi sa Starlingom Lorensom, glavnim urednikom izdavačke kuće Norton. Lorens je imao nameru da napiše knjigu o životu Mihajla Pupina, ali je u procesu istraživanja materijala otkrio istoriju Crne Gore, pa je tako i napisao knjigu o Crnoj Gori, čiji je glavni lik, kako sam navodi, negde između Tesle i Pupina. U intervjuu „Ograničenost izbora“, autorka razgovara sa Radmilom Gorup, profesorom emeritom, koja je zajedno sa Nadom Obradović, objavila antologiju savremene srpske priče *The Prince of Fire*, a čija je glavna svrha bila da predstavi presek savremene srpske proze.

Američki susreti (2002) nastaju kada je profesorica Vukčević, zahvaljujući Fulbrajtovoj stipendiji, na Harvardu razgovarala o tada najpopularnijim tendencijama u književnosti. Naslov intervju „Priroda u književnosti“ otkriva razmišljanja Lorensa Bjuela, stručnjaka za predratnu američku književnost i pionira ekokritike. Bjuel komentariše odnos američke i engleske književnosti na Harvardu, interesovanje studenata za kulturološke studije i studije rase, te tendencije u savremenoj književnosti. Posebno zanimljiv intervju „Kolonijalna i postkolonijalna teorija“ otkriva kako profesor Homi Baba razmišlja o terminima „postkolonijalno“, „postkolonijalni diskurs“, „treći svet“, „hibridnost“, te prodoru postkolonijalnog romana uopšte, koji daje globalnu perspektivu jer nastaje kao proizvod kreativnosti kolonizovanog naroda. Stiven Grinblat, jedan od glavnih teoretičara i praktičara novog istorizma, u intervjuu „Putevi novog istorizma“, komentariše poreklo ovog termina koji je skovao 1982. godine. Novi istorizam pomera i ocrta granice između književnog i neknjiževnog i otvara polje pregovaranja u teoriji. Kao primer se posebno ističe Šekspirovo stvaralaštvo, a koje je i jedan od predmeta Grinblatovog interesovanja. U poslednjem intervjuu „Pluralistička pozicija“, Nina Bejm, urednica *Nortonove antologije književnosti*, osvrće se na američku književnost u periodu između 1790. i 1940, ulogu ženskog pisma u istoriji američke književnosti i ulogu umetnika, koji se, uprkos sopstvenoj stvaralačkoj zamisli, uvek može posmatrati kao proizvod kulture.

Američki susreti (2009) nastaju nakon gotovo tri decenije od prvog susreta sa Klintonom Bruksom. Tekst „Tajne drugosti“ predstavlja razgovor sa Frejzerom Saderlendom, koji se, kako navodi profesorica Vukčević, može smatrati jednim kanadskim pesnikom koji je takođe i leksikograf, a koji se, između ostalog, bavi temom drugosti. Posebno je zanimljiv njegov stav o Srbiji i kompleksnosti istorije Balkana. Naročito dragocen je intervju sa Lindom Hačen, jednom od najistaknutijih teoretičarki i kritičarki postmodernog doba koja je uticala na utemeljenje postmodernizma kao pravca. Hačenova u intervjuu „Promišljanje književne istorije“ razgovara na temu preklapanja različitih oblika postmodernog diskursa, svog interdisciplinarnog rada sa Majklom Hačenom i ideji „novog promišljanja“ koja se javila iz shvatanja da je istorija književnosti uslovljena nacionalnim jezikom ili nacijom.

Američki susreti (2014) su poslednja grupa intervjuu u kojima autorka razmatra temu pomeranja granica u tumačenju istorije književnosti. Lorens Bjuel, profesor emeritus, u intervjuu „San o velikom američkom romanu“, otkriva svoja razmišljanja o fikciji, poziciji američke književnosti u svetu, žanrovima u anglofonom književnosti i velikom američkom romanu. Profesor Kristofer Bigzbi, zahvaljujući svom bogatom radijskom i televizijskom iskustvu, u intervjuu „Putevi američke drame“ govori o

američkoj drami i popularizaciji književnosti putem medija, uz poseban osvrt na britanske medije i kulturu.

„Pogled unazad“ je završno poglavlje ove knjige u kom autorka daje još jednom lični pečat svakom pojedinačnom intervjuu. Bolna sećanja na istorijske (ne)prilike koje su zadesile Jugoslaviju su i izrodila želju profesorke Vukčević da promeni viđenje naroda naših prostora. U senci istorije ostaje saradnja sa profesorom Bjuelom koji je želeo da kroz saradnju sa profesorom Vukčević proveri da li je tačan negativan stereotip o njenom narodu, a takođe je u istoj senci i saradnja sa profesorom Grinblatom, utemeljivačem novoistorijskog pristupa književnosti, koji je smatrao da nije lako razgovarati sa nekim ko dolazi sa Balkana zbog različitih pogleda na naciju, državu i identitet. Ipak, svi intervjui otkrivaju različite pozicije koje autorka zauzima, „od uloge nepristrasnog svjedoka, pažljive publike, ili kritičkog autoriteta, do uloge nenametljivog tihog glasa“ (Vukčević 2019: 7) u nadi da svojim čitaocima otkrije „neke aspekte Amerike, njene kulture i književnosti iz snopa zraka od kojih svaki ima poseban značaj“ (Vukčević 2019: 218).

Iako je ova zbirka intervju nastala spontano, svi tekstovi su organizovani u tematski i teorijski promišljene celine, te kao takvi daju značajan doprinos nauci o književnosti i istoriji u vremenu različitih previranja u svetu. Raznovrsnost i bogatstvo problematike kojom se *Razgovorom kroz Ameriku* bavi čini ovo delo izuzetno korisnim za sve studente književnih profila, ali i za zaljubljenike u književnost i istoriju.

Časopis izlazi jednom godišnje.

Uređivačkom odboru možete se obratiti na imejl-adresu:

philologia.journal@gmail.com.

Najlepše Vas molimo da pre nego što predate rukopis pažljivo pročitate Uputstva saradnicima, koja se mogu naći na www.philologia.org.rs

Za sadržaj priloga odgovornost snose sami autori.

The journal comes out annually.

The Editorial Board may be contacted at: philologia.journal@gmail.com.

The contributors are requested to refer to the guidelines on the Philologia's website: www.philologia.org.rs (Submission Guidelines).

The authors bear full responsibility for the contents of their papers.

www.philologia.org.rs